

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK

Necmettin Yılmaz

22501110941

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mustafa Tekin

İstanbul 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : NECMETTİN YILMAZ

Numarası : 2501110941

Anabilim/Bilim Dalı : FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

Tez Savunma Tarihi: 23.07.2013

Danışman : DOÇ.DR.MUSTAFA TEKİN

Tez Savunma Saati : 11.00

Tez Başlığı : "BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.MUSTAFA TEKİN		Kabul
DOÇ.DR.ABDURRAHMAN ÖZDEMİR		KABUL
YRD.DOÇ.DR.AYŞE ZİŞAN FURAT		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.HÜSEYİN HANSU		
DOÇ.DR.HAKAN OLGUN		

BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK

Necmettin Yılmaz

ÖZ

Bu tezin konusu Batı Trakya'da din ve kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Yine bu çalışmada Batı Trakya'daki dini hayat da incelenecektir. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde din ve kimlik konusunu kavramsal açıdan ele aldık. Sonrasında ise Batı Trakya'nın kısa tarihini sunduk. 2. bölümde Batı Trakya'daki dini müesseseleri ve dini yaşamı inceledik. 3. bölümde ise Batı Trakya'da 204 kişiye uyguladığımız anketin sonuçları yer almaktadır. Sonuç olarak Batı Trakya azınlığının bireysel ve sosyal yaşamında Müslümanlık ve Türklük önemlidir. Aynı şekilde azınlığın kimliğinin oluşmasında Müslümanlık ve Türklük ana unsurlardır.

Anahtar Kelimeler: Batı Trakya Türkleri, din, kimlik

RELIGION AND IDENTITY IN THE TURKS OF WESTERN THRACE

Necmettin Yılmaz

ABSTRACT

The subject of this thesis is to reveal the relationship between religion and identity in western Thrace. The religious life in western Thrace will also be analyzed. Our study consists of three parts. In 1st part, we cognitively consider religion and identity. After that, we present the history of western Thrace in short course. In 2nd part, we put emphasis on religious institutes and religious life in western Thrace. And in 3rd part, there are the results of questionnaire that we conducted to 204 people in western Thrace. As a conclusion, Muslimism and Turkishness are important issues for individual and social life of minority in western Thrace. Likewise, Muslimism and Turkishness are core elements in constituting identity of minority.

Key Words: The Turks of Western Thrace, religion, identity

ÖNSÖZ

Geçmiş Osmanlı Devleti öncesine uzanan Batı Trakya'daki Türk varlığı, Batı Trakya'nın, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında yapılması öngörülen nüfus mübadelesi kapsamının dışında bırakılmasıyla farklı bir boyut almıştır. Bu tarihten beri Batı Trakya'daki Türkler, Yunanistan vatandaşı olarak yaşamlarına devam etmektedir. Çalışmamızın konusu Batı Trakya Türklerinde Din-Kimlik ilişkisidir.

Çalışmamızın ilk bölümünde din ve kimlik konularıyla ilgili teorik bilgilere ve Batı Trakya ile ilgili genel bilgilere yer verdik. İkinci bölümde Batı Trakya'daki dini müesseselere ve dini hayata yer verdik. Üçüncü bölümde ise Batı Trakya'da yaptığımız anket çalışması ile ilgili analizler yer almaktadır.

"Batı Trakya Türklerinde Din ve Kimlik" adlı bu çalışma Türkiye'de Din Sosyolojisi alanında Batı Trakya'yı konu edinen ilk çalışmalardan biridir. Batı Trakya üzerine eser veren Türk yazarların birçoğunun dile getirdiği gibi bölge üzerine Yunanlılar tarafından yapılmış onlarca çalışma bulunurken, Türkler tarafından yapılmış çalışma sayısı ne yazık ki oldukça azdır. Bu çalışma son yıllarda Türkiye'de sayıları artmakta olan Batı Trakya üzerine yapılan çalışmalara bir halka olarak eklenecektir.

"Batı Trakya Türklerinde Din ve Kimlik" adlı yüksek lisans tez çalışmamın konu seçiminden başlayarak tüm aşamalarında katkılarını sunan danışmanım Doç.Dr.Mustafa Tekin'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın Batı Trakya ayağındaki anket çalışmalarında bana büyük yardımları dokunan Faziletli İskeçe Müftüsü Ahmet Mete'ye, Faziletli Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerife ve İskeçe Müftülüğü'nde görevli birbirinden değerli 'güzel insan'lara en içten teşekkürlerimi sunarım. Batı Trakya ile bağlantı kurmamda yardımcı olan Musa Yurt, Dr. Halit Eren ve Mustafa Veli Ahmet beyefendilere teşekkürü bir borç bilirim. Yine anket çalışmalarımız sırasında beni bir Anadolu şehrinde veya köyündeymiş gibi hissettiren ve yardım eden Batı Trakya'nın o 'güzel insan'larına ne kadar teşekkür etsem azdır. Son olarak tezin tüm aşamalarında yardımlarını esirgemeyen kıymetli

dostum Adem Pala'ya ve çalışmalarım sırasında gösterdikleri sabır ve yardımlardan dolayı aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ.....	2
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	4
3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	6
4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	7

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL VE TARİHSEL ÇERÇEVE.....	10
1.1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
1.1.1.Din.....	10
1.1.2.Kimlik.....	15
1.1.3.Din ve Kimlik.....	19
1.1.4.Azınlık.....	22
1.2.TARİHSEL ÇERÇEVE.....	24
1.2.1.Batı Trakya.....	24
1.2.1.1.Nüfus ve Etnik Durum.....	25
1.2.2.Batı Trakya Tarihi.....	28
1.2.2.1.Osmanlı Öncesi Dönem.....	28
1.2.2.2.Osmanlı Dönemi.....	29
1.2.2.3.Yunan Hâkimiyetinden Günümüze.....	31

2. BÖLÜM

BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT

2. BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT.....	36
2.1.DİNİ MÜESSESELER.....	36
2.1.1.Müftülük.....	36
2.1.1.1.'Cemaat-ı İslamiye'ler ve Vakıflar.....	42
2.1.1.2.Vaaz ve İrşad Heyeti.....	43
2.1.2.Camiler ve Din Görevlileri.....	44
2.1.2.1.240 İmam Yasası.....	47
2.1.3.Kur'an Kursları ve Medreseler.....	52
2.2.DİNİ HAYAT.....	54
2.2.1.Ramazan Ayı ve Bayramlar.....	54
2.2.2.Bazı Dini Merasimler.....	57

2.2.3.Seçek Yaylası ve Seyit Ali Sultan Dergahı.....	59
--	----

3.BÖLÜM

BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK

3.BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK.....	62
3.1.ÖRNEKLEM PROFİLİ.....	62
3.2.DİNİ HAYAT.....	65
3.2.1.Dini İnanç.....	65
3.2.2.Dini Pratikler.....	67
3.2.3.Dindarlığın Boyutları.....	71
3.3.DİN VE KİMLİK İLİŞKİSİ.....	75
3.3.1.Günlük Hayat.....	75
3.3.2.Kendini Tanımlama.....	83
3.3.2.1.Evlilik.....	90
3.3.2.2.Arkadaş ve Alışveriş Tercihi.....	95
3.3.2.3.Seçilmiş Müftü.....	97
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	104
EKLER	114
EK-1.....	115
EK-2.....	117

TABLULAR LİSTESİ

- Tablo 1: Batı Trakya'daki Müslüman nüfusun gelişimi **26**
- Tablo 2: Yaşa göre dağılım **62**
- Tablo 3: Cinsiyete göre dağılım **62**
- Tablo 4: Medeni duruma göre dağılım **63**
- Tablo 5: Eğitim durumuna göre dağılım **63**
- Tablo 6: İkamet yerine göre dağılım **64**
- Tablo 7: Yerleşim birimine göre dağılım **64**
- Tablo 8: Mesleğe göre dağılım **65**
- Tablo 9: "Allah İnancı" konusundaki dağılım **65**
- Tablo 10: "Peygamber inancı" konusundaki dağılım **66**
- Tablo 11: "Ahiret inancı" konusundaki dağılım **66**
- Tablo 12: Hac ibadetini yapma durumuna göre dağılım **67**
- Tablo 13: Zekat ibadetini yapma durumuna göre dağılım **67**
- Tablo 14: Camiye gitme durumuna göre dağılım **68**
- Tablo 15: Cinsiyet-camiye gitme ilişkisi **68**
- Tablo 16: Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma **69**
- Tablo 17: Cinsiyet-Kur'an okumayı bilme ilişkisi **69**
- Tablo 18: Başörtüsü ile ilgili tutum **70**
- Tablo:19 Başörtüsü hakkında tutum-Kendini dindar olarak tanımlama ilişkisi **71**
- Tablo 20: Allah'ın rızasına uygun hareket etmek **71**
- Tablo 21: İslam'ı tebliğ etme **72**
- Tablo 22: Eğitim durumu- İslam'ı tebliğ etme ilişkisi **72**
- Tablo 23: Dinin yasakladığı şeyleri yapmak **73**
- Tablo 24: Cinsiyet-Dinin yasakladığı şeylerden sakınmak ilişkisi **73**
- Tablo 25: Dini törenlere katılım **74**

- Tablo 26: Cinsiyet-Dini törenlere katılım ilişkisi **74**
- Tablo 27: Çocuğa verilen isim **75**
- Tablo 28: Yunanca bilme durumu **75**
- Tablo 29: Günlük hayatta kullanılan dil **76**
- Tablo 30: Yunanca bilme durumu-Günlük hayatta kullanılan dil ilişkisi **77**
- Tablo 31: Alışveriş yaparken tercih edilen esnaf **77**
- Tablo 32: Yunanca bilme durumu-Alışverişte tercih edilen esnaf **78**
- Tablo 33: Türk arkadaş tercihi **79**
- Tablo 34: Yunanca bilme durumu-Türk arkadaş tercihi **79**
- Tablo 35: Dinin sosyal hayatla ilgili kuralları **80**
- Tablo 36: Eğitim durumu ile dinin sosyal hayata etkisi arasındaki ilişki **81**
- Tablo 37: Sıkıntı halinde yapılanlar **81**
- Tablo 38: Cinsiyet ile sıkıntı halinde yapılanlar arasındaki ilişki **82**
- Tablo 39: Nevruz **82**
- Tablo 40: Kendini tanımlama **83**
- Tablo 41: Kendini tanımlama-Yunanca bilme ilişkisi **85**
- Tablo 42: Kendini tanımlama-Çocuğa isim verme **86**
- Tablo 43: Kendini dindar olarak tanımlama **87**
- Tablo 44: Kendini tanımlama-Kendini dindar olarak tanımlama **88**
- Tablo 45: Batı Trakyalı Türkleri dindar olarak tanımlama **89**
- Tablo 46: Evlilikte Türk tercihi **90**
- Tablo 47: Kendini tanımlama-Evlilikte Türk tercihi **90**
- Tablo 48: Evlilikte karşı tarafın dindar olması **91**
- Tablo 49: Kendini tanımlama-Evlilikte dindar tercihi ilişkisi **92**
- Tablo 50: Kendini dindar olarak tanımlama-Evlilikte Türk tercihi ilişkisi **93**
- Tablo 51: Evlilikte Türk tercihi- Evlilikte dindar tercihi ilişkisi **94**
- Tablo 52: Kendini tanımlama -Alışverişte Türk esnaf tercihi **95**
- Tablo 53: Kendini tanımlama-Arkadaş tercihi **96**

Tablo 54: Kendini tanımlama- Seçilmiş müftünün temsil etmesi **97**

Tablo 55: Kendini tanımlama-Camilerin Türk varlığının işareti olması ilişkisi **98**

Tablo 56: Dini törenlere katılınca kendini azınlığın bir parçası olarak hissetme **99**

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	Aynı eser/yer
AÜİFD	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
BAKEŞ	Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi
Bkz.	Bakınız
BTİHLMM	Batı Trakya İmam Hatip Lisesi Mezunları ve Mensupları
BTTDD	Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği
çev.	Çeviren
ÇKÜSBED	Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
ÇÜİFD	Çorum Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DEÜSBED	Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
DÜSBD	Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
ESBA	Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi
FÜİFD	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
haz.	Hazırlayan
İÜİFD	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MÖ	Milattan Önce
s.	Sayfa
SÖPA	Selanik Özel Pedagoji Akademisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
t.y	Basım tarihi yok
UÜİFD	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
v.d.	Ve diğerleri
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ve İtilaf Devletleri arasında, 1914 yılından beri Doğu'da devam eden savaş durumuna son vermek amacıyla imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla ¹ birlikte Türkiye'de İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da Ortodokslar, Yunanistan'da Batı Trakya'da Müslümanlar karşılıklı azınlık olarak bırakılmıştır. İki ülkenin geriye kalan sınırları içerisinde yer alan Müslüman ve Ortodoks nüfusları mübadeleye tabi tutulmuştur. Hem mübadele edilecek hem de azınlık olarak bırakılacak nüfusun tespitinde dini aidiyet ölçü olarak kabul edilmiştir. ² Yani dönemin siyasi şartları neticesinde Lozan Antlaşması imzalanırken, Batı Trakya'daki azınlık Müslüman azınlık, İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'daki azınlık ise Ortodoks azınlık olarak nitelendirilmiştir. Fakat geride bırakılan bu azınlık toplumlarının dini inançları yanında bir de milli kimliğe sahip oldukları aşikârdır.

Aradan geçen yıllar içerisinde Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın yaşadığı sıkıntıların hem dini yaşayışla hem de milli kimlikle ilgili olduğu görülmektedir. Lozan Antlaşması'ndan bu güne yaşanan süreci incelediğimizde şunu söyleyebiliriz. Batı Trakya Müslüman azınlığı, kendisinin dini kimliğinin yanında bir de milli kimliğe sahip olduğunu ve bu milli kimliğin Türklük olduğunu vurgularken, Yunanistan ise Batı Trakya'da Müslüman azınlığın bulunduğunu, Türk bulunmadığını hatta zaman zaman Müslüman azınlığın, Yunan ırkına mensup olduğunu iddia etmektedir. ³ Kuşkusuz bu görüş farklılığı sadece tanımlamalardan ibaret kalmamakta ve Batı Trakya'daki azınlığın günlük hayatında olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Araştırmamızın konusu Batı Trakya'daki azınlığın sosyal hayatında dinin yeri ve din-kimlik ilişkisidir. Batı Trakya'da 'Müslüman Türk' azınlığı kimliğinin oluşumu, bu kimlikteki baskın öğeler ve kimliğin gündelik ve toplumsal hayata yansımaları bu çalışmada inceleyeceğimiz olgulardır.

¹ Lozan Antlaşması; İngiliz İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile Türkiye arasında imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'yla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Çev. Seha L. Meray, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969

² Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1986, s.15-16

³ Ahmet Aydın, **Batı Trakya Faciasının İçyüzü**, İstanbul, Akın Yayınları, 1971, s.401

Araştırma konusu olarak Batı Trakya Türklerinde din ve kimlik ilişkisini seçmemizde etkili olan bazı faktörler bulunmaktadır. Bugüne kadar Batı Trakya ile ilgili olarak Türk, Yunan ve başka ülkelerden araştırmacılar tarafından yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır.⁴ Fakat bunların birçoğu konuyu uluslar arası ilişkiler bağlamında ele almıştır. Üstelik Batı Trakya ile ilgili Türkiye'deki İlahiyat fakültelerinde sadece birkaç çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda da konu din ve kimlik açısından değil farklı bağlamlarda ele alınmıştır.⁵ Tespit edebildiğimiz kadarıyla Batı Trakya Türklerinde din ve kimlik algısına değinen tek saha çalışması Cem Şentürk tarafından 2006 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde "Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu: Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme" adıyla yapılmış yüksek lisans tezidir. Fakat bu tez Avrupa'da yaşayan Batı Trakyalı Türkler üzerinedir. Yaptığımız literatür taramalarında Batı Trakya'da din ve kimlik ilişkisini inceleyen, bunun üzerine yoğunlaşan bir saha araştırması tespit edemedik. Dolayısıyla biz de bu çalışmamızla hem bu alandaki eksikliğin giderilmesine katkı yapmayı hem de Batı Trakya Türklerinin Türkiye kamuoyunun gündeminde daha sık yer bulmasını amaçlıyoruz. Batı Trakya'da yaşayan Müslüman azınlığın nasıl tanımlandığını ve bunun sonuçlarına yukarıda işaret etmiştik. Bu çalışmamızla Batı Trakya azınlığının kendisini nasıl tanımladığını ortaya koyarak, bu konudaki tartışmalara katkı sunmayı amaçlıyoruz.

⁴ Bu noktada özellikle zikretmemiz gereken başlıca çalışmalar şunlardır: Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1986; Halit Eren, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Rebel Basım, 1992; Vemund Aarbakke, "The Muslim Minority of The Greek Thrace", Vol.1, Unpublished PhD Thesis, University of Bergen, Norway, 2000; Turgay Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü: Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003; Turgay Cin, **Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği**, Ankara, Orion Kitabevi, 2009

⁵ Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Batı Trakya ile ilgili yapılmış ve yapılmakta olan tezler: Fatma İmam, "Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)", Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1998; Yasir İnceler, **Batı Trakya Türklerinde Din Kavramı ve Din Eğitimi Anlayışı**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2010; Rıdvan Topçu, **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'da Müftülerin Yetkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2011; Chousein Bostantzi, **Yunanistan Gümölcine İli Mehrikoz Bölgesindeki Doğum, Sünnet, Evlenme ve Ölüm İle İlgili Örf ve Adetlerin Sosyolojik Açıda Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2008; Chousein Bostantzi, **Lozan Antlaşması Sonrası Batı Trakya'da Din Eğitimin Problemleri**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Devam Ediyor)

Bu çalışmanın anket sonuçlarını irdeleyen 3. Bölümünde görüleceği üzere azınlığın kendisini nasıl tanımladığının tespit edilerek ortaya konulması önem arz etmektedir. Çünkü Batı Trakya azınlığı ile ilgili tartışmalarda kimlik önemli bir yer tutmaktadır. Birtakım tarihsel veya siyasi değerlendirmelerle azınlığı tanımlamaktansa, kendilerini tanımladığı şekliyle azınlığı tanımlamak daha doğru olur kanaatindeyiz. Bunun için de azınlığın kendisi hakkında ne düşündüğünün ve kendisini nasıl tanımladığının bilinmesi gereklidir. İşte bu çalışma bunu yapmayı amaçladığı için önemlidir.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmamız Batı Trakya Türklerinin sosyal hayatını din ve kimlik oluşumu açısından ele almaktadır. Araştırmamız özü itibariyle nicel bir araştırmadır. 1. ve 2. bölümler konuyla ilgili literatür taranarak hazırlandı. Bunun yanı sıra Batı Trakya'ya Ağustos-2012, Eylül-2012 ve Ocak-2013 tarihlerinde yaptığımız ziyaretlerde edindiğimiz gözlem ve bilgiler de kullanıldı. Böylece konuyla ilgili genel çerçeveye çizilmiş oldu. 3. bölümde ise Batı Trakya Türklerinin kişisel görüş, dini görüş ve etnik algılarını incelemek üzere anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu çoktan seçmeli kişisel bilgiler soruları ile dini ve etnik tutumu ölçen likert tipi ölçek sorularından oluşmaktadır. Anket formundaki sorular danışmanım Doç. Dr. Mustafa Tekin'in rehberliğinde konuyla ilgili benzer çalışmalardan ⁶ faydalanılarak hazırlanmıştır.

Bilimsel araştırmaların, çalışmanın alanını tanımlayan ve sınırlayan bir araştırma evreni bulunur. Araştırma evreni geniş olduğunda, araştırmayı sürdürmek hem zaman hem mekân açısından mümkün değildir. ⁷ Bu yüzden araştırma yapılacak kitleden onu temsil edecek yeterlilikte bir örneklem çıkarılır. ⁸ Ve çalışma, bu örneklem üzerinden yürütülür. Çalışmamız Batı Trakya Türklerinde din ve kimlik olgusunu incelemektedir. Bu nedenle çalışmamızın evreni Batı Trakya'da yaşayan

⁶ Anketimizde yer alan sorularla ilgili benzer bir çalışma için bkz. Zeki Arslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2010, s.304

⁷ Mustafa Tekin, **Dua ve Sosyal Sorunlar**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2012, s.41

⁸ Arslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, s.92

Türklerdir. Batı Trakya Türklerinin nüfusu yaklaşık olarak 150.000 kişi kabul edilmektedir.⁹ Anketimizi 27 Ocak 2013-1 Şubat 2013 tarihleri arasında çoğunlukla 18 yaşından büyük kadın ve erkeklere uyguladık. Katılımcılar İskeçe ve Gümülcine illerinden tesadüfi yolla seçilmişlerdir. Araştırmamıza katılan denekler arasında Batı Trakya'daki şehir merkezlerinde yaşayanların yanı sıra “yaka, balkan ve ova” köylerinden katılımcılar da bulunmaktadır. Anketimiz 6 günlük bir çalışma sonucunda Batı Trakya'da yaşayan 204 kişiye uygulanmıştır. Başlangıçta Gümülcine'de 200, İskeçe'de 100 ve Dedeoğaç'ta 50, toplamda 350 kişiyle anket yapmayı planlamıştık. Fakat aşağıda belirteceğimiz sebeplerden dolayı ankete katılım sayısı 204'te kaldı. Bununla birlikte örneklemimiz incelendiğinde evreni temsil ettiği görülecektir.

Çalışmamızın sınırlılıklarını şöyle sıralayabiliriz. Öncelikle Yunanistan resmi politika olarak Batı Trakya'da yaşayan azınlığın Türk olduğunu kabul etmezken, isminde Türk kelimesi geçen dernekleri kapatırken elimizde Türk kimliğini araştıran sorularla İskeçe ve Gümülcine sokaklarında anket uygulamak için öngörülen örneklem sayısına ulaşmak kolay olmasa gerektir. Yine Batı Trakya'da yapılmış farklı konularla ilgili saha çalışmalarını incelediğimizde araştırmacıların büyük ölçüde Batı Trakyalı olduğu göze çarpmaktadır. Türkiyeli biri olarak dışarıdan azınlık içerisinde hassasiyet oluşturan din, Türklük gibi konularda sorular sormak kolay değildir. Yıllar içerisinde kimliği inkâr edilmiş ve bu sebeple çeşitli sıkıntılar yaşamış halkın güvenini kazanmak kolay olmamıştır. Çalışmamızı anlattığımız halde çekincelerini belirtip zarar görmek istemediklerini söyleyerek ankete katılmayı reddeden kişiler olmuştur.

Bilindiği gibi Batı Trakya'da Türklerin yaşadığı İskeçe, Gümülcine ve Dedeoğaç olmak üzere üç il bulunmaktadır. Bu illerden Dedeoğaç merkezinde neredeyse Müslüman Türk yoktur.¹⁰ Buradaki Türkler daha çok Dimetoka kazasına

⁹ Tzemil Kapza, **The Turkish Muslim Minority of Western Thrace-Greece**, Osmanlı Mirası ve Günümüz Balkan Müslüman Toplulukları Konferans Tebliğleri-Saraybosna 16-18 Ekim 2009, Sarajevo, Balkanlar Medeniyet Merkezi, 2011, s.93

¹⁰ Bununla birlikte Dedeoğaç bölgesinde Hristiyan Türkler olarak nitelendirilen Gagavuzlar da yaşamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Turgay Cin, Milletler Arası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar, **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010, S:25, s.11-50

bağlı köylerde yaşamaktadır. Başlangıçta gitmeyi planladığımız Dedeğaç bölgesine ulaşım imkanı bulamadığımız için gidemedik. Bu yüzden araştırmamız sadece İskeçe ve Gümülcine bölgelerini kapsamaktadır.

Anketimizde sınırlılık olarak nitelendirilebilecek hususlardan biri de kadın-erkek oranıdır. Bunun birkaç sebebi vardır. Kadınların günlük hayatın içerisinde erkekler kadar etkin olmaması sebebiyle anket uygulamak için yeterli sayıda kadına ulaşamadık. Bunun yanında temas kurduğumuz orta yaş üzeri bazı kadınlar Latin alfabesiyle okumayı bilmediklerini ifade ederek anketimize katılmadılar. Fakat bu durumun örneklemin güvenilirliğini etkileyeceğini düşünmüyoruz. Çünkü çalışmamızın 3. bölümündeki analizlerde görüleceği üzere Batı Trakya'da kimlik konusundaki tutumlarda kadınlarla erkekler arasında dikkate değer farklar bulunmamaktadır.

Anket sorularıyla elde edilen bilgiler SPSS 15.0 istatistiksel paket programıyla analiz edilmiştir. Analizlerde nitel değişkenler arasındaki bağıntının ölçülmesinde kullanılan temel istatistik tekniklerinden ¹¹ Ki-Kare (χ^2) testi uygulanmıştır. Bunun yanında anket verilerinin analizinde istatistiksel tekniklerin yanında daha önce yapılmış çalışmalardan ve gözlemlerimizden de faydalandık.

3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Lozan Antlaşması sonucu Yunanistan sınırları içerisinde bırakılan Batı Trakya'daki azınlığın kimlik algısında dinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Batı Trakya'daki azınlık kendini Müslüman Türk olarak nitelendirmektedir. Müslümanlık ve Türklük bu topraklarda ayrılmaz ikili olarak işlev görmektedir. Araştırmamızın ana varsayımı şudur: Batı Trakya Müslüman Türkleri kendi kimliklerini ifade ederken dini ve milli öğeleri birlikte vurgular. Dini ve milli unsurlar kimi zaman iç içe geçerek kimi zaman da birbirlerinin yerine kullanılarak kimliğin ikamesinde başrol oynamışlardır. Azınlık geliştirdiği sosyal ilişkilerde de daha çok Müslüman Türk kimliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu yöredeki azınlık Türklük vurgusu

¹¹ Arslantürk, *Uygulamalı Sosyal Araştırma*, s.252

yapmakla birlikte Müslüman olduğunun da bilincindedir ve bu bilince dayalı bir yaşam sürmektedir.

Araştırmamızın yan varsayımları ise şunlardır:

1-Batı Trakya azınlığı dini inançları güçlü bir topluluktur.

2-Batı Trakya azınlığında dini pratikleri yerine getirme oranı yüksektir.

3-Batı Trakya azınlığının sosyal yaşamında din önemli bir yer tutar. Dini hayatın sosyal gereklerinin yerine getirilme oranı yüksektir.

4-Gündelik hayat içerisinde din, kimliğin oluşumunda önemli bir etkidir.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLARI

Batı Trakya üzerinde yapılacak bir çalışmada konu çok farklı bağlamlarda ele alınabilir. Çünkü Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının Lozan Antlaşması'ndan bugüne yaşadığı süreç kuşkusuz birçok alanı ilgilendirmektedir. Bizim çalışmamızın kapsamı ise Batı Trakya'daki dini öğelerle milli öğelerin kimlik algısında oluşturduğu etkidir. Bununla birlikte bu çalışmayla birlikte Batı Trakya'daki dini hayat, inanç öğeleri ve etnik durumlar ortaya konacak fakat bunlar kimlik algısı üzerinden incelenecektir.

Çalışmamızın 1. bölümünü kavramsal ve tarihsel çerçeve oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle din ve kimlik kavramlarını ve birbirleriyle ilişkilerini ele aldık. Bunu yaparken kavramları sosyolojik açıdan inceledik. Akabinde Batı Trakya'daki genel durumu ve tarihsel süreci ortaya koyduk. Tabii burada derinlemesine değil genel bilgiler üzerinde durduk. Daha çok kimlik açısından bize ışık tutacak bilgiler üzerinde yoğunlaştık.

Çalışmamızın 2. bölümünde Batı Trakya'daki dini hayatı inceledik. Burada öncelikle müftülük konusunu ele aldık. Yine Cemaat-ı İslamiye'ler ve vakıflar konusuna da değindik. Fakat maalesef günümüzde her ikisi de Batı Trakya Türklerinin kontrolünde olmadığı için üzerlerinde fazla durmadık. Zira gerek

Cemaat-ı İslamiye'ler gerekse de vakıflarla ilgili münhasır çalışmalar bulunmaktadır. Yine bu bölümde dini kurumlar olarak camileri, medreseleri, Kur'an kurslarını inceledik. Batı Trakya'da yaşanan dini hayatı ramazan ayı, bayramlar, kutsal gün ve geceler, dini törenler gibi örneklerle ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın 3. bölümü anket uygulamamız sonucu elde ettiğimiz verilerin analizine dayanmaktadır. Bu bölümde dini inanç ve dini pratikleri ve dindarlığın boyutlarını ortaya koyduk. Yine Batı Trakya'da kimliğin dini ve milli unsurlarını inceledik ve bunların birbirlerini nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalıştık. Burada kimlikteki dini ve milli unsurlar evlilik, arkadaş seçimi, kullanılan dil, gündelik hayattaki etkinlikler açısından ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş ve seçilmiş müftülüğün, camilerin, dini törenlerin kimlikle ilişkisi ortaya konulmuştur.

1.BÖLÜM

1.KAVRAMSAL VE TARİHİ ÇERÇEVE

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. *Din*

Din kelimesinin Arapça “*de-ye-ne*” veya “*da-ne*” kökünden geldiği ve Arapça’da farklı manalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹ Öz Arapça’da din; “*usûl, âdet, tutulan yol ve huy*” anlamlarında kullanılırken, Aramî-İbranî kökeninde; “*mülk, idare etmek, hükmetmek, ceza, yargı, hesap, muhasebe ve mükâfat*”² anlamlarında kullanılmaktadır. Farsça kökeninde din; “*din ve mezhep edinmek, inanmak, adet edinmek*” anlamında kullanılmıştır. Eski Yunanca’da ise din; “*korku ile karışık sevgi*”³ anlamında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de din kelimesi doksan dört yerde geçmektedir.⁴ Bu ayetlerde din kelimesi; “*zül, yönetme-yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslam, şeriat, hudûd, adet, ceza, hesap, millet*”⁵ anlamlarında kullanılmıştır.

Batı dillerinden İngilizce’de ise din kelimesinin karşılığı olarak “*religion*” sözcüğü kullanılmaktadır.⁶ Religion sözcüğünün kökeniyle ilgili iki farklı görüş vardır. Bunlardan birinde

“Cicero (m.ö. 439), De Natura Deorum (Tanrıların mahiyeti) adlı kitabında (II, 18. bölüm) bir Stoalı’nın ağzından “*religio*” (“*bir şeyi vazife edinmek, tekrar tekrar okumak, yapmak*” anlamındaki “*re-legere*” kökünden) kelimesine yer vermiş; zamanla bu kelime kutsal kabul edilene karşı doğruluk, dürüstlük ve saygıyı, ibadet olarak yapılan ayinlerin titizlikle yerine getirilmesiyle gösterilen Tanrı şuurunu veya Romalılar’da tanrılara karşı bağlılığı ifade eden bir terim olmuştur.”⁷

¹ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 8. Bs., y.y., İnsan Yayınları, 2008, s.212-213

² **A.e.**

³ **A.e.**

⁴ Yvonne Yazbeck Haddad, "Kurân'da 'Din' Teriminin Anlamı", Çev. Ahmet Güç, **UÜİFD**, C.IX, S:9, 2000, s.632

⁵ Günay Tümer, “**Din**”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, C.IX, 1994, s.312

⁶ **Webster's Turkish-English Thesaurus Dictionary**, Ed. Philip M. Marker, ICON Classics, 2008, USA, s.126

⁷ Tümer, “**Din**”, s.314

Lactantius'un ifade ettiği diğer bir grre göre ise religion; “*insanla tanrı arasında gittikçe pekişen bağ*” anlamında Latince “re-ligare”⁸ kökünden türemiştir.

Din kavramı özü itibariyle çeşitli disiplinlere konu olmuş ve çok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Özellikle de din bilimleri alanında dinin birçok farklı tanımını bulmak mümkündür. Dinin tanımlanması meselesi bu çalışmanın kapsamını aşacağı için biz sadece konumuzla ilgili olan birkaç tanıma yer veriyoruz.

E. Durkheim'e göre din, "kutsal Őeylerle ilgili inanç ve pratiklerin bir dayanışmasıdır." ⁹ Yine Durkheim'e göre din, "kutsal varlıkla ilgili inanç ve amellerin dayanışmasından meydana gelen toplu bir sistem ve bu sisteme bağlananları manevi bir birlik haline getiren birleştirici bir fenomendir." ¹⁰

Hervieu- Lger'e göre din, "kendisi aracılığıyla özel bir inanç çizgisine aidiyet (ferdi ve kollektif) Őuurunun oluştuğu, devam ettirildiği, geliştiği ve kontrol edildiği ideolojik, pratik ve sembolik bir nizam" dır. ¹¹

Grndler'e göre ise din, "Ben'in Tanrı'ya yönelmesidir." ¹²

"Din, insanoğlunun bu alemdeki kimliği; varlığının gerçek anlamı veya gayesi sualinin cevabıdır." ¹³

"Bir insanın dini, onun kainata karşı en yüksek tavrı, onun tüm eşya idrakinin özetlenmiş anlam ve kavramıdır." ¹⁴

"Din, insanların kendilerini ve tabiatı korku ve huşu duyguları içinde, yönelmeleri; iman ikrarı, ibadet, ayin ve törenlerle bu Yüce Tanrı veya ilahi

⁸ A.e.

⁹ Emile Durkheim, **Les Formes Elementaire de la Vie Religieuse**, Paris, 1912'den aktaran Jean Chevalier, "Din Fenomeni", ev. Mehmet Aydın, **AÜİFD**, C.XXVIII, S:1, s.99

¹⁰ Cevdet Kılıç, "Felsefe Din, Vahiy Akıl İlişkisi Bağlamında Din Kavramı ve Günümüz Din Toplum İlişkileri", **FÜİFD**, Sayı:4, 1999, s.119

¹¹ A. Testart, **Des Dons et des Dieux: Anthropologie Religieuse et Sociologie Comparative**, Paris, Armand Colin, 1993, s.24'den aktaran Jean Paul Willaime, "Dinin Tanımlanması Meselesi", ev. Halife Keskin ve Abdullah Alperen, **ÇÜİFD**, C.III, S:1, Ocak-Haziran 2003, s.328

¹² Kmuran Birand, "Dinin Mahiyeti zerine", **AÜİFD**, C.VI, S:1, 1957, s.127

¹³ A. Nigosian, **World Religions**, Britain, 1975, s.2'den aktaran Günay Tümer, "eşitli Yönleriyle Din", **AÜİFD**, C.XXVIII, 1986, s.220

¹⁴ William P. Alston, "Din", ev. Günay Tümer, **AÜİFD**, C.XVIII, 1970, s.164

varlıkların rızasını kazanmaya, kurtuluşa ulaşmaya çalışmaları, böylece bir hayat tarzı ve cemaat oluşturmalarıdır."¹⁵

“Dinlerin inançlar, amel ve ahlak sistemleri yanında bir de teşkilatları, cemaatleri ve içtimaî önemleri vardır. Dinin bu içtimaî yapısı ahlakî, mânevî ideallerin hayata geçirilmesiyle ve bunların vazgeçilmez birer değer olarak kabul edilmesiyle gerçekleşir.”¹⁶

İslam bilginlerinin dini tarif ederken çıkış noktası Kur'an-ı Kerim ve İslam inançları olmuştur.¹⁷ İslam ulemasına göre insanda ‘Allah’ı bilmek’ fitridir. Din insanda fitri olduğu gibi kesbidir de. Yani insanın kendisinde bulunan dine yönelme eğilimi çeşitli vesilelerle gelişmeye imkân verir.¹⁸ “Genellikle İslam Kelamcıları dini, ‘Allah tarafından vahiy yoluyla ve peygamberleri aracılığıyla vazedilen ve salikleri dünya ve ahrette saadet ve necata götüren, itikat ve amellerden mürekkep bir müessese’ olarak tarif etmektedirler.”¹⁹ İslamiyet’e göre hak din İslam’dır. Diğerleri din değil çeşitli inançlardır. Din ilahi bir müessesedir ve insanı, ‘kâmil insan’ olmaya sevk eder.²⁰

Çeşitli din tanımlarına genel olarak bakıldığında dinin kognitif (bilgi veren) bir şey olduğu ağırlık kazanırken, konunun psikolojik yönü ihmal edilir. Bazılarında kognitif taraf dışlanarak ahlak ve duygu yönü öne çıkarılır. Bazılarında da din, ya tanrı kavramından tamamen soyutlanmış toplumsal bir kurum olarak, ya da akılla izahı mümkün olmayan tasavvuru imkansızın idraki ve ifadesi şeklinde sunulur. Bazılarına göre din kültürün sadece bir kısmını oluşturur. Yine bir psikolog için din, yaşanan bir tecrübe, bir sosyolog için dayanışma ve kaynaşma fonksiyonu olan sosyal bir olay, bir başkası için metafizik ve irrasyonel bir alemi tasavvur ve onunla ilişkidir.²¹

¹⁵ Tümer, "**Çeşitli Yönleriyle Din**", s.230

¹⁶ Tümer, "**Din**", s.315-316

¹⁷ **A.e.**, s.314-315

¹⁸ Günay, **Din Sosyolojisi**, s.215-216

¹⁹ **A.e.**, s.214

²⁰ Yünni Sezen, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990, s.170

²¹ İzzet Er, "Sosyal Bilimlerde ve İslam'da Din Anlayışı", **UÜİFD**, C.VII, S:7,1998, s.4-5

Sosyoloji dini toplumla izah eder. Buna göre sosyoloji dine, kutsalın cemiyet hayatındaki tecrübesi olarak bakar. Dinin toplum hayatındaki yansımalarını inceler.²² 'Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde din kavramı şu şekilde açıklanmıştır:

“Kutsala, metafizik değerlere veya doğüstü bir güç olarak tanrı fikrine yer veren ve inananlara bir yaşam biçimi öngören inanç sistemi. İnsanın doğası, varlığının kaynağı ile ilgili sorulara Tanrı kavramıyla cevap vermeye çalışan bir inanç sistemi olarak din, aynı zamanda insanın tutum ve davranışlarını düzenleyen değerler manzumesinin belirleyicisi ve gündelik yaşamındaki yol göstericisi olarak çok önemli rolleri yerine getirir. Bu, dinin toplumsal boyutunu da açıklamaktadır. Sosyolojik anlamda dinin fizik âlemi aşan aşkın boyutu ile toplumsal boyutu birbirinden ayırıştırılır ve ikincisi üzerine odaklanılır. Dinin insanlar tarafından algılanıp yorumlanması sonucu farklı şekillerde ortaya çıkan bir yönü çoğu zaman ‘yaşanan din’ olarak da ifade edilir. Bütün toplumlarda görülen sosyal bir kurum olan din, toplumla birlikte gelişir.”²³

Batılı din sosyolojisinde dinin kaynağı toplumdur ve din insana çevresinden nakledilir.²⁴ Berger, dini kutsal bir evrenin oluşumu olarak tanımlarken; meslektaşı Luckmann, dini anlam ve kimlik yaratan her tür ‘evren yaratımı’ olarak görür.²⁵

Dini inanç ve uygulamalar, kişi ve topluluklar için kimlik kalıpları meydana getirirler. Böylece din, hem kişiler hem de topluluklar için kararlı ve sağlam kişilikler oluşmasına katkıda bulunur. Din, bireyin hem iç dünyasıyla hem de toplumla olan ilişkilerinde uyumlu olmasına katkı sağlayarak, kişilerin kimlik bunalımına düşmelerini önleyici bir işlev de görür. Çünkü din bir yandan bireye kimlik kazandırırken diğer yandan da toplumsal kimliğin inşasına katkı sağlar. Bu bağlamda din, kendisine inananların oluşturduğu toplumu kimliklendirme yeteneği ve gücü olan bir fenomendir.²⁶

Dinin toplumsal hayatta ilişkisi tek yönlü değildir. Yani din toplumsal hayatta normlar koyuyor, gündelik hayatta yer buluyorsa aynı şekilde toplumsal öğeler de

²² Sezen, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Kavramlar**, s.169-170

²³ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004, s.61-62

²⁴ Sezen, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, s.170

²⁵ Inger Furseth, Pal Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş:Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, Çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2011, s.52-53

²⁶ Ejder Okumuş, **Toplumsal Değişme ve Din**, İstanbul, İnsan Yayınları, 2003, s.77-78

dini etkileyebilir. Örneğin İslam dini tektir fakat Türklerin yaşadığı dini hayat ile Arapların veya İranlıların yaşadığı dini hayat birebir aynı değildir. Toplumların milli özellikleri de dini hayatı etkiler.

Din, kimliğin oluşmasında ve korunmasında önemli bir yere sahiptir. Din bireye bir anlam dünyası ve referans noktası sunmaktadır. Din, bireyi kimlik bunalımına, kimlik karmaşasına ve kimlik krizine düşmekten alıkoyar.²⁷ Bu duruma örnek olarak Sovyet döneminde kimliklerden arındırma ve eritme politikalarına rağmen milli kültürün bir parçası olmuş dini etkinlikler yoluyla Orta Asya Türk toplumlarının milli kimliklerini korumalarını gösterebiliriz.²⁸ Din, kimliği koruduğu gibi bazen de bozulmasına sebebiyet verebilir. Bu duruma Bulgar, Peçenek ve Kuman Türklerinin Hıristiyanlaşarak Slavlaşması örnek gösterilebilir.²⁹

Din, kimliğin inşa edilmesinde önemli öğelerden biridir fakat hiçbir zaman tek başına kimlik inşa etmeye yetmez. Bununla birlikte tamamen dinden uzak bir kimlikten söz etmek de mümkün değildir.³⁰

Din, insanın hayatı ve kendisini anlamlandırmasında önemli bir öğedir. İnsanoğlu bu dünyadaki serüvenini anlamlandırmaya çalışırken ve bu serüvendeki yerini tanımlarken sık sık dine başvurur. Din, kimi zaman insanın bu dünyada kendini tanımlarken kullandığı tek dayanak noktasıdır. Din veya dini inançlar insanın kendi benliğinin bir parçası olarak, kendisini tanımlarken ve kendi kimliğini oluştururken kullandığı bir öğe olduğu kadar bazen toplulukların ve hatta milletlerin de kendilerini tanımladığı bir öğedir. Bu bağlamda din, hem bireysel hem de toplumsal kimliğin kurucu unsurlarından biridir.

²⁷ Murat Yorulmaz, "Din ve Kimlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Kimlik Arayışları-Yapısal Bir İçerik Analizi", **ESBA**, C.3, S:2, Haziran-2012, s.72

²⁸ İhsan Çapçioğlu ve Şahin Gürsoy, "Din-Kimlik İlişkisi Üzerine", **Toplum Bilimleri Dergisi**, C:I-III, S:1-6, Ocak-Haziran-2006-2009, s.117-118

²⁹ **A.e.**, s.119

³⁰ Zeynep Türkkkan, **Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Niyazi Akyüz, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s.42

1.1.2. *Kimlik*

Kimlik en genel tanımıyla bireyin "ben kimim" sorusuna verdiği cevapların toplamına denir.³¹ Kimlik sözcüğünün Türkçe'de üç anlamı vardır: "1. Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü... 2. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, hüviyet. 3. Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü." ³² Kimlik sözcüğünün İngilizce'deki karşılığı ise 'identity'dir.³³ Bir sosyal bilim kavramı olarak 'kimlik' sözcüğü önceleri psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında ele alınmışken 1980'lerden sonra kimliğin oluşumunda bireyin kendisiyle birlikte toplumun da etkili olduğunun bilincine varılmasıyla birlikte sosyolojinin ve sosyal antropolojinin de araştırma konusu olmaya başlamıştır.³⁴

Yapılan kimlik sınıflamalarından biri şöyledir: "Her insanın birisi bireysel, diğeri sosyal olmak üzere iki tür kimliği vardır. Kişisel olarak biricik olma duygusuna dayanan şahsi kimlik, bireyin psikolojik özelliklerine, bedensel ve zihinsel kapasiteleri gibi özel vasıflarına işaret etmektedir. Sosyal kimlik ise, bireyin dini, etnik, kültürel, siyasal, sosyal, ekonomik vb. gruplardaki üyelikleri ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır." ³⁵

Sosyal Psikoloji'ye göre kimliğin bir tanımı şu şekildedir: "...Kimlik, insanın kendisini sosyal dünyasında nasıl tanımladığı ve nasıl konumlandığını yansıtır; onun kim olduğu ve nerede durduğuna ilişkin bir cevaptır. Bu noktadan hareketle, kimlik, bir birey veya grubun kendini diğer birey veya gruplardan ayırt edici özelliklerinin bütünü olarak tanımlanabilir. Bu açıdan baktığımızda kimliğin tanımı, daima bir diğerine göre yapılır." ³⁶

³¹ Abdullah Metin, "Kimliğin Toplumsal İnşası Ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı", **ÇKÜSBED**, C.II, S:1, 2011, s.82

³² **Türkçe Sözlük**, Haz. Haluk Akalın vd., Ankara, Türk Dil Kurumu, 2005, s.1182

³³ **Webster's Turkish-English Thesaurus Dictionary**, s.277

³⁴ Abdurrahman Kurt, **Din Sosyolojisi**, Bursa, Dora Yayınları, 2011, s.137

³⁵ Asım Yapıcı, Münir Yıldırım, "Küreselleşme Sürecinin Dini Kimliklere Etkisi:Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme", **Dini Araştırmalar**, C.VI, Sayı:17, Ankara, 2003, s.122

³⁶ Nuri Bilgin, **Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003, s.199

Kimlik kavramının doğal bir kavram olmaktan çok sosyolojik olarak oluşturulmuş ve kurulmuş bir karakteri vardır. Etnik kimlik de dâhil olmak üzere kimliğin özsel bir gerçekliği yoktur. Neredeyse tüm kimlikler; kişiler ve gruplar arasındaki ilişkilerden doğan bir inşa ürünüdür. Bundan dolayı sosyolojik gelenekte kimlik kuramı, sembolik etkileşimcilikle irtibatlandırılır.³⁷ G. Herbert Mead'e göre insan, çevresinin ve ilişkilerinin sosyal bir ürünüdür.³⁸ Mead'in bakış açısı, aktörlerin nesnelere ve sosyal eylemlere verdikleri anlamın sonuçları şeklinde eylemi ve etkileşimi açıklama çabası ile nitelendirilen sosyolojik bir yaklaşım olan "sembolik etkileşimcilik" terimi ile tanımlanmıştır.³⁹

'Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde kimlik şu şekilde ifade edilir:

"Bir insanın kişiliğini ya da bir grubun niteliğini belirleyen ve onların diğerlerinden ayrılmasını sağlayan karakteristik özellikler. Kimlik tartışmaları, biri psiko-dinamik diğeri sosyolojik olmak üzere iki farklı çizgide sürdürülür. Psiko-dinamik çizgide Erik H. Erikson, ikinci çizgide ise George H. Mead'ın görüşleri ön plana çıkar. Ancak her iki çizgi de, kimliğin doğuştan getirildiğini öne süren özcü anlayışları reddetme noktasında birleştikleri gibi, birey ile toplum arasında bir bağ kurarlar ve kimliğin oluşumunda toplumsal kültüre atıf yaparlar. Dolayısıyla kimliğin oluşumu, kültürle toplumsallaşma süreciyle ve bu süreçte kültürel değerlerin ve buna eşlik eden duygu ve etkileşim biçimlerinin içselleştirilmesiyle gerçekleşir. Bir diğer ifadeyle bireyler, belli bir geleneğin taşıyıcıları olmakla kendileri olurlar ve bir kimlik kazanırlar."⁴⁰

Yine Gordon Marshall da kimliğin tanımını verirken, 'kimliğin yaşam boyunca değişmeyen sabit bir öz taşımadığına ve kurgusallığına' vurgu yapıldığına⁴¹ dikkat çekmiştir.

Foucault'ya göre kimlikle ilgili iki boyut vardır. Birincisi farklı söylemler, fail ve kimlik açısından farklı konumlar doğurur. Dinle, devletle, sporla ya da tüketimle ilişkili söylemler, apayrı ve genellikle çelişkili benlik versiyonları üretirler.

³⁷ Kurt, **Din Sosyolojisi**, s.138

³⁸ **A.e.**, s.135

³⁹ Furseth, Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş:Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, s. 91

⁴⁰ Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, s.129-130

⁴¹ Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.405

Biz bu bakış açısı içinde kendimize dair çeşitli rollerle ilişkiler kurarız. Mesela; dindar bir insan, bir futbol taraftarı gibi. Diğer boyut ise; toplumsal pratikler yelpazesi içinde barındırdığımız çok katlı kimliklerin daha geniş kapsamlı kimlik yapılarıyla ilişkili olduğudur. Mesela; ırk, cinsiyet, cinsellik gibi yapılar. Burada vurgulanması gereken farklı kimliklerin birbirinden bağımsız, ayrık öğeler olmadıklarıdır. Aksine bu kimlikler birbirleriyle etkileşim halinde çok katlı kimlikler olarak içselleştirilmiştir. Kimliklerin iç içe geçmiş olması kimliklerin melezleşmesini doğurur. Buna göre kimlikler soft değildir. Aksine karışım, kaynaşma ve iç içe geçmenin ürünüdür.⁴² Bu noktada toplumda çok katlı kimlikler olarak içselleştirilen milli kimlik ve dini kimlik kavramlarını incelemek yerinde olacaktır.

Milli kimlik, milli kültürün kişisel ve toplumsal alanda ortaya çıkan üslubu, kişiyi ve toplumu farklılaştıran, en yakınlarından başlayarak diğer benzerlerinden ayıran özelliklerdir. Millet olmuş her toplumun varlığa, dünyaya, hayata, eşyaya bakış tarzı, düşünce biçimi farklı olur. Toplumların iman muhtevaları, yaşama biçimleri, güldükleri şeyler ve gülüş biçimleri, ağladıkları şeyler ve yas tutuş biçimleri farklılıklar gösterir. Bu kıvama ulaşan her kültür milli olur ve böylece diğerlerinden ayırt edilebilir. Milli kimliği farklılıklar oluşturur.⁴³ Milli kimlik dayanışma duygusunun oluşmasına da katkıda bulunur.⁴⁴

Millet olmuş bir toplumun dünyaya ve hayata bakış açısının oluşmasında dinin rolü önemlidir. Çünkü din kişinin gündelik hayatını düzenlediği gibi toplumsal ilişkilerini de düzenler. Bir bireyin dünyaya bakış açısı büyük ölçüde dini inançlarının etkisiyle oluşur. Bu durum toplumsal hafıza ve düşünce biçimi için de geçerlidir. Dolayısıyla din, milli kimliğin oluşumunda rol alır diyebiliriz.

Milli içerikli bilgilerin din yoluyla sonraki kuşaklara aktarılması sağlanır. Böylece birçok tarihi olay ve şahsiyet dini-milli bir unsur olarak dini anlatımda yer

⁴² Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, s.406

⁴³ Nevzat Kösoğlu, **Milli kültür ve Kimlik**, 3.bs. İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003, s.19-20

⁴⁴ Recep Yıldız ve Sakine Demir, "Milli Kimliğin Oluşumunda Zihniyet", **DÜSBD**, S:8, Haziran-2003, s.8

alır. Dini birçok unsur milli gelenek ve göreneklerde yaşar böylece dini faaliyetler tarihsel bir bağımlılık kazanmış olur.⁴⁵

Milletle kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Kültür milli kimliği oluşturan etkidir. Birçok insan için etnik köken kendini tanımlamanın ana unsurudur.⁴⁶ Bir millete mensup olmak kültürel bir kimliği ifade eder. Kültürel kimlik ise maddi ve manevi öğelerden oluşur. Kültürü oluşturan manevi öğelerden biri ise dindir. Böylece din kültür yoluyla da milli kimliğin oluşumunda etkilidir.⁴⁷ Mimari, sanat, edebiyat alanlarında dinin etkisiyle ortaya konan eserler milli kimliğin oluşumunu da sağlarlar.

Tarihi bir yurda sahip olmak, ortak mitlere ve ortak bir tarihi belleğe sahip olmak, ortak bir kitlesel kamu kültürüne sahip olmak milli kimliğin bazı unsurlarındandır. Bununla birlikte milli bir kimlik temelde çok boyutlu olabileceği gibi, tek bir unsura indirgenemez ve bir halkın bünyesine kolay ve hızlı bir şekilde zerkedilemez.⁴⁸

Kimlikleri, dinsel farklılık ölçütüne dayanan birçok topluluk vardır. Dini ve etnik kimlikler arasında kaymalar ve iç içe geçmişlikler söz konusu olabilir. Böylece milli ve dini kimlikler çakışarak birbirlerini güçlendirebilirler. İran Şiiileri, Kuzey İrlanda'daki Katolik ve Protestanlar, Sihler, Maruniler milli ve dini kimliklerin iç içe geçtiği topluluklara örnek olarak gösterilebilir.⁴⁹ Yine Yahudiler de milli kimlikle dini kimliğin iç içe geçmesinin örneğidirler.

Kimlik terimi etnik, dinsel veya kültürel azınlıkların taleplerini dile getirmekte de kullanılmaktadır. Eski Yugoslavya'da, Ruanda'da, Kafkaslarda vb. yaşanan savaşlarda kimlik çatışmalarından söz edilmiştir.⁵⁰

⁴⁵ Çapçioğlu ve Gürsoy, "Din-Kimlik İlişkisi Üzerine", s.118

⁴⁶ Kay Deaux, "Social Identity", **Encyclopedia of Women and Gender**, Ed. Judith Worell, Vol.2, Academic Press, 2002, USA, s.1061

⁴⁷ Suat Cebeci, "Milli Kimlik Bağlamında Din-Kültür İlişkisi", **Akademik İncelemeler**, C.III, S:2, 2008, s.6

⁴⁸ Anthony D. Smith, **Milli Kimlik**, Çev. Bahadır Sina Şener, y.y., İletişim Yayınları, 1994, s.32

⁴⁹ **A.e.**, s.22-23

⁵⁰ Bilgin, **Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar**, s.199

1.1.3. Din ve Kimlik

Sosyo-kültürel yapının temel öğeleri olarak bilinen zihniyet, aile, hukuk, ahlak, iktisat, din, edebi ve estetik durum gibi değer ve kurumlar, sosyal çevreyi de içerisine alarak bireysel ve toplumsal kimliklerin şekillenmesinde önemli ölçüde etkilidirler.⁵¹ Hem toplumun hem de kültürün temel yapıtaşlarından biri de dindir. Bundan dolayı din; her zaman ve her tarihsel durumda, içinde bulunduğu daha geniş kültürün belirli sosyal normları, değerleri, sembolleri ve kurumlarıyla girift bir ilişki içerisindedir.⁵² Kimlikle din arasındaki bu ilişkiyi Ali Coşkun şu şekilde ifade etmiştir: "...Çünkü bireysel veya toplumsal olarak kendini bir şeyle özdeşleştirerek tanımak suretiyle kimliğini ortaya koymaya çalışan insan ve toplum, bu özdeşim süreçleri çerçevesinde birçok hallerde dinî ve kutsal değerlere sarılmakta ve kimliğini onun aracılığıyla ifade etmeye çalışmaktadır... Öte yandan dinlerle kimlik kategorileri arasında yakın bir ilişki görülmektedir. Mesela Budizm'de aile kimliği, Şintoizm'de cemaat kimliği, Hıristiyanlıkta şahsi kimlik arasında bir bağ olduğu ifade edilmektedir. İslam'da ise sosyal kimlik ön plana çıkmaktadır."⁵³

Din, kimliği oluşturan önemli bir aidiyet olduğu gibi ırk, dil, tarih, kültür gibi diğer aidiyetlerin de değerini belirler. Dinlerin çizdiği anlam haritaları bir yandan insanlara kılavuzluk ederken diğer yandan gündelik hayatı kuşatan bir ahlak düzeni kurarak kişiliğin oluşumuna yön verir.⁵⁴

Bireyin dini fikirler, figürler, kavramlar ve değerleri ile kendi hayatı arasında bağ kurması, bu bağla ilgili duygusal hislere sahip olması ve bu şekilde hareket etmeye meyletmesi dini kimlik oluşumunu sağlar.⁵⁵

Bireyler genellikle ailelerinden öğrendikleri dini değiştirmezler. Din birçok kişi için 'verili bir kimlik'tir. Verili kimlik, dış kaynaklı bir kimliktir. Bireyler

⁵¹ Kurt, **Din Sosyolojisi**, s.139

⁵² Phil Zuckerman, **Din Sosyolojisine Giriş**, Çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2006, s.130

⁵³ Ali Coşkun, "**Din ve Kimlik**", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.XXIV, No:1, 2003, s.7-9

⁵⁴ Mehmet Görmez, "**Din, Kimlik ve Diyanet İşleri Başkanlığı**", VI. Avrasya İslam Şurası Tebliği, İstanbul, 5-9 Eylül 2005, s.1-2

⁵⁵ Paul Vermeer ve Johannes Van Der Ven, "Dini Kimlik Oluşumu: Eğitimsel Bir Yaklaşım", Çev. Ayşe Zişan Furat, **İÜİFD**, S:13, İstanbul 2006, s.178

genellikle ailelerinden ve çevrelerinden aldıkları bu dini kimlikle yaşasalar da az da olsa dinini değiştiren kişiler vardır. Bu kişilerde dini kimlik iç kaynaklıdır.⁵⁶

Müslüman kimliği ile ilgili olarak Çelebi şunları kaydetmiştir: “Müslüman kimliği, Müslüman bireyin inşalarına açıktır ve kurumsallaşmadığı, gelenekleşmediği, katı örüntüler empoze etmeye çalışmadığı sürece ve ölçüde ve diğer kategorilerden farklı olarak, başkalarını dışlayıcı değil, tersine herkese açık bir kolektif özdeşlik enstrümanı işlevini yürütebilir.”⁵⁷ Mead’in de ifade ettiği gibi dini roller insan topluluklarını organize etme gücüne sahiptir.⁵⁸

Din, Tanrı-insan ilişkisinden çıkıp insan-insan ilişkisi haline geldiğinde sosyolojik bir olgu olur. Yani din, bir yandan sosyal olay ve olguları etkilerken, diğer yandan kendisinin bir sosyal olgu ve kurum olarak toplumda yer alması, onun diğer sosyal olgular ve kurumlarla ilişkisini gündeme getirir.⁵⁹ Dolayısıyla bir sosyal grubun herhangi bir olgu etrafında bir araya gelmesinde ve benzer davranış sergilemesinde dini kimlik önemlidir. Mescit, havra ya da sinagog olsun tüm mabet ve tapınaklar, geçmişten günümüze bir inanç ve kültürün kimlik yansıtıcıları olarak algılanmıştır.⁶⁰

Dini kimlikle milli kimliğin iç içe geçmiş olması Balkanlar’da sık gözlenen bir olgudur. Osmanlı bakiyesi olan bu topraklarda Müslümanlık Türklükle özdeşleşmiş ve birbirinin yerine kullanılır olmuştur. Bugün bile Balkan Müslümanlarının kimlik algıları çok katmanlıdır. Balkanlardaki Müslüman topluluklar kendilerini büyük ölçüde hem Türk hem de Müslüman olarak görmekte veya görmeye eğilimlidirler. Bu durum özellikle de köken olarak Türk olmayan Boşnaklar ve Arnavutlar için böyledir.⁶¹

Bu durumu Batı Trakya örneğini göz önünde bulundurarak düşündüğümüzde daha net bir tablo görürüz. Çünkü Batı Trakya’da Türk azınlığı kimliğini iki temel

⁵⁶ Türkkkan, **Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü**, s.61

⁵⁷ Nilgün Çelebi, “Kimlik ve Din”, **Etnik Sosyoloji**, Orhan Türkdoğan, İstanbul, Timaş Yayınları, 1997, s.77

⁵⁸ Furseth, Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, s.89

⁵⁹ Zeki Arslantürk, **Sosyoloji**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2001, s.148-149

⁶⁰ Kurt, **Din Sosyolojisi**, s.143

⁶¹ Serdar Ünal ve Gülsen Demir, "**Göç Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye’de Balkan Göçmenleri**", 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı, Aydın, Ekim-2009, s.393-396

öge üzerine inşa etmiştir. Birinci öge din yani Müslüman olmak iken ikinci öge ise Türklüktür. Batı Trakya Türkleri toplumsal olarak müftülük* kurumu etrafında bir araya gelmektedir. Öyle ki günümüzde hem İskeçe hem de Gümölcüne müftülükleri tesis edilmiş amacına da uygun olarak salt birer dini kurum değildir. Yani müftülüklerde sadece dini konular ve sorunlar konuşulmaz. Başta eğitim olmak üzere sosyal problemlerin çözüm mekânlarının başında müftülükler gelmektedir. Sorunların çözüm merkezi olarak müftülükler Batı Trakya Türk toplumunda önemli bir yer teşkil etmektedir. İkinci öge olan Türk kimliği ise Müslüman kimliği ile birlikte bir mana ifade etmektedir.

Yunanistan günümüzde Batı Trakya'daki azınlığı yalnızca 'Müslüman azınlık' olarak tanımlamaktadır. Bu durum azınlık toplumunda etnik kimliğini daha da görünür kılma çabasını tetiklemiştir. Biliyoruz ki modern insan, bilinçli bir şekilde kendisini görmeyi reddeden insanlara karşı kimliği sayesinde görünür olmak ister.⁶² Batı Trakya'da bu kimlik çabası Müslüman Türk kimliği olarak ortaya çıkar. Bu iki öge kendisini görmezden gelme çabasına karşı bir tepki olarak ifade edilir.

Peter L. Berger: "Sosyal düzen hakkındaki teorilerde her sosyal düzenin temelini linguistik zeminin teşkil ettiğini hatırlatmakta fayda vardır, çünkü objektif realite dünyasının sosyal yapısıyla ne kastedildiğini lisan netleştirmektedir." der.⁶³ Batı Trakya Türkleri için de görünür olma çabasında Türk kimliğiyle ilişkili olarak Türkçe'nin önemli bir yeri vardır. Mesela İskeçe'nin Balkan denilen kuzey bölümündeki köylerde camilerdeki Kur'an kurslarında dini eğitimle birlikte Türkçe dersi de verilmektedir. Bu durum bize din kimlik ilişkisi açısından önemli bir veri oluşturmaktadır. Bu köylerden birine yaptığımız ziyarette kendisi de bu köylerden birinde doğmuş olan rehberimizin şu ifadeleri dikkat çekicidir: "Buralarda bizim varlığımızın temelleri Türklük ve Müslümanlıktır. Bu ikisi birbirine öyle bağlıdır ki sadece Türklük olur Müslümanlık olmazsa olmaz. Müslümanlık olur Türklük

* Burada bahsettiğimiz seçilmiş müftülüklerdir.

⁶² Nuri Bilgin, **Kimlik İnşası**, İzmir, Aşina Kitaplar, s.25-26,71-72'den aktaran Kurt, **Din Sosyolojisi**, s.138

⁶³ Peter Berger, "Bilgi Sosyolojisinde Bir Problem Olarak Kimlik", Çev. Mehmet Cüneyt Birkök, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.I, No:1, 2004, s.244

olmazsa yine olmaz.”⁶⁴ Batı Trakya Türk kimliği için Türklük ve Müslümanlık birbirini etkileyen ve birbirinin ikamesinde rol oynayan iki kimlik ögesidir. Kimlik algısının oluşmasında farklı olmak önemlidir. Batı Trakya Türkleri Yunanistan'daki çoğunluktan hem dini hem de etnik köken olarak farklı oldukları için kimlik inşalarında hem dini hem de milli unsurlar birlikte yer alır. Yunanistan'daki çoğunluk hem Yunan etnik kökenine sahip hem de Ortodoks Hıristiyan inancına sahiptir. Buna mukabil Batı Trakya'daki Türkler hem İslam inancına sahiptirler hem de etnik köken olarak Türk'türler. Dolayısıyla farklılaşma hem dini hem de milli açıdan gerçekleşir. Böylece Batı Trakya Müslüman Türk kimliği inşa edilir.

1.1.4. Azınlık

Azınlık kavramı ulus devletlerin doğmasıyla gelişmeye başlamıştır. Önceleri dinsel içerikli bir anlama sahipken zamanla ulusal bir temele oturtulmaya çalışılmıştır. Azınlık kavramı insanların kendilerini azınlık olarak algılamaları ve azınlık hakları talebiyle ortaya çıkan bir kavram olarak değerlendirilebilir. 16. yüzyılda Reformasyon süreci ile dinsel azınlıklar ortaya çıktı. Bunun üzerine savaşlar sonucunda yapılan antlaşmalarda dinsel azınlıkların haklarıyla ilgili düzenlemeler yapıldı. 19. yüzyılda ise dinin yerini ulusçuluğun almasıyla dinsel azınlıklar yerini ulusal azınlıklara bıraktı. Günümüzde devletlerin siyasi çıkarlarına ters düşmesi ve ilgisizlik nedeniyle uluslararası toplum tarafından genel kabul gören bir tanım henüz yapılmamıştır.⁶⁵

Bir topluluğu azınlık olarak tanımlayabilmek için bazı ölçütler olmalıdır. Oran, bu ölçütleri şöyle sıralamıştır:

"Birinci olarak, toplumun çoğunluğunu oluşturanlardan farklı olan ve onlardan ırk, din ve dil gibi noktalarda ayrılan bir grubun varlığı gereklidir...

İkinci olarak, sayısal boyut dikkatimizi çekmektedir. Irk, din, dil gibi öğelerle birbirine bağlanan ve çoğunluktan ayrılan azınlık gruplarının sayısı da önemlidir. Bu sayı,

⁶⁴ Eylül-2012'de F.A. ile yapılan görüşme. (Görüşme metni yazardadır.)

⁶⁵ Ailin İsmail, **Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Elçin Aktoprak, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.4-6

gelenek-görenek meraklısı bir avuç insanla sınırlı olmamalı, grubun gelenek ve özelliklerini kendi başına koruyabilecek bir sayıya ulaşılabilirdir...

Üçüncü olarak, söz konusu azınlık grubunun ülkede başat (dominant) olmaması gerekir. Öyle sayıca azınlıkta kalan gruplar vardır ki, korunmaları şöyle dursun, ülkenin çoğunluğunu onlardan korumak gerekebilir...

Dördüncü olarak, ancak söz konusu ülkenin yurttaşı olan kişiler azınlık kavramına girebileceklerdir. Başka ülkenin uyrukları, örneğin yabancı işçiler azınlık değil, apayrı bir kavram olan "yabancı" statüsünde kişilerdir...

Beşinci olarak, bu ülke yurttaşlarının kendi devletlerine sadakatle bağlı olmaları, ayrılarak başka devlet kurma gibi onu parçalayacak eylemlerden kaçınmaları gerekmektedir...

Bu nesnel ölçütlerin yanı sıra, altıncı olarak öznel bir ölçütü de getirmek gerekmektedir. Bu da "azınlık bilinci"dir. Ortak ayırıcı özellikleri olan ve sayıca azınlıkta olan bir grup, ancak bu özelliklerini ve niteliklerini korumak ve sürdürmek isteğine sahipse azınlık olarak anılabilir...

Son olarak, azınlığın kendini azınlık olarak görmesinin de yetmeyeceğini, çoğunluğun da onu öyle görüp, buna uygun olarak davranmasının gerekli olduğunu söylemek gerekecektir..."⁶⁶

Sosyolojik olarak azınlık; toplumda sayısal açıdan az olan, baskın unsur olmayan ve çoğunluktan farklı özelliklere sahip olan grup olarak ifade edilmektedir.⁶⁷

Araştırmamızın özünü teşkil eden Batı Trakya Türkleri de bir azınlık topluluğudur. Batı Trakya Türkleri Lozan Barış Antlaşması ile azınlık statüsüyle Yunanistan'a bırakılmıştır. Fakat Batı Trakya Türklerinin haklarını güvence altına alan tek antlaşma Lozan Barış Antlaşması değildir. Bunun öncesinde de Yunanistan

⁶⁶ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.20-21

⁶⁷ İsmail, **Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği**, s.6

ülkesindeki azınlıkların haklarıyla ilgili olarak imzaladığı diğer antlaşmalarla da yükümlülük altına girmiştir.⁶⁸

1.2. TARİHSEL ÇERÇEVE

1.2.1. *Batı Trakya*

Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Trakların yaşadığı yer anlamına gelen Trakya; doğuda Karadeniz ve Marmara Denizi, güneyde Ege denizi, batıda Struma Nehri*, kuzeyde ise Balkan-Rodop Dağları ile çevrilidir.⁶⁹ Trakya doğu ve batı olarak ikiye ayrılır. Doğu Trakya bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki topraklarını oluşturur. Batı Trakya ise 1913'te kurulan Batı Trakya Hükûmeti Müstakillesi sınırları esas alındığında bir kısmı Yunanistan, bir kısmı ise Bulgaristan'da yer alan toprak parçasıdır. 1923 Lozan Antlaşması'yla sınırları çizilen Batı Trakya ise günümüzde tamamen Yunanistan'ın idaresinde olan bölgedir.⁷⁰

Tezimizin de konusunu oluşturan Batı Trakya günümüzde Yunan idaresi altındadır. Günümüzde Batı Trakya doğuda Meriç nehriyle Türkiye'den, batıda Mesta-Karasu nehriyle Makedonya'dan, kuzeyde Rodop dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmış olup güneyde de Ege deniziyle çevrilidir.⁷¹

Batı Trakya'nın yüzölçümü 8578 kilometre karedir.⁷² Bölge üç ilden oluşmaktadır:

Meriç (Evros) ili, merkezi Dedeoğaç (Alexandroupoli)

⁶⁸ A.e., s.60; Yunanistan'ın azınlık haklarıyla ilgili olarak yükümlü olduğu antlaşmalardan 2. bölümdeki Müftülük konusunda bahsedilecektir.

* Trakya'nın kuzey ve batı sınırları konusunda farklı görüşler de vardır. Mesela, Umut Tuncer, 1985 tarihli "**Batı Trakya Türk Cumhuriyeti**" adlı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi'nde Trakya'nın batı sınırını Vardar Nehri olarak verir. Buna karşılık University of Texas Libraries'de bulunan William R. Shepherd'ın hazırladığı Antik dönem haritalarında Trakya, Struma Nehri'yle sınırlıdır. Bkz. (Çevrimiçi) http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/athenian_empire_450.jpg, 19 Aralık 2012

⁶⁹Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.7

⁷⁰ Yusuf Halaçoğlu, Halit Eren, "**Batı Trakya**", İstanbul, Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, C.V, 1994, s.144

⁷¹ Halit Eren, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Rebel Basım, 1992, s.13

⁷² Şule Chousein, "**Evolution of Minority Rights in Europe: The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority**", Unpublished MA Thesis, Supervisor Cüneyt Yenigün, İstanbul Kültür University Institute of Social Sciences, İstanbul, 2006, s.76

Rodop (Rodopi) ili, merkezi Gümülcine (Komotini)

İskeçe (Xanthi) ili, merkezi İskeçe (Xanthi).

Dedeğaç-Gümülcine arası 65 kilometre, Gümülcine-İskeçe arası 52 kilometre, Dedeğaç-İskeçe arası ise 115 kilometredir.⁷³ Batı Trakya'nın denize kadar inen düzlük bölümüne azınlık arasında Ova, burayla Rodop-Balkan dağları arasındaki kısma Yaka, oranın da kuzeyindeki dağlık bölgeye Balkan Kolu adı verilmektedir.⁷⁴

1.2.1.1. Nüfus ve Etnik Durum

Günümüzde Batı Trakya nüfusunun büyük çoğunluğunu Yunan asıllı Hıristiyanlar ve Türk asıllı Müslümanlar oluşturmakla birlikte bölgede Ermeni ve Bulgarlar da bulunmaktadır.⁷⁵ Bölgenin 2011 sayımına göre toplam nüfusu 365.816'dır.⁷⁶ Batı Trakya'daki azınlık nüfusu Yunanistan'da 1961 sayımlarından bu yana dinsel köken belirlenmediği için tam olarak bilinmemektedir.⁷⁷

Bazı araştırmacılar bölgede yaşayan azınlığı Türk, Pomak, Roman* şeklinde ayırarak farklı sayılar verirken bazıları da Batı Trakya Müslüman Türk azınlığını bütün olarak kabul edip tek sayı vermektedirler. Bu durumda ortaya birbirinden farklı sayılar çıkmaktadır. Kuşkusuz nüfus konusundaki bu farklı yaklaşımların temelinde siyasi bakış açısı etkilidir. Bununla birlikte ortak inanç ve göreceli olarak kullanılan ortak dil Türkçe, ortak bir coğrafi bölge ve Osmanlı egemenliğinden bu yana paylaşılan ortak bir tarih bölgedeki azınlığın ağırlıklı olarak kendilerini Türk hissetmelerini sağlamıştır.⁷⁸ Günümüzde belirli ölçüde de olsa Osmanlıdan kalan Şeri hukukun uygulandığı bir yer olan Batı Trakya'daki Müslüman halkın, Osmanlı

⁷³ Fatma İmam, “**Batı Trakya’da Din (İskeçe Örneği)**”, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Danışman Süleyman Sayar, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1998, s.4

⁷⁴ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.7

⁷⁵ İmam, “**Batı Trakya’da Din (İskeçe Örneği)**”, s.6

⁷⁶ (Çevrimiçi) <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-census2011>, 22 Aralık 2012

⁷⁷ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.7

* İngilizce kaynaklarda 'Muslim Roma' ya da 'Gypsy' şeklinde geçerken Türkiye’de yaygın olarak 'Roman' veya 'Çingene' olarak bilinmektedirler.

⁷⁸ Chousein, “**Evolution of Minority Rights in Europe:The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority**”, s.76

dönemindeki gibi “Müslüman eşittir Türk” anlayışıyla hareket etmeleri anlaşılabilir bir durumdur.

Çeşitli kaynaklardan yaptığımız derlemelere göre bölgedeki Müslüman nüfusun gelişimi şöyledir:

Tablo 1: Batı Trakya'da Müslüman Nüfusun Gelişimi

YIL	NÜFUS
1920	93.273 ⁷⁹
1923	129.120 ⁸⁰
1928	102.171 ⁸¹
1940	112.535 ⁸²
1951	98.839 ⁸³
1961	105.000 ⁸⁴
1971	100.000-120.000 ⁸⁵
1981	114.000 ⁸⁶
1991	103.880 ⁸⁷
1997	112.000 ⁸⁸
1999	98.000 ⁸⁹

Görüldüğü gibi Yunanistan tarafından resmi açıklamalar yapılmadığı için azınlık nüfusuyla ilgili kesin rakamlar ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte günümüzde Batı Trakya'daki azınlığın nüfusu 127.000'dir. Yunan vatandaşı olduğu halde Yunanistan dışında yaşayan azınlık mensuplarını da hesaba katınca bu sayı

⁷⁹ Vemund Aarbakke, “**The Muslim Minority of The Greek Thrace**”, Vol.1, Unpublished PhD Thesis, University of Bergen, Norway, 2000, s.31

⁸⁰ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.8

⁸¹ Aarbakke, “**The Muslim Minority of The Greek Thrace**”, s.31

⁸² A.e., Aynı yıl için başka bir kaynakta Yunan idaresine dayandırılarak verilen sayı ise 140.000'dir. Bkz. Nazif Mandacı-Birsen Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi, 2001, s.1

⁸³ Aarbakke, “**The Muslim Minority of The Greek Thrace**”, s.31

⁸⁴ A.e.

⁸⁵ Hugh Poulton, **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993, s.220

⁸⁶ Aarbakke, “**The Muslim Minority of The Greek Thrace**”, s.31, Aynı yıl için bir başka sayı 110.000'dir. Bkz. Poulton, **Balkanlar**, s.220

⁸⁷ Aarbakke, “**The Muslim Minority of The Greek Thrace**”, s.31

⁸⁸ Chousein, “**Evolution of Minority Rights in Europe: The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority**”, s.77

⁸⁹ Mandacı, Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, s.1

yaklaşık olarak 150.000'dir.⁹⁰ 1920'lerden bugüne nüfus sayılarını incelediğimizde Batı Trakya'daki Türk nüfusunun neredeyse aynı kaldığını görebiliriz. Hâlbuki Yunanistan'daki nüfus artış oranı dikkate alındığında Batı Trakya'daki Türklerin nüfusunun 235,958, aynı yaşam tarzı ve aile yapısını paylaştıkları için Türkiye'deki nüfus artış oranı dikkate alındığında ise 667,784 kişi olması gerekirdi.⁹¹ Nüfus artış oranlarının düşmesinin yanında bölgeden çok sayıda Türk'ün başta Türkiye olmak üzere dışarıya göç etmesi bu tablonun ortaya çıkmasında etkilidir. Göçlerin savaşlar, Türkiye'den gelen Rumların Batı Trakya'ya yerleştirilmesi, ekonomik krizler, Kıbrıs Sorunu nedeniyle bölgede gerginliğin yükselmesi gibi sebepleri bulunmaktadır.⁹² Bununla birlikte Batı Trakya'daki Türk nüfusunun azalmasının en büyük nedeni Yunan otoritelerinin uyguladığı ayrımcı, dışlayıcı ve asimilasyona yönelik politikalaradır.⁹³

Batı Trakya'daki azınlığın nüfusu hesaplanırken farklı görüşlerin ortaya çıkmasının sebebi azınlığın etnik yapısı üzerine yapılan siyasi tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Bu noktada Yunanistan azınlığı Türk, Pomak ve Roma kökenlilerden oluşan bir topluluk olarak nitelerken,⁹⁴ Türkiye azınlığı Türk azınlık olarak kabul etmektedir. Burada kilit rol oynayan unsur Pomaklardır. Kökenleri hakkında birçok tartışma bulunan Pomaklar Balkan coğrafyasında Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya gibi ülkelerde yaşarlar. Fakat yaşadıkları her ülkede kendilerini tanımlamaları aynı değildir. Araştırmamızın konusunu oluşturan Batı Trakya azınlığı içerisinde bulunan Pomaklar kendilerini Türk olarak tanımlamakta ve hatta Pomak ifadesini hakaret olarak kabul etmektedirler.⁹⁵ Biz de araştırmamızda çoğunlukla Batı Trakya'nın Balkan kolu denilen bölgesinde yaşayan ve kendi

⁹⁰ Kapza, **The Turkish Muslim Minority of Western Thrace-Greece**, s.93

⁹¹ Ata Atun, **Batı Trakya'daki Planlı Türk Soykırımı**, III. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırma Kongresi, 31 Ocak-1 Şubat 2009, Münih/Almanya, s.15

⁹² Chousein, **“Evolution of Minority Rights in Europe:The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority”**, s.78

⁹³ Mandacı, Erdoğan, **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, s.1

⁹⁴ Bu konuyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Turgay Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s.117-118

⁹⁵ Cem Şentürk, **“Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme”**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Fuat Aksu, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.4

kaderlerini azınlığın kaderinden ayrı görmeyen bu topluluğu Pomak Türkleri olarak ifade edeceğiz ve Batı Trakya Türkleri içerisinde değerlendireceğiz.

1.2.2. Batı Trakya Tarihi

1.2.2.1. Osmanlı Öncesi Dönem

Trakya'ya ismini veren Traklar Orta Asya kökenli birçok kableden oluşan bir kavimdir. Herodot, Trakların Hintlilerden sonra dünyanın en büyük kavmi olduğunu bildirir. Traklar Balkanlar'da geniş arazilerde ve daha çok dağlık bölgelerde yaşarken Yunanlar ise sahil kesimlerinde koloniler kurarak etkilerini göstermişlerdir. Trakya birçok bölgeden göç almış birçok kavmin uğrak yeri olmuştur. İskitler, Gotlar ve Keltler gibi kavimler zaman zaman Trakya'da etkili olmuşlardır. İskitlerin etkileri sadece kültürel olmamış irken karışmalar da gerçekleşmiştir.⁹⁶

Trakya, Perslerin ve Makedonyalıların Özellikle de Filip (MÖ 336) ve İskender (MÖ 323)'in zamanlarında sık sık el değiştirmiştir. Bununla birlikte bazı Trak kabileleri kendi devletlerini de kurmuşlardır. M.Ö. 5. Yüzyılda kurulan Odris Devleti buna örnek olarak verilebilir. Sonrasında Romalılar'ın akınlarına uğrayan bölge bir süre sonra "Provincia Thracia" adlı bir Roma eyaleti haline gelmiştir. Romalılar döneminde Trakya; Hunların, Gotların, Slavların, Bulgarların istilalarına uğramıştır. Bununla birlikte Romalılara kadar Traklar hiçbir zaman tam bir hâkimiyet altına alınamamış, hürriyetlerini temin edebilmek için büyük mücadeleler vermişlerdir.⁹⁷ Osmanlılar Balkanlarda yayılmaya başladığında Doğu Trakya, Selanik ve çevresi hariç Mora yarımadası ve Güney Epir Bizans'a bağlıydı. Balkanların doğu-kuzey kısmı Bulgarların ve Yukarı Sırbistan, Serez, Drama bölgeleri de parçalanmış olarak Sırpların ellerinde bulunuyordu.⁹⁸

⁹⁶ Arif Müfid Mansel, **Trakya'nın Kültür ve Tarihi**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1938, s.10-24

⁹⁷ **A.e.**, s.25-46

⁹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "**Osmanlı Tarihi**", C.I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947, s.62-63

1.2.2.2. Osmanlı Dönemi

Osmanlılar'ın 1356'da Rumeli'ye geçmeleriyle birlikte Türk akınlarına hedef olan Batı Trakya'da 1360'ta Dedeğaç (Mekri) ardından Dimetoka ve çevresi alındı. 1363'te Evrenos Bey Gümülcine ve yöresini Osmanlı topraklarına kattı. Daha sonra elden çıkan Gümülcine'yi Osmanlılar 1372'de tekrar aldığı gibi bu şehirden başka Borla, İskeçe, Marolye (Maroniye), Kavala, Drama, Zihne ve Serez'i de ele geçirdi. Böylece Makedonya ticaret yolları Osmanlılar'ın kontrolüne girdi.⁹⁹

Osmanlı Devleti kesin olarak Balkanlar'da yerleşme siyaseti takip ettiğinden çok sayıda Türk muhacirini Anadolu'dan Rumeli'ye naklettirip yerleştirdi.¹⁰⁰ Mesela Sultan I. Murad döneminden itibaren Gümülcine, Dimetoka ve Ferecik'e Bergama, Söğüt, Saruhan, Menteşe, Hamid, Gerede, Göynük, Canik, Ahlat, Ayvalı, Ayıntab (Gaziantep) gibi Anadolu'nun çeşitli yerleşim birimlerinden nüfus nakledildiği gibi Özbek, Danişmendlü, Saruca Danişmend, Saruhanlı, Karagözlü, Bayat, Dağeri, Yörükler, Arpuz Ata, Saltuklu, Oğuz, Döğerdüğünü, Barak, Sıçanlı, Salur, Eymir ve Bayındur gibi Türkmen boylarına mensup gruplar iskan edilmiştir. Getirilen bu aşiretler yerleştikleri yörelere aşiretlerinin veya geldikleri Anadolu şehirlerinin isimlerini verdikleri gibi çeşitli Türkçe ad taşıyan köyler de kurmuşlardır.¹⁰¹

Tanrıdağı (Karagöz) Yörükleri 1543'ten 1642'ye kadar olan dönemde Demirhisar, Kelmeriye, Drama, Kavala, Sarışaban, Çağlayık, Yenice-i Karasu, Gümülcine, Eğrican, Dimetoka, Ferecik ile Doğu Trakya ve Bulgaristan'a; Selanik Yörükleri ise yoğun olarak bütün Makedonya ve Tesalya'ya, dağınık ve az olarak da Bulgaristan ve Dobruca'ya; Ofçabolu Yörükleri de Manastır ve Kosova vilayetleriyle az sayıda Bulgaristan ve Dobruca'ya yerleşmişlerdi. Vize Yörükleri ise Doğu Trakya ile Dimetoka ve Hasköy'de iskan edilmişlerdi. Bölgenin Türkler tarafından iskan edilmesinden sonra toprakların çoğu mülk olarak gazilere dağıtılmıştır. Gazilerin birçoğu ise vakıflar kurmuşlardı.¹⁰²

⁹⁹ Halaçoğlu ve Eren, "Batı Trakya", s.144

¹⁰⁰ Uzunçarşılı, "Osmanlı Tarihi", s.66

¹⁰¹ Halaçoğlu ve Eren, "Batı Trakya", s.144

¹⁰² A.e.

Osmanlı yönetimine geçtikten sonra Batı Trakya, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar Osmanlı idari teşkilatında Rumeli eyaletinin içinde yer almıştır. Bu savaş sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla bölgenin Bulgarlara ve Ruslara bırakılması, Rodoplardaki ve Rumelinin diğer bölgelerindeki Türkler tarafından tepkiyle karşılandı. Tepkiler sonuçsuz kalınca Rodop Türkleri harekete geçti ve 4 Mart 1878'de tarihteki ilk Türk Muvakkat hükümetini kurdu. Hükümetin egemenliği altındaki bölgelerde 4 milyon Türk yaşamaktaydı.¹⁰³

Batı Trakya ve Rodoplar'daki bu ayaklanma Ayastefanos Antlaşması'nı değiştiren 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'yla Şarki Rumeli imtiyazlı vilayetinin kurulmasında etkili olmuştur. Türkler vilayetin 1885'te Bulgaristan'a katılmasıyla yeniden ayaklanmışlar ve sonunda bölge yeniden Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.¹⁰⁴

Balkan Savaşı'ndan mağlup çıkan Osmanlı Devleti Batı Trakya'yı kaybetti. 24 Ekim 1912 tarihinde işgal edilen bölge 1918'e kadar Bulgaristan hakimiyetinde kaldı. 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında savaşa giren Bulgaristan savaştan yenik ayrılınca bölge Fransızların işgali altına girdi. 14 Mayıs 1920 tarihinde Batı Trakya Fransızlar tarafından Yunanistan'a bırakıldı.¹⁰⁵

Bu süreçte dikkate değer gelişmelerden biri de 'Batı Trakya Hükümeti Müstakillesi'dir. Tarihteki İlk Türk Cumhuriyeti olarak da nitelenen Gümülcine merkezli bu hükümet 31 Ağustos 1913'te kurulmuş ve 57 gün varlığını sürdürmüştür. Osmanlı Devleti'nin desteklememesi üzerine bu hükümet ortadan kalkmıştır.¹⁰⁶

Mondros Mütareke'sinin imzalanmasından sonra Batı Trakyalılar İstanbul'da Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdular. Batı Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Batı Trakya'yı üç ana bölgeye ayırmıştı. Bunlar: Yunanistan Batı Trakyası (Drama, Kavala, Sarışaban, Pravişte, Serez, Zelava ve Demirhisar), Bulgaristan Batı Trakyası (Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy, Gümülcine Platosu, Darıdere, Paşmaklı,

¹⁰³ Ümit Kurtuluş, **Batı Trakya'nın Dünü Bugünü**, Ankara, Sincan Matbaası, 1979, s.3-4

¹⁰⁴ Halaçoğlu ve Eren, "**Batı Trakya**", s.144

¹⁰⁵ Adil Özgüç, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1974, s.19-26

¹⁰⁶ Halaçoğlu ve Eren, "**Batı Trakya**", s.144

Robçoz, Nevrekop, ve Razlık) ve Batı Trakya (Gümülcine, Dedeğaç, Sofulu ve İskeçe) idi. Bu bölgelerdeki nüfus Türk, Yunan, Bulgar, Yahudi ve Ermenilerden oluşmaktaydı. Toplam nüfus 975.494 iken, en kalabalık grup olan Türklerin sayısı 747.628 idi.¹⁰⁷ Yani bölge nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman Türklerden oluşmaktaydı.

1.2.2.3. Yunan Hâkimiyetinden Günümüze

Lozan Konferansı sırasında 30 Ocak 1923'te imzalanan sözleşme ile Türkiye ve Yunanistan arasında zorunlu nüfus mübadelesi yapılırken, Batı Trakya Müslümanları ve İstanbul Ortodoks Rumları yerleşik (établi) kabul edilip mübadele dışında tutuldular.¹⁰⁸

1923'ten sonra Yunanlılar, Batı Trakya'da Türklerin lehine olan nüfus ve toprak mülkiyeti oranını değiştirmek için çaba sarf etmiştir. Lozan konferansı sırasında (1922) Batı Trakya'da Türklerin nüfusu 129.120 iken, Yunanlıların nüfusu 33.190'dır. Sadece bir sene sonra Yunanlıların nüfusu 189.000'e çıkmıştır. Bunun nedeni Doğu Trakya'daki Rumların Meriç nehrini geçerek Batı Trakya'daki Müslümanların arazilerine el koymaları, evlerine zorla yerleşmeleri ve sürülerine sahip çıkmalarıdır. Dindar olan Batı Trakya azınlığı, göçmenlerin sebep olduğu bu duruma katlanamayınca Türkiye'ye göç etmiş ve Türkler azınlıkta kalmıştır. Bu durum Türkiye tarafından 31 Ekim 1924'te Milletler Cemiyeti Konseyi'ne şikayet edilmiştir. Çünkü Yunanistan, Lozan Antlaşması'nın "2. madde uyarınca mübadele dışı bırakılacak bölgelerde oturanların... mülkiyet haklarından serbestçe yararlanmalarına hiçbir engel çıkartılmayacaktır." şeklinde hüküm getiren 16. maddesine aykırı hareket etmiştir. Bunun sonucunda Türkiye sınırında bulunan Meriç (Evros) ilinde neredeyse azınlık üyesi kalmamıştır. Azınlığın Türkiye'ye göç ettirilmesi çabalarının yanında sahip olduğu topraklar çok çeşitli yöntemlerle, tapular sorun edilerek ve kamulaştırmalar yoluyla azaltılmaya devam edilmiştir. 1938 yılında çıkarılan bir kanunla kıyı ve sınır bölgelerinde taşınmaz mal alım satımı izne bağlanmış ve böylece 1930 öncesinde Rum göçmenlerin zorla yerleşmesi sonucunda

¹⁰⁷ A.e., s.144-146

¹⁰⁸ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.15-16

kamulaştırılarak Türklerden alınan malların eski sahiplerince geri satın alınması engellenmiştir. Bu süreçte eğitimin Arap harfleriyle yapılmaya devam edilmesi özendirilerek Türkiye'deki gelişmelerden uzak kalınması amaçlanmıştır.¹⁰⁹

Bu yıllarda Batı Trakya Türkleri milli birlik ve beraberliklerini güçlendirmek amacıyla 1927'de İskeçe Türk Birliği'ni, 1928'de ise Gümülcine Türk Gençler Birliği'ni kurarak örgütlenmeye çalışmışlardır.

Batı Trakya Türkleri 2. Dünya Savaşı sırasında Yunan ordusuna asker vermiş ve daha sonra çıkan Yunan İç Savaşı sırasında da Yunan Kralını desteklemişlerdir. Yunan İç Savaşı'nın sona ermesinden sonra komünistlerin saldırılarına maruz kalan birçok Batı Trakyalı Türkiye'ye göç etmiştir. 1950'den sonra Türkiye ile Yunanistan arasında kurulan iyi ilişkiler sonucu Batı Trakya Türklerinin durumlarında iyileşmeler yaşanmış ve bölge insanı Türk kimliği ile kabul edilmiştir. 1951'de imzalanan kültür anlaşmasıyla Türkiye'den bölgeye Türk öğretmenler gelmesi, iki ülkedeki azınlık öğrencilerine karşılıklı burs verilmesi ve Batı Trakya'daki Türk okullarındaki ders müfredatlarının güncelleştirilmesi gibi uygulamalar mümkün olmuştur. Aralık 1952'de Batı Trakya ilk defa bir Türk cumhurbaşkanı, Celal Bayar tarafından ziyaret edilmiş ve bu ziyaret sırasında bölgedeki ilk Türk lisesi olan Celal Bayar Lisesi Gümülcine'de açılmıştır. 1954'te Azınlık Okulları Eğitim Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle azınlık okullarına Türk ismini içeren tabelaların asılması mümkün olmuştur.¹¹⁰

1950-1960 arası iyi seyreden Türk-Yunan ilişkileri 1963'te Kıbrıs'taki durumun gerginleşmesi ve 1967'de Yunanistan'da Albaylar Cuntası'nın göreve gelmesiyle kötüleşmiştir. Bu dönemde Türklere ait arazilere çeşitli nedenlerle el koyulması, Türklere ait arazileri satın alacak Yunanlılara uzun vadeli ve düşük faizli krediler verilmesi ve Türklere uygulanan zulümler sıradan hale gelmiştir. 1968 yılında çıkarılan bir kanunla, anlaşmalar¹¹¹ sonucu oluşturulmuş "Cemaat Heyetleri" dağıtılmış, Yunan Anayasası'na eklenen bir madde ile Hıristiyan olmayanların devlet

¹⁰⁹ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.145-147

¹¹⁰ Şerafettin Hurşit, **Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümülcine, 2006, s.25-26

¹¹¹ Cemaat-i İslamiye heyetleriyle ilgili anlaşmalara 2. bölümdeki 'Cemaat-i İslamiyeler ve Vakıflar' başlığı altında yer verilecektir.

memuru olmaları yasaklanmıştır. Yine bu dönemde Türk azınlığa ait birlik ve okulların isimlerinde bulunan “Türk” kelimesi, Türkçe müzik ve radyo dinlenmesi, TV seyredilmesi ve gazete okunması yasaklanmıştır.¹¹²

1974 yılında Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs Harekâtı, Batı Trakya azınlığı üzerindeki Yunan baskısını zirveye çıkarmıştır.¹¹³ Batı Trakya Türklerine yönelik baskılar alenen ve devlet politikası olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu amaçla, Türk esnaflara ait dükkanlar yağmalanmış, esnafa ödeyemeyeceği miktarlarda ağır para cezaları verilmiş, Türklere ait 3280 dönüm arazi kamulaştırılmış, yaklaşık 70 bin kişilik Yunan silahlı kuvvetleri mensubu bölgeye yerleştirilmiştir. Bölgedeki tarihi Türk varlığının izlerini yansıtan camii ve mezarlıklara saldırılar gerçekleştirilmiş ve 694/1977 sayılı kanunla azınlığa ait okul yönetimleri, cemaat mensuplarından alınarak valiliklere devredilmiştir. Yine bu dönemde azınlık mensubu Türklere imzasız veya bazı terör örgütlerinin adı yer alan tehdit mektupları gönderilerek “bölgeyi terk etmeleri, aksi takdirde öldürülecekleri” mesajları iletilmiştir.¹¹⁴

1982 yılında İskeçe’ye bağlı İnhanlı köyünde yaşayan 200 civarında Türk’e ait arazi tapularının geçersiz sayılması ve ellerinden alınması nedeniyle köylüler 17 Mart-2 Nisan 1982 tarihleri arasında üç defa oturma eylemi yapmış ve bu durumu protesto etmişlerdir. Bu eylemler sonucunda İnhanlı köylüleri topraklarını 1983 yazı boyunca ellerinde tutmuş fakat KKTC’nin ilanından 5 gün sonra bu topraklar yeniden ellerinden alınmıştır. KKTC’nin ilanı ile birlikte Batı Trakya Türklerine yapılan baskılar artmaya başlamıştır.¹¹⁵

Gümölcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği’nin kesin kapatılma kararının Yargıtay tarafından onanması üzerine Azınlık Yüksek Kurulu, 25 Ocak 1988’de toplanarak olayı protesto etmek için bir yürüyüşün yapılmasını, azınlık okullarının bir gün için kapatılmasını ve yetkili tüm devlet mercilerine bu kararların telgrafla bildirilmesini kararlaştırmış ve bir eylem tespit

¹¹² Hurşit, **Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, s.26-27

¹¹³ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.148

¹¹⁴ Hurşit, **Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, s.27

¹¹⁵ **A.e.**, s.28-29

komisyonu kurulmuştur. Komisyon kararıyla 29 Ocak 1988 günü Cuma namazından sonra Gümülcine Eski Camii'nden Vilayet Konağı'na kadar bir yürüyüş tertip edilmiştir. Polisin yasaklamasına rağmen Batı Trakya'nın her tarafından binlerce kişi bu yürüyüşe katılmış ve sonrasında polisle kalabalık arasında çatışmalar meydana gelmiş ve yaralanmalar olmuştur. Ertesi yıl Azınlık Yüksek Kurulu bu olayları anmak için bir mevlit tertip etmiştir. Fakat yapılan kışkırtmalar neticesinde Yunanlılar tarafından Türklere ait birçok dükkâna saldırılmış ve yağmalamalar olmuştur. Bir süre devam eden olaylar neticesinde azınlık mensubu birçok kişinin evi ve dükkânı zarar görmüş ve yine birçok azınlık mensubu yaralanmıştır. ¹¹⁶

1980'li yıllardan itibaren Batı Trakya Türklerinin sorunları Dr. Sadık Ahmet'in de çabalarıyla uluslar arası arenaya taşınmıştır. Bu arada 1990 yılının Nisan ayında yapılan seçimler sonucunda azınlık Yunan Meclisinde iki milletvekiliyle temsil edilmeye başlanmıştır. ¹¹⁷ Yine bu yıllarda 2. bölümde ele alacağımız Müftülük konusuyla ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Günümüze kadar gelen süreçte Batı Trakya Türk azınlığıyla ilgili olarak mülk edinme, iş kurma, yüksek öğretim kontenjanları, yurtdışında alınan diplomaların denkliğinin kabul edilmesi, seyahat özgürlüğü, yasak bölge ¹¹⁸ uygulamasının kalkması, polis baskısının kalkması ve vatandaşlıktan kolayca çıkarılmayı sağlayan Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. Maddesinin kaldırılması gibi olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Fakat bunlara rağmen birçok temel sorun hala çözülememiştir. Bu sorunları Türk kimliğinin inkârı, azınlık kuruluşları üzerindeki baskı, azınlık eğitiminin sorunları, Müftü seçiminin yaptırılmaması, vakıfların kontrolü, geçmişte vatandaşlıktan çıkarılanların kabulü, siyasi temsil ve kamu hizmetlerinde istihdam edilme olarak ¹¹⁹ sıralayabiliriz.

¹¹⁶ Cafer Alioğlu, **Dünden Bugüne Batı Trakya**, Bursa, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, 2005, s.37-39

¹¹⁷ Hurşit, **Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, s.29-30

¹¹⁸ Batı Trakya'nın Balkan Kolu denen kuzey bölgesinde 1953-1995 yılları arasında Yunanistan tarafından özel bir uygulama yapılmış ve bölgeye giriş-çıkışlar hem yabancılar hem de azınlıklar için sıkı kontrollere tabi tutulmuştur. Yasak bölgede yaşayanlarla ilgili bir çalışma için bkz. Halim Çavuşoğlu, **Balkanlar'da Pomak Türkleri**, Ankara, KÖKSAV, 1993

¹¹⁹ Alioğlu, **Dünden Bugüne Batı Trakya**, s.54-66

2.BÖLÜM

2.BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİNİ HAYAT

2.1. DİNİ MÜESSESELER

2.1.1. Müftülük

Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığının sosyal kurumları arasında Müftülük merkezi bir konuma sahiptir. Müftü Osmanlı Dönemi'nde dini meselelerde sadece görüş bildirir, Kadı ise yargılama işiyle uğraşır. Şimdiyse Kadının bu görevini Yunan mahkemeleri yerine getirmektedir.¹ Müftü ise dini ve ailevi meselelerde yargılama hakkına sahiptir ve onun kararları Yunan makamları tarafından kabul edilmektedir. Yani geçmişteki Kadı ve Müftünün işlevleri günümüz Müftülük makamında hayat bulmuştur.² 1923 tarihine kadar bölgede hem Kadılık hem de Müftülük varken Lozan Antlaşması'ndan sonra Kadılık makamları iptal edilmiş Müftülük makamları yeniden tanımlanarak önceki dini ve idari yapının yerine geçmiştir.³ Batı Trakya'daki ve hatta genel olarak Balkanlardaki Müftülük makamları Türkiye'deki Müftülük makamları ile görev ve yetkileri açısından farklılıklar göstermektedir.⁴ Batı Trakya'daki Müftülerin görev ve yetkilerini Cin şu şekilde açıklamıştır:

"Yunanistan'daki Müftüler, sadece din işleri üzerindeki yetkileri ile Vakıf emlakinin idaresi ve denetim işlerinden başka evlenme, boşanma, nafaka, vesayet, erginlik Müslümanlara ait vasiyet işleri, miras ve tevliyet gibi konularda Müslümanlar arasındaki uyuşmazlıklar hakkında hüküm verme yetkisine sahiptirler. Müftüler tarafından düzenlenen ilâmlar (kesinleşmiş kararlar) Yunan yetkili daireleri tarafından icra edilecektir. Miras işlerine gelince, Müslümanlardan bu işle ilgili olan taraflar aralarında anlaşır, sonra hakem sıfatıyla Müftüye başvurabilirler. Bu şekilde verilecek hakem kararına karşı yerel mahkemelere yapılacak her türden başvurular kabul olunacaktır. Meğer ki aksini kanıtlayacak açık bir belge ve koşul bulunmaya (Atina Antlaşmasınının 11. maddesi).

¹ Aarbakke, "The Muslim Minority of The Greek Thrace", s.84-85

² A.e.

³ Cin, Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü, s.242

⁴ A.e., s.237

Dolayısıyla Yunanistan'da bu konularda çıkarılacak yasaların söz konusu antlaşma hükümlerine uygun olması gerekir." ⁵

Batı Trakya'daki Müftülük makamını daha iyi anlayabilmek için Yunanistan'da yaşayan Yunan uyruklu Müslümanların yasal durumlarıyla ilgili yapılan antlaşmaları incelemek gerekir. Bu antlaşmalar geçmişten günümüze doğru şöyle sıralanabilir:

1881 İstanbul Antlaşması: Yunanistan ve Osmanlı Devleti arasında 2 Temmuz 1881'de imzalanan bu antlaşmanın 3. ve 8. maddelerine göre Yunanistan, kendisine terk edilen topraklarda yaşayan Müslümanların mal, can, namus, din adet ve göreneklerine tam anlamıyla saygı gösterecek, Müslümanlarla Yunan asıllı vatandaşlar arasında herhangi bir ayırımda bulunmayacaktır. Bununla birlikte Müslüman cemaatinin özerkliği ve hiyerarşik yapılanması konusunda Müslümanlara haklar tanınmakta, vakıfların yönetimi ve gelirleri hususunda herhangi bir müdahalenin olmayacağı garanti altına alınmaktadır. Müslümanlara ibadet özgürlüğü tanınır, dini liderleriyle olan ilişkilerine müdahale edilmeyeceği ifade edilmiştir. 'Yerel Şer'i Mahkemeler'in yetkilerini kullanmaya devam edecekleri ifade edilmiştir. ⁶ Yunanistan'ın söz konusu antlaşmanın maddelerini iç hukuka yansıtan 1882 tarihinde çıkardığı yasa müftülerin yetkileriyle ilgili ifadeler de içermektedir. Buna göre müftüler, dini konularda, miras ve aile hukukunda Müslümanlar arasında görüş bildirme yetkisine sahip oldukları gibi dini ve hayır kurumlarıyla bazı yönetim ve denetim haklarına da sahiptir. Bu yasayla birlikte Larisa, Farsala, Trikala, Volos ve daha sonraları Karditsa müftülükleri kurulmuştu. Bu bölgelerdeki Müslüman halk Lozan Mübadelesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmiştir. Dolayısıyla bu yasanın o zaman Yunanistan sınırları içerisinde bulunmayan Batı Trakya Müslüman Türk azınlığını kapsayıp kapsamadığı tartışılmaktadır. ⁷

1913 Atina Barış Antlaşması: Topraklarını Trakya'nın batısına kadar genişleten Yunanistan'la Osmanlı İmparatorluğu arasında 1913'te Atina Barış

⁵ Turgay Cin, **Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği**, Ankara, Orion Kitabevi, t.y., s.35

⁶ Antlaşmanın gayri resmi Türkçe tercümesi ve geniş açıklama için bkz. Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, s.101-104, 425-429

⁷ Rıdvan Topçu, **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, Komotini, BAKEŞ, 2012, s.38-39

Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmanın 11. maddesine göre; Yunan idaresi altında kalacak olanların can, mal, namus, din, mezhep, adet ve göreneklerine saygı gösterilecek ve Müslümanlara din özgürlüğü ve ibadetlerini açıkça ifade etme hususunda da serbestlik tanınacaktır. Yine Müftüler kendi bölgelerindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecek, seçilen müftülerden oluşan kurul tarafından belirlenecek üç aday arasından Yunan kralı tarafından bir başmüftü tayin edilecektir. Başmüftü, Yunan Hükümeti tarafından, (başkent olması dolayısıyla) İstanbul'daki Yunan elçiliği aracılığıyla şeyhülislamlık makamına bildirilecek, şeyhülislamlık makamı da başmüftüye görevine başlaması ve Yunanistan'daki diğer müftülere hüküm ve fetva verme yetkisini bahşetmesi için mürasele gönderecektir.⁸ Bu antlaşmayla birlikte kabul edilen üç numaralı protokole göre de müftü/kadı yetiştirmek üzere özel bir okulun açılması kararlaştırılmıştır. Fakat başmüftülük kurumu hiçbir zaman tesis edilmediği gibi müftülerin seçimle iş başına gelme yöntemi de bugüne kadar tam manasıyla uygulanmamıştır. Bu antlaşmanın, 1920 Atina Barış Antlaşması'nın sonrasında imzalan antlaşmalar sebebiyle yürürlükten kalkıp kalkmadığı tartışılmaktadır.⁹

1920 Sevr Antlaşması: 10 Ağustos 1920 tarihinde Fransa'nın başkenti Sevr şehrinde Osmanlılarla ilgili olarak üç tane Sevr Antlaşması imzalanmıştır: Osmanlı İmparatorluğunu parçalayan antlaşma, Batı Trakya'yı Yunanistan'a veren Trakya konusundaki antlaşma ve Yunanistan'daki azınlıkların korunmasıyla ilgili antlaşma. Türkiye'nin taraf olmadığı "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına Dair" adlı antlaşma Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya ile Yunanistan arasında imzalanmıştır.¹⁰ Bu antlaşmaya göre Yunanistan, aile hukuku ve kişisel durumla ilgili konuların Müslümanların örf ve adetlerine göre halledilmesi için gereken önlemleri alacaktır. Fakat bu antlaşma da günümüzdeki geçerliliği açısından tartışma konusudur.¹¹

1923 Lozan Antlaşması: Bu antlaşma günümüzde Batı Trakya Türkleri açısından en önemli antlaşmadır. Çünkü bu antlaşmayla birlikte Yunanistan'da Batı

⁸ A.e., s.40-43

⁹ A.e., s.43-50

¹⁰ Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, s.72

¹¹ Topçu, **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, s.51-52

Trakya, Türkiye’de ise İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada dışında kalan Müslüman ve Ortodoks nüfus mübadeleye tabi tutulmuştur. Batı Trakya’daki Müslüman Türk azınlığının statüsü ve hakları bu antlaşmayla güvence altına alınmıştır.

24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması’nın 37.-45. maddeler arasındaki hükümlerle¹² Türkiye’deki gayri Müslim azınlıklar için tanınan haklar, Yunanistan’daki Müslüman azınlık için de tanınmıştır. Burada her iki ülkedeki azınlıkların durumlarıyla ilgili mütekabiliyet ilkesi kabul edilmiştir. İlerleyen yıllarda Türkiye’deki azınlıklar kendileri için ayrı bir hukuk işlemesini istememişler ve bu haklarından vazgeçmişlerdir.¹³

Bu antlaşmaların dışında Yunanistan çeşitli zamanlarda azınlıkla ilgili yasalar çıkarmıştır. Müftülüklerle ilgili olarak 2345 sayılı 1920 tarihli "Müftüler ve Başmüftü İntihabıyla İslam Cemaatlerine Ait Varidat-ı Evkafın Suret-i İdaresine Mütcellik Kanun" adlı yasayla Müftü ve Başmüftü seçilmesine dair esaslar ile İslam Cemaatlerine ait vakıf gelirlerinin yönetim ve denetim işleri belirlenmiştir.¹⁴ 1991 tarihinde çıkarılan 1920 sayılı “Müslüman Din Görevlileri Hakkındaki” yasayla ise müftülerin seçilmesi yerine tayin edilmesi uygulaması getirilmiş ve verdikleri kararların mahkeme tarafından yetkileri dâhilinde olup olmadığı ve anayasaya uygunluğu açısından incelenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur.¹⁵

2345 sayılı 1920 tarihli yasaya göre yapılması gereken müftü seçimi hiçbir zaman yapılmamıştır. Fakat bununla birlikte halkın ileri gelenlerinin isteği üzerine müftülük makamlarına Kral İdaresi tarafından atamalar yapılmıştır. Gümölcine’de Hafız Hüseyin Mustafa 1948 yılında önce vekaleten sonra da asaleten atanmıştır ve vefat ettiği 1985 yılına kadar Gümölcine Müftülüğü görevini sürdürmüştür. İskeçe’de ise Mustafa Hilmi Efendi 1949 yılında vekaleten, 1958 yılında da asaleten İskeçe Müftüsü tayin edilmiş ve vefat ettiği 1990 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Bu iki müftü Batı Trakya’da hem devlet tarafından hem de azınlık

¹² Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili 37.-45. maddeleri arasındaki hükümlerin detaylı incelemesi için bkz. Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, s.115-135

¹³ Topçu, **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, s.55

¹⁴ Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, s.138

¹⁵ Topçu, **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, s.63-64

tarafından kabul gören son müftülerdir. Bu müftülerin vefatlarıyla birlikte Batı Trakya'da müftülük sorunu yaşanmaya başlamıştır. ¹⁶

Gümölcine Müftüsü Hafız Hüseyin Mustafa Efendi 1985 yılında vefat edince Yunan makamları Mısır'da eğitim görmüş Rüştü Ethem'i müftü vekili olarak atamış fakat azınlığın bu atamaya karşı çıkması üzerine Rüştü Ethem istifa etmiş, Müftülük makamı bir süre azınlığın müftü vekili olmasını istediği Başkâtip Hafız Halil Efendi tarafından idare edilmiştir. Aynı yıl Rodop Valiliği azınlığın tepkilerine rağmen Suudi Arabistan'da eğitim görmüş olan Hafız Cemali Meço'yu müftü vekili olarak atamıştır. ¹⁷ Rodop'daki Müslüman Türk azınlığı müftü seçimi için verdiği mücadelelerden sonuç alamayınca kendi seçimini yapmaya karar vermiştir. 28 Aralık 1990 günü Gümölcine'deki bütün camilerde el kaldırmak suretiyle yapılan seçimde İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü mezunu İbrahim Şerif, üç aday arasından en yüksek oyu alarak Gümölcine Müftüsü seçilmiştir. Sonraki yıllarda İbrahim Şerif, müftülük sıfatını gasp ettiği gerekçesiyle Yunan mahkemeleri tarafından yargılanmış ve 8 ay hapse mahkum edilmiştir. Yunan üst mahkemeleri kararı onaylayınca İbrahim Şerif, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkeme İbrahim Şerif'i haklı bulmuş ve Yunanistan'ı 10 bin dolar tazminata mahkum etmiştir. Bugün Yunanistan'da bir tarafta devlet makamlarının atadığı Hafız Cemali Meço, diğer tarafta halkın oylarıyla seçilen İbrahim Şerif olmak üzere iki müftü vardır. Halk ile atanmış müftü arasındaki ilişkiler sadece evlenme, boşanma vs. gibi zorunlu durumlarda kurulmaktadır. Gümölcine seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif ise halk nezdinde önemli bir yere sahiptir. ¹⁸

İskeçe'deki müftülük sorunu da Gümölcine'deki sürece benzer bir seyir izlemiştir. 1990 yılında İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi vefat edince yerine vekil olarak Mehmet Emin Aga tayin edildi. Bir süre sonra Yunan idaresi tarafından Gümölcine Müftülüğü'ne Cemali Meço asaleten müftü tayin edilince Mehmet Emin Aga bu durumu protesto ederek görevinden istifa etti. 17 Ağustos 1990'da İskeçe'deki tüm camilerde yapılan seçimde, 4 adayın arasından oyların çoğunluğunu

¹⁶ Alioğlu, **Dünden Bugüne Batı Trakya**, s.69-70

¹⁷ Halit Eren, **Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Cevdet Küçük, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s.64-66

¹⁸ Alioğlu, **Dünden Bugüne Batı Trakya**, s.70-74

alan Mehmet Emin Aga İskeçe Müftüsü seçildi. Bir süre sonra İskeçe Valiliği, Mehmet Emin Şinikoğlu'nu müftü olarak tayin etmiştir. 22 Ağustos 1991 tarihinde Mehmet Emin Aga polisler tarafından darbedilerek müftülükten çıkarılmış ve Mehmet Emin Şinikoğlu polis kordonu eşliğinde müftülük makamına geçmiştir. Böylece İskeçe'de de biri atanmış, diğeri seçilmiş iki müftülü dönem başlamıştır. Mehmet Emin Aga makam gaspı gerekçesiyle defalarca yargılanmış ve 6 ay hapis yatmıştır. Mehmet Emin Aga müftülük mücadelesi sürecinde birkaç kez ağır şekilde saldırıya uğramıştır.¹⁹ 9 Eylül 2006 tarihinde İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga vefat edince İskeçe'deki tüm camilerde el kaldırmak suretiyle seçim yapılmıştır. Bu seçimin sonucuna göre oylamaya katılan 9 bin 567 kişinin 5 bin 137'sinin oyunu alan Ahmet Mete İskeçe Müftüsü seçilmiştir. 4 bin 420 kişi ise Ahmet Hraloğlu ise Müftü Yardımcılığı görevine getirilmiştir. Halen görevlerine devam etmektedirler.²⁰

Batı Trakya'nın Yunanistan'a katıldığı 1920 yılında Evros bölgesine bağlı Dedeağaç (Alexandroupoli) Dimetoka (Didymoteicho) ve Kumçiftlik'te (Orestiada) müftülükler bulunmaktaydı.²¹ 1927 yılında Dedeağaç'ta bulunan Müftülük feshedilince Dimetoka Müftülüğü Evros bölgesindeki tek müftülük olarak kaldı.²² Dimetoka'daki müftülük makamına 1986 yılında, Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunu Mehmet Şerif Damatoğlu vekaleten atanmıştır. Dimetoka'da yıllar içinde göçler ve baskı nedeniyle azınlık nüfusu azalmıştır. Bu nedenle güçlü bir toplum yapısı oluşmadığı için İskeçe ve Gümülcine'deki gibi müftü seçimi yapılamamıştır. Fakat Dimetoka ve çevresindeki din hizmetleri Gümülcine Seçilmiş Müftülüğü aracılığıyla sağlanmaktadır.²³

Günümüzde Batı Trakya'da İskeçe ve Gümülcine'de biri atanmış diğeri seçilmiş olmak üzere iki, Dimetoka ise bir tane atanmış müftü vekili bulunmaktadır. Seçilmiş Müftüler, sünnet, nikah, cenaze ve anma merasimlerine, cami, kurs, festival,

¹⁹ A.e., s.74-76

²⁰ Çevrimiçi http://www.iskecemuftulugu.org/muftu_yardimcilari.php 27.03.2013

²¹ Batı Trakya'daki İslami Eserler, Yunanistan, y.y., 2009, s.209

²² Aarbakke, "The Muslim Minority of The Greek Thrace", s.686

²³ Alioğlu, **Dünden Bugüne Batı Trakya**, s.84-85

turnuva açılışlarına katılarak halkla içi içe yaşamaktadırlar.²⁴ Batı Trakya'daki seçilmiş müftüler yurtdışındaki uluslar arası toplantılara katılıp, tebliğler sunarak yurtdışında da Batı Trakya Müslüman toplumunu temsil etmektedirler. Seçilmiş müftüler aynı zamanda, azınlık arasında bir çatı kuruluş olan "Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu"nun daimi üyeleridirler.

Bu noktada Batı Trakya'daki Müftülük sorununu daha iyi anlayabilmek için Türkiye'deki Patrik seçimiyle karşılaştırmak yerinde olacaktır. Çünkü Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığı, İstanbul'daki Ortodoks Rum azınlığa karşılık olarak bırakılmıştır. İstanbul'da Ortodoksların dini lideri olan Patrik, 'Sen Sinod Meclisi' tarafından seçilirken, Batı Trakya'da azınlığın dini temsilcisi olan Müftüler devlet tarafından atanmaktadır.²⁵

2.1.1.1. 'Cemaat-ı İslamiye'ler ve Vakıflar

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Batı Trakya, Rumeli ve Adalar'da etkisinin azalması sonucunda buradaki Türklerin sosyal, ekonomik, ve kültürel yaşantılarını dini yaşantıları ile bütünleştirerek kurdukları örgütlere Cemaat-ı İslamiye denir. Osmanlı yönetimi sırasında Evkaf ve Eytam Meclisleri olarak kurulan bu örgütler 24 Mayıs 1881 yılında Osmanlı devleti ile Yunanistan arasında imzalanan 'İstanbul Uluslararası Sözleşmesi'yle Cemaat-ı İslamiye kurumlarına dönüştü. Bu antlaşmayla birlikte Yunanistan'a terk edilen topraklarda yaşayan Müslüman halkın hakları güvenceye alındı ve bundan sonra oluşacak Müslüman cemaatlerin özerkliğine ve mal varlıklarına karışılmayacağı belirtildi. 14 Kasım 1913 tarihinde Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Antlaşması'yla Yunanistan'a terk edilen bölgedeki vakıfların Cemaat-ı İslamiye'ler tarafından kontrol edilmesi kararlaştırıldı. Yine aynı antlaşmayla Cemaat-ı İslamiye'lerin tüzel kişiliklere sahip oldukları belirtildi.²⁶

1920/2345 sayılı "Müftüler ve Başmüftü İntihabıyla İslam Cemaatlerine Ait Varidat-ı Evkafın Suret-i İdaresine Mütteallik Kanun"la müftülere Cemaat-ı

²⁴ **İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı 2007-2008**, İskeçe, İskeçe Müftülüğü, 2008, s.66

²⁵ İmam, "Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)", s.58

²⁶ A. Nühket Adıyeke, "Yunanistan Sınırları İçinde Bir Azınlık Örgütlenmesi Cemaat-ı İslamiyeler", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.I, S:2, 1992, s. 265-267

İslamiye'leri denetleme yetkisi verilmiştir. Bu kanuna göre; İslam cemaatlerine ait olan vakıfların gelirlerinin idaresi için 'İslam Cemaatleri Oluşturulmasına Dair Özel Kanun'un kabulüne kadar her müftünün yönetiminde 7 ila 12 üyeden oluşan bir heyet kurulur. Bu heyetler cemaate ait gelirleri, okulları kontrol eder. Yine bu yasaya göre nüfusu ne olursa olsun müftülük bulunan yerlerde cemaat teşkil edilecektir.²⁷ Buna göre, üç yıl süreyle görev yapacak heyetler, İskeçe ve Gümülcine'de 12'şer, Dimetoka ve Dedeğaç'ta 7'şer üyeden oluşacaktır.²⁸

Yunanistan Cemaat-ı İslamiye heyetlerini 1951'den sonra 'Müslüman Mal Varlığını İdare Kurulu' haline dönüştürdü. Müftülük seçiminde olduğu gibi Yunanistan, bu kurullara da azınlığın görüşüne başvurmadan kendine yakın kimseleri atadı. Bu kurul azınlığa ait vakıf mallarının ve gelirlerinin yönetimiyle yetkili kılındı. Vakıfların mülk edinmesi yasaklandı. Müslüman cemaatin vakıf malları İslam Hukuku'na aykırı bir şekilde satılarak, kamulaştırılarak, kat karşılığı verilerek, takas edilerek kötü bir idareyle yok edile geldi. Günümüzde Batı Trakya Müslüman Türk cemaatine ait vakıfların sayısal ve maddi değerleri, gelir-giderleri şeffaflık olmadığı için bilinmemektedir.²⁹

2.1.1.2. Vaaz ve İrşad Heyeti

1970 yılında kurulan Batı Trakya Türk Azınlığı Vaaz ve İrşad Heyeti, Seçilmiş Müftülüklere bağlı olarak çalışmaktadır. Seçimden yana olduğu için, Yunan yönetimi iki kişiyi müftü olarak tayin edince seçim yapılarak iş başına gelen seçilmiş müftülerin yanında çalışmaya başlamıştır. Batı Trakya Türk Azınlığı Vaaz ve İrşad Heyeti; halkı dini yönden bilgilendirmek amacıyla kurulmuş olup, önemli gün ve gecelerde hutbeler ve broşürler hazırlayarak halkı dini alanda bilgilendirmektedir. Çeşitli zamanlarda düzenlediği dini veyahut sosyal içerikli panellerle de beğeni toplamaktadırlar.³⁰

²⁷ A.e., s.269-272

²⁸ Eren, **Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri**, s.44; Yasanın tam metni için bkz. A.e., s.49-51

²⁹ Turgay Cin, "Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği", **DEÜSBED**, C.XI, S:1, 2009, s. 159-161

³⁰ Çevrimiçi http://www.ogretmeninsesi.org/k_11.asp 06.04.2013

Vaaz ve İrşad Heyeti, 1980'li yıllarda formasyonlu din adamlarının katılımıyla programlarını genişletmiş ve "Hakka Davet" adı altında dini bir dergi çıkarmaya başlamıştır.³¹ Aralık 1981'den itibaren çıkan derginin ilk 87 sayısı Hakka Davet adıyla İbrahim Şerif sahipliğinde çıkarılmıştır. 88. sayıdan itibaren dergi sahipleri Ahmet Hacıosman ve Hasan Paçaman'dır. Ve dergi sayısı tekrar 1'den başlamıştır. 42. sayıdan itibaren ise dergi adı Hür Hakka Davet olarak değişmiş olup, dergi sahibi Hasan Paçaman olmuştur. Hakka Davet 87 sayı, Yeni & Hür Hakka Davet 145 sayı yayınlanmıştır.³² Vaaz ve İrşad Heyeti, Temmuz 2000-Ekim 2005 arasında 31 sayılık Mihenk adlı bir dergi de çıkartmıştır.³³

1970 öncesi sadece Cuma günleri ve Ramazan ayında irşad faaliyetleri yapılırken, 1970'ten sonra yurtdışında dini yüksek öğrenim gören gençlerin dönmesiyle Vaaz ve İrşad heyeti kurulmuş ve irşad faaliyetleri bütün camileri kapsar hale gelmiştir. Vaaz ve İrşad heyeti, Batı Trakya'da 300 kadar yerleşim biriminde bulunan 350 camide planlı ve programlı çalışmalar yapmaktadır. On beş kadar cami merkez seçilerek haftada iki kez vaaz verilmektedir. Bir ay önceden gönderilen programa göre gruplar halinde köylere giden vaizler, yatsı namazından sonra vaaz etmektedirler. Bu vaazlara gençlerin yanı sıra camilerin ayrı bölümlerinde bayanlar da katılmaktadır. Kış gecelerinde, köy kahvehanelerinde düzenlenen çay sohbetlerinde sorulu cevaplı dini konuşmalar yapılmaktadır. Camilerin yanında gençlik odaları açılmıştır. Böylece hem gençlerin içki, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan kurtarılmalrı hem de dini bilgilerle donatılmaları hedeflenmektedir. Bu çalışmalar gençler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik dayanışmayı geliştirmektedir.³⁴

2.1.2. Camiler ve Din Görevlileri

Trakya'da günümüzde Müslüman azınlığın dini yönünü yansıtan 300'ün üzerinde cami bulunmakta ve bu camilerde 460 din adamı görevini ifa etmektedir.³⁵

³¹ Çevrimiçi <http://www.gumulcinemuftulugu.info/default.aspx?Id=171> 06.04.2013

³² Çevrimiçi <http://rc.pekem.org/gr/Default.asp?P=ReadDoc&DocID=480> 06.04.2013

³³ Çevrimiçi <http://rc.pekem.org/tr/Default.asp?P=ReadDoc&DocID=478> 08.04.2013

³⁴ Çevrimiçi <http://www.gumulcinemuftulugu.info/default.aspx?Id=171> 06.04.2013

³⁵ Batı Trakya'daki İslami Eserler,s.7

Batı Trakya'daki camilerden bazıları köy nüfusunun azalması ve yeterli mali kaynakların bulunamayışı nedeniyle kapalıdır.³⁶ Günümüzde Batı Trakya'da 277'si ibadete açık, 24'ü kapalı toplam 301 cami vardır. Gümölcine'de 157'si ibadete açık, 4'ü kapalı 161 cami vardır. İskeçe'de 97'si ibadete açık 18'i kapalı 115 cami vardır. Dedeağaç'ta ise 23'ü ibadete açık olmak üzere 25 cami bulunmaktadır.³⁷ Lozan Antlaşması'nın 40. Maddesine göre dini kurumların kurulması ve kontrolü cemaatlere bırakıldığı halde Batı Trakya Türk azınlığı camilerini onarıırken ya da inşa ederken bazı zorluklar yaşamıştır.³⁸ 90'lı yıllara kadar camilerin tamiratında Yunanistan tarafından büyük engeller çıkarılmıştır. Özellikle de camilerin ayrılmaz bir parçası olan minarelerin yapımı ve uzunluğuyla ilgili ciddi sorunlar çıkarılmıştır. İskeçe'de yaklaşık 500 yıllık Koyunköy Camii'nin 1996 yılında yenilenmesi sırasında yaşananlar bu duruma bir örnektir. İnşaatin bitimine yakın cami, minare boyu nedeniyle özel timler tarafından işgal edilmiş ve bir yıla yakın bir süre ibadete kapalı kalmıştır. Yine İskeçe'deki Saat Kulesi'nin yakınındaki Tabakhane Camii, 1972 yılında vali kararıyla 'park yeri olduğu' gerekçesiyle yıkılmıştır.³⁹

Batı Trakya'daki camilerle ilgili yaşanan sıkıntılara bir örnek de Sabah gazetesi yazarı Stelyo Berberakis'in köşesinde şöyle yer almıştır:

“DOLAPHAN CAMİSİ'NİN CEZASI NASIL SİLİNDİ?
YUNAN makamlarının, Batı Trakya'daki İskeçe iline 13 km uzaklıktaki Dolaphan köyünün camisinin avlusuna kaçak inşaat yapıldığı gerekçesiyle verdiği 700 bin euroluk (1 milyon 630 bin TL) ağır para cezası, köy halkını ayaklandırmıştı. 2007'de başlayan bu dava, Yunan Eğitim ve Din İşleri Bakanı Anna Diamdopoulou tarafından tek kalemde çözüldü. Bakan, inşaat yapılan 398 metrekarelik avlunun "kamu hizmeti yararına" olduğunu kanıtlayan bir yasaya dayanarak, camiye kesilen bütün cezaları siliverdi ve iş tatlıya bağlandı.”⁴⁰

³⁶ İmam, “Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)”, s.15-19

³⁷ Kapza, *The Turkish Muslim Minority of Western Thrace-Greece*, s.95-96

³⁸ Mandacı, Erdoğan, *Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış*, s.14

³⁹ İmam, “Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)”, s.15-19

⁴⁰ Çevrimiçi <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/06/28/muftuler-fener-rum-patrigi-gibi-secilecek>
5 Nisan 2013

Bununla birlikte Dolaphan Camii'nde ibadet etme izni değil sadece inşaat izni verilmiştir.⁴¹ Cami ve din görevlileriyle ilgili sıkıntılar yalnızca Batı Trakya'ya özgü değildir. “Rodos, İstanköy ve Onikiadalar'da yaşayan Türk azınlık on yıllardır dini yükümlülüklerini yerine getirme konusunda problemlerle karşılaşmaktadır. Rodos'taki müftülük makamı 1974 yılından beri boştur. Tadilat yapılacağı gerekçesi ile Rodos'taki camilerin çoğu kapatılmıştır. Tarihi İbrahim Paşa Camii, Rodos'ta dini hizmete açık tek camidir.”⁴² Rodos Türklerinin talebi olmamasına ve orada görev yapan bir imam olmasına rağmen atanmış Dimetoka Müftüsü, Rodos'a imam tayin etmiştir fakat halk bu imamın görev yapmasını istememektedir.⁴³

Yunanistan'da seçim zamanı propaganda malzemesi olarak kullanılmak üzere camilerin onarımına verilen izinler dışında, camilerin tamirine, yıkılanların yeniden inşasına veya yeni camilerin yapımına izin verilmemektedir.⁴⁴ Fakat bazı olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Örneğin 30 Mart 2013 günü Selanik'teki tarihi Yeni Camii 90 yıl aradan sonra bir günlüğüne de olsa Müslümanlara tahsis edilmiştir.⁴⁵ Yine Avrupa'nın camisi olmayan tek başkenti olan Atina'ya cami yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Yunanistan, Atina'ya yapılacak cami için yer tahsis etmiştir.⁴⁶

Şehir merkezlerindeki camilerde ezanlar dışarıya kısık sesle verilirken, köylerde hoparlörlerden yüksek sesle veriliyor. Batı Trakya'da bazı köylerin kendine özgü gelenekleri vardır. Bunlardan biri olan İskeçe'nin Balkan kolu diye tabir edilen köylerinden Ilıca köyüdür. Bu köydeki Yukarı Mahalle'de bulunan camii bir nevi cuma camisi işlevi gördüğü için cuma günleri çevre köylerden buraya namaz için insanlar gelir. Gelen bu misafirler için her cuma günü köy halkı tarafından cami bahçesine sofralar kurulur ve misafirler ağırlanır. Sofranın sorumluluğu her hafta bir

⁴¹ Çevrimiçi <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=4541&grup=4&arsiv=0> 5 Nisan 2013

⁴² **Yeni Batı Trakya Dergisi**, Yıl:27, Sayı:282-283, 2012, s.61

⁴³ **A.e.**,

⁴⁴ Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, s.208

⁴⁵ Çevrimiçi <http://www.birlikgazetesi.info/haberler/6996-selanktek-yen-camde-90-yil-sonra-namaz-kilindi.html> 5 Nisan 2013

⁴⁶ Çevrimiçi <http://www.birlikgazetesi.info/haberler/7023-atnaya-cam-buguen-haleye-cikiyor.html> 6 Nisan 2013

aileye aittir. Böylece yaklaşık iki buçuk yılda köydeki bütün aileler sırayla sofrayı kurmuş olur.

2.1.2.1. 240 İmam Yasası

Günümüzde Batı Trakya'daki camilerde görev yapan din görevlilerinin çoğunluğu seçilmiş müftülükler tarafından bir kısmı ise atanmış müftülükler tarafından istihdam edilmektedir. Fakat 2007 yılında çıkarılan ve kamuoyunda Yunan Hükümeti tarafından müftülüklere 240 tane din öğretmeni kadrosu verilmesini öngördüğü için "240 İmam Yasası" adıyla bilinen bir kanunla durum değiştirilmek istenmektedir. 2007'de yürürlüğe giren kanuna ek düzenleme olarak getirilen ve 17 Ocak 2013 tarihinde Parlamento'dan geçen kanunî düzenleme şu şekildedir:

"Madde 53

Trakya Müslüman azınlığının din öğretmenleri ve Trakya'daki devlet okullarında Müslüman çocukların eğitimlerinin desteklenmesi 3536/2007 sayılı yasanın 36 ile 39'ncu maddeleri şu şekilde değiştirilmiştir.

Madde 36

1. Trakya'daki Müslümanların dini ve manevi gelişimine yönelik çalışmalara katkı sağlamak amacıyla Müftülüklere (240) kişilik İslam dinine mensup din öğretmenleri kadrosu oluşturulmaktadır. Bu kadrolar Trakya'da sürekli olarak mukim bulunan Müslüman azınlık üyeleri tarafından doldurulacaktır. Din öğretmenlerinin görevi Trakya'daki camilerde Kuran öğrenimini sağlamaktır. Din öğretmenleri yetkili İlk ve Ortaöğretim Müdürünün ilgili kararı neticesinde arzu ederlerse Trakya'daki ilk ve orta öğretim devlet okullarında da din dersinden muaf tutulan Müslüman azınlık üyesi öğrencilere ve ihtiyaç duyulan yerlerde ders saati içerisinde müfredat programına dâhil edilmeksizin Kuran öğretebilirler. Her bir ders yılı ve daha az zaman dilimleri içerisinde görev alacak din öğretmenlerini kabul edecek okullar, eğitim hizmetini sunacakları sınıflar, bu okullarda görev yapacak din öğretmenlerinin seçilmesi ve genel olarak bu eğitimi ne şekilde sağlayacakları ile ilgili detaylar, Eğitim Dinişleri Kültür ve Spor Bakanı tarafından belirlenir. Kadroların dağılımı şu şekildedir:

İskeçe Müftülüğü: Seksen (80)

Gümölcine Müftülüğü: Yüz yirmi (120)

Dimetoka Müftülüğü: Kırk (40)

2. Din öğretmenleri adaylarının Müslüman azınlığa mensup Yunan vatandaşları olmaları ve Denklik Kurumu DOATAP tarafından tanınan yurtiçi ve yurtdışındaki Yüksek İslam Bilimleri İlahiyat Fakültesi Diplomasına haiz olmaları gerekir. İlan edilen kadrolar için yukarıda belirtilen niteliklere haiz adayların sayısının yetersiz olması durumunda yurtiçindeki bir yüksek eğitim kurumundan diploması olan ve Trakya'daki Medreselerden mezun olanların din öğretmeni olarak atanmalarına müsaade edilmektedir. İş bu kanunun Resmi Gazete'de yayınlanmasının ardından ilk beş yıl içerisinde Yunan vatandaşı Müslüman azınlık mensuplarının Şahin ve Gümölcine Medreselerinden mezun olanlar ve on yıl din öğretmeni olarak görev yapan ve ilk ve orta öğretim mezunlarının din öğretmenleri kadrolarına istihdam edilmelerine olanak tanınmaktadır.

3. Din öğretmenlerinin her bir kategoriye göre tipik ve özel nitelikleri, her bir kategorinin seçim kriterleri ve din öğretmenlerinin istihdamına yönelik süreç, Kamu sektöründe iş hukuku ile ilgili personel istihdamına yönelik geçerli olan hükümler çerçevesinde İdari Reform ve Bilişim Bakanı ile Eğitim Dinişleri Kültür ve Spor Bakanı tarafından belirlenir.

4. 38'nci Maddenin öngördüğü Komisyon ile Müftünün görüşü alındıktan sonra Eğitim Dinişleri Kültür ve Spor Bakanının kararıyla her bir müftülük için her bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda din öğretmenlerine yönelik kadroların dağılımı gerçekleştirilmektedir.

Madde 37

1. Din öğretmenleri kamu iş ilanının yayınlanmasın ardından 9 aylık özel iş sözleşmeleriyle kadroya alınmaktadır. Sözleşme, Eğitim Dinişleri Kültür ve Spor Bakanı tarafından imzalanmakta ve her bir din öğretmenin görev yeri yerel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak birden fazla camide de görev yapabilecek şekilde belirlenmektedir. Din öğretmenin hizmetini okulda sürdürmeyi kabul etmesi durumunda bir önceki maddenin ilk bendindeki hükümler gereği iş sözleşmesi her iki tarafın da karşılıklı rızasıyla görev yapmak üzere tayin edildiği camideki meşguliyeti azaltılarak değiştirilir ve ilgili değişiklikten Müftü de acil olarak haberdar edilir. Din öğretmenleri zorunlu olarak İKA-ETAM fonunda sigortalanacaklardır.

2. Maaşların boyutu Ekonomi Bakanı ile Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanının ortak kararı ile belirlenmektedir. İlgili gider Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanlığının ilk ve orta öğretim devlet okullarına hizmet için ayrılan bütçesinden karşılanmakta olup bir önceki maddenin birinci bendindeki hükümler gereğince sözleşmelerin öngördüğü mükellefiyetler haricinde ek hizmet olarak kabul edilmemekte ve hiç bir ek maaş hakkı tanınmamaktadır.

3. Müftünün kararı ile acil ihtiyaçların karşılanması üzere din öğretmenleri müftülük merkezine yasal çalışma saatleri içerisinde asli meşguliyetleri azaltılarak ve hiç bir ek maaş almaksızın yardımcı idari personel olarak hizmet sunabilirler.

4. İdari Reform ve Bilişim Bakanı ile Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanlarının ortak kararı ile her defasında her bir müftülük için gerekli olan tam kadro sayısı, sözleşmelerin süresi, görev süreleriyle ilgili aylar ve istihdama yönelik bütün gerekli detaylar açıklığa kavuşturulmaktadır.

Madde 38

Din öğretmenlerinin seçimi beş kişilik bir komisyon tarafından belirlenmektedir. Komisyon şu şekilde oluşmaktadır:

- 1-) Başkan olarak Müftü,
- 2-) Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanlığının Memuru ve vekili,
- 3-) İslam bilimlerinde uzman bir eğitim görevlisi ve vekili,
- 4-) Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanı tarafından belirlenen seçkin bir Müslüman ilahiyatçı ve vekili,
- 5-) Müftü tarafından önerilen seçkin bir Müslüman ilahiyatçı ve vekili. Sekreterlik görevini oy hakkı bulunmayan bir kamu memuru üstlenir. Komisyon Eğitim Din İşleri Kültür ve Spor Bakanının kararıyla teşkil edilir.

Madde 39

38'inci madde hükümlerinde öngörülen Komisyon söz konusu kadrolara en uygun kişilerin seçilebilmesine yönelik kararı alabilmek adına adayların ek olarak sahip oldukları niteliklere, yeteneklerine, ahlak ve çalışma şekillerine, din öğretmeni olarak bir önceki

meslek hayatlarına ve adayın tüm şahsiyetini ilgilendiren durumları göz önünde bulundurarak toplu bir değerlendirmeye gitmektedir." ⁴⁷

Batı Trakya'yla ilgili olarak hazırlanan bir raporda bu yasaya dair şunlar ifade edilmiştir:

"Batı Trakya'da dini alanda yaşanan bir diğer sorun, 2007 yılında yasa değişikliğiyle beraber ortaya çıkan imamların tayini sorunudur. 3536/2007 (Resmi Gazete – ΦEK A/42/23.02.2007) sayılı söz konusu yasa, imamların beş kişilik ve Hıristiyan üyelerden oluşan bir heyet tarafından seçimlerini ve dokuz aylık belirli süreli bir iş sözleşmesi ile işe alınmalarını öngörmektedir. Böylesi bir uygulamanın yerleşmiş geleneklere aykırı olması ve özellikle atanan imamları belirleyen heyet üyelerinin Hıristiyan olmaları Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının tepkisine neden olmaktadır. Müslümanların imamını Hıristiyan bir heyetin atamasını kabul etmeyen azınlık toplumu, bu yasanın tekrar eski uygulamaya geçilmesi suretiyle değiştirilmesini ya da kaldırılmasını istemektedir. Yunanistan Parlamentosu ve hükümeti kendi vatandaşlarına yönelik gereksiz ve küçük düşürücü bu uygulamayı, bir an önce, azınlık toplumunun arzuladığı duruma getirmelidir. Bu konuyla ilgili Batı Trakya Camileri Din Görevlileri Derneği Başkan Yardımcısı Sadık Sadık'la yaptığımız görüşmede kendilerine kayıtlı 149 imam bulunduğunu ayrıca derneklerine birkaç istisna dışında bütün atanmış imamların da üye olduğunu belirtti. Sadık buna rağmen derneklerinin halen bir işlevinin olduğunu ancak derneğe üyelikte atanmış-seçilmiş ayrımı yapmadıklarından Yunanistan'ın imamları bölme politikasının dernekleri aracılığıyla bozulduğunu sözlerine ekledi." ⁴⁸

Bu yasaya Batı Trakya Türk Azınlığı tarafından kurulan birçok sivil toplum örgütü tarafından tepki gösterildi. Konunun daha iyi anlaşılması için bazı tepkileri ve kınama metinlerini buraya almayı uygun görüyoruz.

Gümölcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif: "...Camilerimizi ve okul çağındaki çocuklarımızın vicdanlarını hedef alan bu yasayı şiddetle kınıyor, en kısa zamanda bu yanlıştan dönülerek, Batı Trakya Müslüman Türk Toplumunun vicdanının rahatlatılmasını talep ediyoruz." ⁴⁹

⁴⁷ Azınlıkça, Yıl:9, Sayı:74, Mart 2013, s.28-29

⁴⁸ Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu, Mazlumder, 2012, s.32

⁴⁹ Azınlıkça, Sayı:74, s.21

İskeçe Seçilmiş Müftüsü Ahmet Mete: “Azınlığımızın Yunan Meclisindeki temsilcilerinin, seçilmiş dernek başkanlarımızın ve Azınlığın mevcut diğer kurum ve kuruluşlarımızın görüşlerine başvurulmadan ve herhangi bir diyaloga girmeden keyfi bir uygulamayla çıkarılan bu yasadan dolayı Batı Trakya Müslüman Türkleri olarak büyük hayal kırıklığına uğradığımızı beyan etmek isterim...”⁵⁰

BTTDD Genel Merkezi: “Dünyada örneği olmayan bir uygulama ile Hıristiyan bir valinin Müslümanları yönetecek müftüsünü ve Hıristiyanlardan oluşan bir heyetin bize dinimizi öğretecek din adamlarımızı ataması uygulaması inadından vazgeçilmelidir...”⁵¹

BTİHLMM: “Uluslararası kanunlar, ikili anlaşmalar ve insani değerler noktasında yüzde yüz haklı olduğumuz bir konuda Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının ilgili kurum ve kuruluşlarına danışılmadan onaylanan kanunun “Avrupa normları” veya “Çağdaş bir Azınlık politikası” adı altında azınlığa sunulmak istenmesi sadece ve sadece bir oyundan ibarettir.”⁵²

“240 İmam Yasası”na Avrupa’dan da tepkiler gelmiştir. Bu tepkilerden birinde Avrupa Ulusları Federal Birliği (Federal Union Of European Nationalities-FUEN), Yunanistan’da, "240 İmam Yasası" ve buna ek olarak hazırlanan kanuni düzenlemenin "din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olduğunu" belirterek, azınlığın görüşleri alınmadan getirilen bu uygulamaya karşı olduğunu bildirmiştir.⁵³

4115/2013 sayı ve tarihli ek düzenleme ile ilgili olarak Yunanistan, yasa ile Yunan devlet okullarına gidecek olan azınlık öğrencilerine okulda Kur’an-ı Kerim öğretilmesinin mümkün kılındığını savunmaktadır. Bununla birlikte Yunanistan devlet okullarında Kur’an-ı Kerim dersini verecek olan öğretmen yani imamlarında sosyal sigorta primlerinin ödenmesi ve düzenli aylık maaş gibi bazı özlük haklarına sahip olacağını bildirmektedir. Hali hazırda görev yapan imamların bu plana dâhil olmaları konusunda özgür olduklarını bu durumun azınlık öğrencileri için de geçerli

50 **Azınlıkça**, Sayı:74, s.26

51 **Azınlıkça**, Sayı:74, s.24

52 **Azınlıkça**, Sayı:74, s.23

53 Çevrimiçi <http://www.haberler.com/fuen-yunanistan-daki-240-imam-yasasi-ni-elestirdi-4312812-haberi/> 10 Nisan 2013

olduğunu savunmaktadır. Yani devlet okuluna giden azınlık öğrencilerinden isteyenler Kur'an-ı Kerim dersini alabileceklerdir.⁵⁴

Görüldüğü gibi Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı bu yasaya çok sert tepkiler vermiştir. Bu tepkilerde birkaç husus ön plana çıkmaktadır. Öncelikle Yunanistan ilgili antlaşmaları hiçe sayarak azınlığa dini hizmet verecek olan görevlileri kendi seçmek istemektedir. Burada azınlığın, kendi din görevlilerini seçme hakkı elinden alınmaktadır. Diğer bir nokta ise Müslüman halka hizmet verecek din görevlilerinin yeterlilik düzeylerinin, içinde Hıristiyanların da olduğu bir heyet tarafından belirlenmesidir ki bu hem azınlık tarafından hem de insan hakları açısından kabul edilebilir bir durum değildir. Tepkiye neden olan asıl sebep ise azınlık açısından önemli olan böyle bir konuda azınlığın temsilcilerinden görüş alınmamasıdır. Bu konuda azınlığı birçok alanda temsil eden seçilmiş müftülöklere, sivil toplum kuruluşlarına danışılmamıştır. Bu tavır bir anlamda azınlığı yok sayma anlamına gelmiştir.

2.1.3. Kur'an Kursları ve Medreseler

Bugün Batı Trakya'da kurumsal olarak dini eğitimden söz edeceğimiz iki yapı vardır: Kur'an Kursları ve geçmişten günümüze azınlık arasında tartışılmakta olan Medreseler.

1979-1980'li yıllardan itibaren okullardaki dini öğretim eksikliği sebebiyle cami odalarında "Kur'an Kursları" açılmıştır. Bununla Batı Trakya'daki Müslüman çocuklarının temel dini bilgilerini ve milli şuurlarını geliştirmeleri amaçlanmıştır.

Kur'an Kursları'nın İskeçe'nin Balkan kolunda ise önemli bir işlevi vardır. Bu bölge insanı savaşlar ve istilalar nedeniyle uzun yıllar boyunca sıkıntılar çekmiş, milli ve manevi değerlerini korumak için mücadele etmiştir. İskeçe Balkan kolunda açılan Kur'an Kursları'nın çocukların Türk dilini iletmesinde önemli bir yeri vardır. Çünkü çocuklar bu kurslarda bir yandan Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenirken,

⁵⁴ Çevrimiçi <http://www.birlikgazetesi.info/haberler/6958-yunanistan-240-mam-yasasi-konusunda-cevap-verd.html> 10 Nisan 2013

diğer yandan da Türkçe olarak dini bilgiler öğrenmektedir. Kur'an Kursları'nda Kur'an-ı Kerim, Din Kültürü, Siyer, Ahlak, Dua vs. gibi dersler okutulmaktadır. Kurslarda, Seçilmiş Müftülük görevlileri tarafından bu dersler için hazırlanan ders kitapları okutulmaktadır.⁵⁵

Medreselerin Osmanlı döneminde eğitim sahasındaki önemi bilinen bir gerçektir. Batı Trakya'da da Osmanlı Döneminde birçok medrese bulunmaktaydı. Bu medreseler toplumun din adamı ihtiyacını karşılamaktaydı. Günümüzde Batı Trakya'da İskeçe/Şahin'de ve Gümülcine'de olmak üzere iki medrese vardır.⁵⁶

Gümülcine Medresesi; 1949 yılında Gümülcine Müftülüğü tarafından din görevlisi ve ilkokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla açılmış, ilk açıldığı yıllarda öğretim süresi iki yıl, daha sonra da üç yıl olarak belirlenmiştir. Öğretim süresi 1957 yılında da beş yıla çıkarılmıştır. Şahin Medresesi de, 1956 yılında İskeçe'nin Şahin nahiyesinde aynı amaçla açılmıştır.⁵⁷ Bu medreseler ilkokuldan sonra başlanan orta öğretim kurumu seviyesindedirler. Mezunları SÖPA'ya gidebilmekte sonrasında ise azınlık okullarında görev yapabilmektedir. Bununla birlikte medreseler tarihteki fonksiyonunu yerine getirememektedir. Toplumun ihtiyacı olan din adamı profilini yetiştirmekten uzaktırlar.⁵⁸ Alman işgali ve iç karışıklıklardan sonraki yıllarda azınlıkta yeterli öğretmen bulunmaması nedeniyle medrese mezunları geçici olarak ilköğretim alanında çalışmışlardır. Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan 1951 tarihli Kültür Anlaşması uyarınca çok sayıda Azınlık öğretmeni Türkiye'den (1960 – 1969) yılları arasında Öğretmen Okullarından mezun olup Batı Trakya'ya döndüklerinde, zınlığın öğretmen ihtiyacı karşılanmaya başlanmıştır. Bundan sonra medreseler yine camilerde yalnız dini görev yapacak din görevlileri yetiştirmeye yönelmiştir.⁵⁹

Azınlık için genel anlamda din görevlisi yetiştirme gayesiyle kurulmuş olan bu müesseseler son otuz yıldan bu yana, Yunan hükümetlerince SÖPA'ya öğrenci

⁵⁵ İmam, “Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)”, s.25-29

⁵⁶ A.e., s.29-33

⁵⁷ İlknur Halil, “Batı Trakya'da Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim”, Londra, IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı, 16 – 18 Haziran 2000, Çevrimiçi http://www.ogretmeninsesi.org/s_egitim.asp 15 Nisan 2013

⁵⁸ İmam, “Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)”, s.29-33

⁵⁹ Halil, “Batı Trakya'da Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim”

yetiştiren kurumlar haline getirilmiştir. Medreselerde, Tarih, Coğrafya, Matematik, Fen ve Yunanca dil dersleri Yunan öğretmenler tarafından okutulmaktayken; Türkçe dil dersi, Din dersi ve Arapça ise Türk öğretmenler tarafından okutulmaktadır. Türk dili ile okutulan dersler haftada okutulan tüm ders saati toplamının üçte biri kadardır.⁶⁰

Bu gün Yunanistan'da bir benzeri olmayan bu iki medrese kendilerine has özel bir statü ile eğitimlerini sürdürmektedir. Bu medreselerden mezun olanların pek çoğu SÖPA'ya devam etmekte, mezun olunca da Yunanistan tarafından azınlık okullarına devlet memuru statüsünde öğretmen olarak tayinleri yapılmaktadır.⁶¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sonrasında Türkiye'deki medreseler kapatılmıştır. Bu durum Batı Trakya'daki medreselere bakışı da etkilemiştir ve uzun bir süre Türkiye buradaki medreselere olumlu bakmamıştır. Günümüzde azınlık arasında medreselere karşı iki tutum gelişmiştir. Bir taraf medreseleri asıl fonksiyonunu yitirmiş ve azınlığın geleceği için gerekli olan nitelikte eğitimi veremeyen, Yunan hükümetinin kontrolünde ve kapatılması gereken bir kurum olarak görürken, diğer taraf medreselerin azınlığın malı olduğunu ve iyileştirmeler yapılarak sahip çıkılması gerektiğini savunmaktadır. Bizim görüşümüze göre bu sorun, Yunanistan'ın antlaşmalara aykırı olarak azınlığın kendi eğitim kurumlarını oluşturmasına fırsat vermemesinden kaynaklanmaktadır.

2.2. DİNİ HAYAT

2.2.1. Ramazan Ayı ve Bayramlar

Batı Trakya'da Ramazan ayı Osmanlı gelenek ve görenekleriyle iç içedir. Ramazan ayı girmeden önce hazırlıklar yapılmaya başlanır. Camiler temizlenir, ışıklandırılır. Ramazan'a özel reçeller, ballar, tahinler ve nice tatlılar tedarik edilir. Ramazan arefesinden başlayarak ikindi namazı öncesi mukabeleler okunmaya başlar.

⁶⁰ A.e.

⁶¹ A.e.

Akşam namazından önce köylerde davul gezintisi yapılarak yarın sahura kalkılacağı haber verilir.⁶²

Ramazan ayının ilk gecesi akşam ezanıyla birlikte minareler ışıklandırılır, yatsı namazı öncesi salalar okunur, vaazlar verilir. İlk akşam din görevlileri tarafından cemaate müftünün yayınladığı Ramazan mesajı okunur. Müftülük tarafından hazırlanan program çerçevesinde Vaaz ve İrşad Ekibi vaaz verir. Hanım vaizler de hanımlara özel vaaz verir. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından her yıl gönderilen vaiz ve vaizeler Batı Trakya'nın her köşesine gidip vaazlar verip sohbetler düzenlerler. Yapılan vaazlarda genel olarak Ramazan'ın fazileti, getirdiği kazanımlar, Ramazan'dan istifade yolları ve İslam'ın güzellikleri anlatılır. Ramazan'da mevlid merasimleri de tertip edilir. Mevlid okunan yerlerde cemaate şerbetler içirilir, çikolatalar dağıtılır. Teravih namazından sonra aileler her akşam değişik evlerde toplanarak ikramlar eşliğinde sohbetler eder. Yine İslam'ın beş şartından biri olan zekât verme ibadeti Batı Trakya'da Ramazan ayında yerine getirilir. Ramazan ayı boyunca ve bayramda toplanan yardımlar, zekât ve fitreler Müftülükler tarafından ihtiyaç sahiplerine ulaştırılır. Ramazan ayına has Fitre sadakasının da verilmesiyle fakir zengin Ramazan ayının coşkusuyla yardımlaşmayla idrak eder.⁶³

Teravih namazından sonra ölmüşlerin ruhuna Kelime-i Tevhid okutulur. Sırayla şunlar okunur:

Tevbe-i İstiğfar

70 defa Fatih Suresi

10 defa Salat-ı Tüncina

70 defa İnşirah Suresi

101 defa İhlas Suresi

70 defa Fatih Suresi

⁶² **Kardelen Dergisi**, İskeçe Müftülüğü, İskeçe, Sayı:4, 2012, s.8

⁶³ **A.e.**, s.9-15

100 defa Salat-ı Tüncina

70 bin Kelime-i Tevhid. Kelime-i Tevhid cemaat arasında paylaşılarak okunur. Sonrasında ise Kur'an-ı Kerim okunur, dualar yapılır. Okutulan kişinin ruhuna 3 İhlas 1 Fatiha okunduktan sonra; çikolata, gofret vb. ikramlar dağıtılarak program sona erdirilir.⁶⁴

Bu kutsal aydaki güzel adetlerden biri de toplu iftarlardır. Ramazan ayı girmeden iftar vermek isteyen köyler müftülüğe müracaat eder gün alır. Hemen her akşam değişik köylerde düzenlenen toplu iftarlara şeref misafiri olarak T.C. Gümölcine Başkonsolosu ve konsolosluk çalışanları, müftüler, milletvekilleri, belediye başkanları, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının idarecileri ve toplumun ileri gelenleri davet edilir. Bir yandan Ramazan ayının manevi havası teneffüs edilirken diğer yandan birlik ve beraberlik duyguları pekişir.⁶⁵

Batı Trakya'ya ait örf ve adetlerden biri de Ramazan davuludur. Ramazan ayından önce köyün gençleri toplanır ve davulu kimlerin çalacağı belirlenir. Ramazan ayı boyunca çalınan davuldan sonra insanlar yine davulla bayram namazına kaldırırlar. Namaz çıkışında bütün köy davul çalınarak dolaşılır ve bayram kutlanır ve bir yandan da bahşiş toplanır. Toplanan bahşişler 'bayrak' adı verilen bir ağaç tahtaya sıra sıra bağlanır ve bayrak gibi dalgalandırılır. Sonrasında toplanan paraların bir kısmı cami ihtiyaçları için ayrılır bir kısmı ise davul çalanlar arasında pay edilir.⁶⁶

Bayram öncesinde tatlılar hazırlanır, evlerde, sokaklarda, camilerde bayram temizliği yapılır. Bayram günü sabah ezanından önce minarelerden kasideler, salalar okunur. Ezanın okunmasıyla birlikte sabah namazı kılınır ve bayram namazı vaktine kadar vaazlar edilir. Bayram günü temiz ve yeni elbiseler giyilmeye çalışılır. Bayram namazı sonrası her evde bayram sofrası kurulur. Ailenin tüm fertleri bu sofralarda yer alır. Yemekten sonra en yakın akrabalarından başlayarak özellikle köyün veya mahallenin yaşlıları, hasta olanları ziyaret edilerek bayramları kutlanır. Ziyaretlerde bayram öncesi hazırlanan baklavalar ikram edilir. Çocuklar evleri dolaşarak bayram

⁶⁴ İmam, "Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)", s.61

⁶⁵ Kardelen Dergisi, s.9-10

⁶⁶ A.e.

harçlığı toplarlar. Bazı bölgelerde camide bayram namazından sonra halka yapılarak cemaatin birbiriyle bayramlaşması sağlanır. Bazı yerlerde ise doğruca eve gidilerek anne ve babanın bayramları kutlanır sonrasında başkalarıyla bayramlaşılır. Gençler bayramlarda çeşitli etkinlikler düzenlerler. T.C. Gümölcine Başkonsolosluğu'nda ve müftölklerde halkın yoğun katılımıyla bayramlaşmalar gerçekleştirilir. Batı Trakya'da bayramlar birlik ve beraberliğin artmasında önemli bir yere sahiptir.⁶⁷

Batı Trakya'da halk gayri Müslimlerle içi içe yaşadığı için bayramlar azınlığın kültürünü yaşatmasında önemli bir yere sahiptir. Bayram günleri milli giysiler giyilerek yöresel oyunlar oynanması zaman zaman rastlanan bir gelenektir. Kurban Bayramı'nda kesilen hayvanların derileri ise camilere bağışlanır.⁶⁸

2.2.2. Bazı Dini Merasimler

Mahya, halk arasında köy halkını kazadan beladan korumak ve Allah'a şükretmek için yıllardır süregelen kurban kesme âdetine denmektedir. Mahya yapmaya karar verilince halk arasında para toplanır, sürü sahipleri kurbanlık hayvan verir. Hafta sonu kurbanlar kesilir, geceleri ise vaaz verilir. Köy meydanında hanımların da katkısıyla toplanan eşyalar açık arttırmayla satılır. Toplanan tüm paralar birleştirilerek mahyanın masrafı karşılanır artanla da cami ve Kur'an Kursu'na yardım yapılır. Mahyanın yapılacağı gün önceden belirlenir ve haber verilerek bölge halkı davet edilir.⁶⁹ İskeçe'de bazı metruk köylerde köyün eski sakinleri camiye yaşatmak için senede bir kez toplanıp orada mahya yaparlar.

Batı Trakya'da gelenek haline gelen hatim merasimleri, bölgenin her yerinden binlerce kişinin gelmesiyle daha çok nisan, mayıs ve haziran aylarında yapılmaktadır. Bölge insanının birlik ve beraberliği açısından önem taşıyan bu merasimler, Kur'an Kursu öğrencilerinin hazırladığı şiir, ilahi sunumlarının yanında okunan Kur'an-ı Kerim'lerle de misafirlere coşkulu anlar yaşatmaktadır. Merasimin sonunda köy veya mahalledeki öğrenci velileri tarafından hazırlanan etli pilavların ikram edilmesiyle merasim sona ermektedir. Hatim merasimlerine şeref misafiri

⁶⁷ A.e., s.10

⁶⁸ İmam, "Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)", s.62

⁶⁹ A.e., s.65

olarak T.C. Gümölcine Başkonsolosu veya yardımcıları, milletvekilleri, belediye başkanları, dernek başkanları ve seçkin misafirler katılmaktadır.⁷⁰ Kur'an Kursu öğrencileri bu merasimlere yöresel Türk kıyafetleriyle katılmaktadır.⁷¹

Sabah namazından sonra Kelime-i Tevhidler getirilerek her hacının evine gidilerek aşır okunup, dua edilir. Tekbirlerle hacılar bir araya toplanıp 2 rekat namaz kılınır ve va'z-ü nasihat edilir. Sonrasında halkla vedalaşılır. Hacdan dönen hacılar fesin üzerine sarı bez sararak dolaşırlar.⁷² Böylece bu sarık onların hacı olduğunu gösterir.

Seçilmiş Müftülükler tarafından Hz. Muhammed'in doğum günü vesilesiyle Kutlu Doğum programları düzenlenmektedir. Halkın büyük ilgi gösterdiği bu programlara Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri ve İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri gibi konuklar da katılmaktadır. Kutlu Doğum programlarında, Kur'an-ı Kerim tilaveti, günün anlam ve önemiyle ilgili konuşmalar, Kur'an Kursu öğrencilerinin okuduğu İstiklal Marşı ve şiirler, hediye takdimi, Tasavvuf Musikisi konseri katılımcılar tarafından ilgiyle izlenmektedir.⁷³

Batı Trakya'da tertip edilen dini merasimlerden biri de hafızlık merasimidir. Hafızlık eğitimi özellikle İskeçe'nin Balkan kolundaki köylerde yaygındır. Batı Trakya'daki camilerde görev yapan birçok din görevlisi bu köylerdeki Kur'an kurslarından yetişmektedir. İskeçe'nin Balkan kolundaki Kozluca köyünde gerçekleştirilen bir hafızlık merasiminin haberi şu şekilde yer almıştır:

“Kozluca köyünde, Hafızlık eğitimlerini tamamlayan Hafız Ali Rahim ve Hafız Mustafa Sarı için görkemli bir tören gerçekleşti. Türkiye'den onur konuğu olarak katılan Dünya birinciliği olan Abdurrahman Bozan hocamızın okuduğu içten Kur'an-ı Kerim, dinleyenlerin gönüllerini coşturdu. Daha sonra yeni hafızların okuduğu Aşrı Şerifler ve küçük surelerin ardından İskeçe Müftüsü Sayın Ahmet Mete'nin yaptığı duayla merasim son buldu. Duadan sonra Faziletli Müftümüz Sayın Ahmet Mete ve T.C. Ziraat Bankası İskeçe Şubesi Müdürü Sayın Ömer Çay Bey

⁷⁰ İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı-2011, İskeçe, İskeçe Müftülüğü, 2012, s.24

⁷¹ İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı 2007-2008, s.34-41

⁷² İmam, “Batı Trakya'da Din (İskeçe Örneği)”, s.64

⁷³ İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı 2007-2008, s.98-100

yeni hafızlara birer altın taktılar ve onları tebrik ettiler. Misafir hoca efendinin okuduğu çift ezanın ardından öğle namazı kılındı, halka etli pilav ikram edildi.”⁷⁴ Geleneksel olarak hafızlar başlarına beyaz sarık sararak dolaşırlar. Kozluca köyünde Kur'an Kursu öğrencilerinin her perşembe ikindi namazından sonra köy mezarlığına gidip Yasin-i Şerif okumaları hala devam eden bir uygulamadır.

Batı Trakya'da hacıların başlarına sarı sarık, hafızların ise beyaz sarık takmaları onların kimliğini belirtmesi açısından önemlidir. Bilindiği gibi Müslüman toplumlarında hacca gitmek önemlidir. Hacca giden kişi hem İslam'ın beş temel şartından birini yerine getirmiş olur hem de Müslümanlarca kutsal sayılan mekanları görmüş olur. Böylece toplumda manevi olarak ayrıcalıklı bir konuma erişir. Çünkü hacca gitmek her Müslümanın madden güç yetirebileceği bir ibadet değildir. Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberleyen kişilere verilen hafızlık payesi de benzer özelliklere sahiptir. Çünkü toplumdaki herkes Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberleyemez. Dolayısıyla hafız ve hacı olmak Müslüman bir toplumda aynı zamanda manevi bir ayrıcalık demektir. İşte bu ayrıcalığın kafaya sarılan sarıkla ifade edilmesi kişinin kimliğine yeni bir boyut kazandırır. Hacı veya hafız artık daha çok bu kimliğini kullanır ve toplumda bu kimliğiyle kabul görür. Hacı ve hafız hitapları artık kişinin isminden önce gelen bir sıfat olur. Çoğu zaman da bu sıfatlar ismin önüne geçerler. Örneğin hacı amca, hafız amca gibi. Böyle olduğunda din kişinin kimliğinin neredeyse tamamını oluşturmuş olur.

2.2.3. Seçek Yaylası ve Seyit Ali Sultan Dergâhı

Seçek Yaylası; Gümölcine yakınlarında Evros vilayetine bağlı bir yöredir. Geçmişte 33 Müslüman Türk köyünün yer aldığı bu yörede ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklanan göçlerden dolayı günümüzde 15 Müslüman Türk köyü yer almaktadır. Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği tarafından düzenlenen Seçek Yağlı Güreşleri ve Kültürel Etkinlikleri her yıl Ağustos ayının ilk Cuma, Cumartesi ve pazar günlerine rastlayan tarihlerde Seçek Yaylası'nda gerçekleştirilmektedir. Yayla şenlikleri, seçilmiş yayla ağasının evinde Davul ve zurnaların Nevbet

74 **İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı-2011**, s.35

Havaları, Osman Paşa, Çanakkale Türküsü ve Çıkayım Gideyim Urum Eline gibi eserleri çalmasıyla başlar. Daha sonra yine Yayla Ağasının evinde köylülerin de katıldığı bir ortamda Seyit Ali Sultan geleneğine uygun dua ve gülbanklarla ağa evden çıkarılır ve milli Güreş Ağası kostümü içinde süslenmiş bir ata bindirilerek köylülerin de katılımıyla görkemli bir alay eşliğinde davul zurnalarla Seçek Yaylasına çıkarılır. Yaylada at üzerinde halkı selamlayan güreş ağası özel bir yere oturtulur ve geleneksel güreşler protokol konuşmaların ardından yerli-yabancı müzik ve halk oyunları topluluklarının gösterileriyle şenlik içinde başlar. Bu şenliklerin ardından tutulan yağlı güreşler 2 gün sürer ve Perşembeyi Cuma gününe bağlayan gece Seyit Ali Sultan Dergâhı'nda Yayla Ağasının "Yayla Bayramı" erkânı yapılır. Gece yapılan 'Yayla Bayramı' isimli 'Ayin-i Cem'den önce Seyit Ali Sultan yatırının olduğu makam ışıklandırılır ve ziyarete açılır. Gece türbenin yanında bulunan 'Meydan Evi'nde meydan açılır, چراغlar uyandırılır ve görevli baba yönetiminde erkânı usulünce cem olunur. Bu esnada kalıplaşmış bu erkân içinde müzik uygulanır, erkân ve muhabbet nefesleri söylenir. Daha sonra yemek ve muhabbet için yandaki küçük meydana geçilir ve kurban etlerinden yapılan aşlar yenir içilir.⁷⁵

Seçek Yaylası'nda Seyit Ali Sultan süreğinin gelenekleri ve erkânları Anadolu'daki Hacı Bektaş Veli geleneğinin ve erkânının Rumeli'ye taşınmasını resmetmektedir. Tarih kayıtları ve velâyetnameler de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Anadolu Aleviliğinden çok farklı, mahalli ve tarihi derinlikleri olan bu kültürel ocak 650 yıllık bir geçmişe sahiptir. Meydanlarında Kur'an-ı Kerim'in makamla okunduğu ve huşu içinde dinlendiği bu topluluk Şeriat-Tarikat-Marifet ve Hakikat kapılarını da sembolik olarak resmeder niteliktedir. 'Okunan' manasındaki 'Kur'an' olarak isimlendirdikleri 'Nefes Defteri' içindeki nefesler daha çok Pir Sultan Abdal ve diğer bazı Hak âşıklarına aittir. Müzik ise geleneksel olup yörenin tavır ve üslup özelliklerini ve icra karakteristiğini yansıtır. Ağız belirgin olarak yöreseldir. Dil tamamen Türkçedir.⁷⁶

⁷⁵ Hüseyin Yaltrık, "Trakya'da ve Batı Trakya'da Seyyid Ali Sultan Bektaşileri ve Müziği", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, No:53, 2010, s.340-342

⁷⁶ A.e.

3.BÖLÜM

3. BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DİN VE KİMLİK

3.1. ÖRNEKLEM PROFİLİ

Araştırmamız tesadüfi yolla seçilen 204 kişiye yapılan anket çalışmasına dayanmaktadır. Anket katılımcılarının farklı bağımsız değişkenlere göre profilleri aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 2: Yaşa Göre Dağılım

	Sayı	%
18'den küçük	7	3,4
19-30	44	21,6
31-45	88	43,1
46-65	51	25,0
65'ten yukarı	14	6,9
Toplam	204	100,0

Tablo 2’de katılımcıların yaşa göre dağılımlarını görmekteyiz. Katılımcıların büyük çoğunluğu orta yaş grubuna mensuptur. 31-65 yaş arasındaki katılımcıların sayısı 139’dur. Orta yaş grubunun tüm katılımcılar içerisinde yüzdesi ise 68,1’dir. Avrupa’daki Batı Trakyalılar üzerine yapılan bir çalışmada ise 171 katılımcının 122’si 30-65 yaşları arasında bulunmaktadır.¹

Tablo 3: Cinsiyete Göre Dağılım

	Sayı	%
Erkek	146	71,6
Kadın	58	28,4
Toplam	204	100,0

Tablo 3’de katılımcıların cinsiyetlere göre dağılımında kadın ve erkek oranları arasında büyük bir farklılık görmekteyiz. Bu durumun nedenlerini araştırmamızın giriş bölümündeki kapsam ve sınırlılıklar başlığı altında açıklamıştık.

¹ Şentürk, “Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme”, s.170

Buna ek olarak Avrupa'daki Batı Trakyalılar üzerine yapılan bir araştırmada ankete katılan 171 kişinin 147'sini erkekler oluştururken, sadece 24 kadın araştırmaya katılmıştır.² Batı Trakya'da yapılan bir başka araştırmada ise ankete katılanların %66'sı erkek, %34'ü kadındır.³ Gerek bu araştırmalarda gerekse bizim araştırmamızda kadın katılımcıların oranının dūřuk olması dikkat çekicidir. Batı Trakya'da kadın ve erkek oranlarını dengeleyen bir anket çalışması yapılmasının zorluğu ortadadır.

Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dağılım

	Sayı	%
Evli	173	84,8
Bekār	28	13,7
Dul/Boşanmış	3	1,5
Toplam	204	100,0

Tablo 4'te grldği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir. Katılımcıların %96,6'sı 18 yaşın üzerinde olduğu için bu durum normal görünmektedir.

Tablo 5: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

	Sayı	%
Okuryazar değil	1	,5
Okuryazar	14	6,9
İlköğretim	88	43,1
Lise	48	23,5
Üniversite	53	26,0
Toplam	204	100,0

Tablo 5'te katılımcıların eğitim durumları verilmiştir. İlköğretim mezunu olmayanların oranı %7,4 gibi yüksek bir rakamdır. Anket uygulamamız sırasında Latin harfleriyle okuma yazması iyi olmadığı gerekçesiyle teklifimizi geri evirenler de olmuştur. Batı Trakya Yunanistan'a bırakıldığında okullardaki eğitim Arap harfleriyle yapılmaktaydı. Daha sonra bazı okullar Türkiye'deki harf inkılabını takip edip Latin harflerine geçmişler bazıları ise uzun bir süre daha Arap harfleriyle

² A.e., s.170

³ Mustafa Burma, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Hasan B. Dilan, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008, s.171

eğitime devam etmişlerdi. ⁴ Bu durum Batı Trakya Türklerinin en önemli sorunlarından birinin eğitim olduğunu göstermektedir. Nitekim konuyla ilgili yapılan çalışmalar da eğitim sorunlarına işaret etmektedir. ⁵

Tablo 6: İkamet Yerine Göre Dağılım

	Sayı	%
İskeçe	111	54,4
Gmlcine	93	45,6
Toplam	204	100,0

Tablo 6’da görüldüğü üzere ankete katılanların şehirlere göre dağılım oranları yakınlık arz etmektedir.

Tablo 7: Yerleşim Birimine Göre Dağılım

	Sayı	%
şehir Merkezi	86	42,2
Köy	118	57,8
Total	204	100,0

Tablo 7’de katılımcıların yerleşim birimlerine göre dağılımını verilmiştir. Bu dağılıma göre Batı Trakya Türklerinin çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. Baskın Oran da 1986 yılında yayımlanan çalışmasında azınlığın %80 kadarının köylerde oturduğunu ifade etmiştir. ⁶ Buna göre azınlığın büyük çoğunluğu toprağa bağlı bir hayat sürmektedir diyebiliriz.

⁴ Hurşit, *Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi*, s.63

⁵ A.e.

⁶ Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, s.7

Tablo 8: Mesleğe Göre Dağılım

	Sayı	%
Çiftçi	49	24,0
Esnaf	19	9,3
Memur	6	2,9
Emekli	19	9,3
Serbest Meslek	56	27,5
İşsiz	8	3,9
Ev Hanımı	32	15,7
Öğrenci	15	7,4
Total	204	100,0

Tablo 8'de katılımcıların mesleklerine göre dağılımı yer almaktadır. Tablo 6'ya göre katılımcıların % 57,8'i köyde yaşarken bu tabloya göre çiftçilikle uğraşanların oranı %24'te kalmıştır. Serbest meslekle uğraşanların oranı ise %27'5'tir. Serbest meslek seçeneğini işaretleyenlerin arasında avukat, sosyolog, psikolog, gazeteci vs. bulunmaktadır. Bununla birlikte çiftçilik yaptığı halde serbest meslek seçeneğini işaretleyenlerin de bulunduğunu düşünmekteyiz.

3.2. BATI TRAKYA'DA DİNİ HAYAT

Bu başlık altında anketimize katılanların verdikleri cevaplara göre Batı Trakya'daki dini hayatı ortaya koymaya çalışacağız. Dini pratiklerin yapılma durumlarını ve dindarlık boyutunu inceleyeceğiz.

3.2.1. Dini İnanç

Tablo 9: "Allah İnancı" konusundaki dağılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	201	98,5
Kısmen Katılıyorum	1	0,5
Kararsızım	1	0,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,5
Toplam	204	100,0

Tablo 9’da "Mutlak kudret sahibi olan Allah birdir ve gerçekten mevcuttur." cümlesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Görüldüğü gibi katılımcıların %98,5'i kesinlikle Allah’a inanmaktadır.

Tablo 10: "Peygamber İnanıcı" konusundaki dağılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	203	99,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 10'da " Hz. Muhammed Allah’ın kulu ve peygamberidir” ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Katılımcıların %99,5'i “Hz. Muhammed Allah’ın kulu ve peygamberidir” ifadesine kesinlikle katılmıştır.

Tablo 11: "Ahiret İnanıcı" konusundaki dağılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	195	95,6
Kısmen Katılıyorum	4	2,0
Kararsızım	3	1,5
Kısmen Katılmıyorum	2	1,0
Toplam	204	100,0

Tablo 11'de “Ahiret günü ve ölümden sonra hayat vardır” ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Katılımcıların % 95,6’sı “Kesinlikle Katılıyorum” şikkını işaretlemiştir. 'Allah İnanıcı', 'Peygamber İnanıcı' ve 'Ahiret İnanıcı' ile ilgili tablolara baktığımızda Batı Trakya Türklerinin güçlü bir İslam inancına sahip olduklarını söyleyebiliriz.

3.2.2. Dini Pratikler

Tablo 12: Hac ibadetini yapma durumuna göre dağılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	182	89,2
Kısmen Katılıyorum	12	5,9
Kararsızım	6	2,9
Kısmen Katılmıyorum	3	1,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 12'de "İmkanım olursa Hac ibadetini yerine getiririm veya getirdim" ifadesine verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre katılımcıların %95,1'i hacca gitmiş veya imkanı olursa gidebileceğini kısmen de olsa ifade etmiştir.

Tablo 13: Zekat ibadetini yapma durumuna göre dağılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	195	95,6
Kısmen Katılıyorum	6	2,9
Kararsızım	1	,5
Kısmen Katılmıyorum	1	,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 13'te "Yeterli maddi imkana sahipsem zekat ibadetini yerine getiririm." ifadesine verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre katılımcıların %98,5'i bu ifadeye kısmen de olsa katılmıştır. Tablo 12 ve Tablo 13'ü birlikte değerlendirecek olursak katılımcıların, İslam dininin beş temel şartından ikisi olan hac ve zekat ibadetlerini yerine getirme oranları, kendilerini dindar olarak tanımlama oranlarından (Bkz. Tablo:43) yüksektir. Bu noktada hac veya zekat ibadetini yerine getirdiği/getirebileceği halde kendisini dindar olarak tanımlamayanların bulunması dikkat çekicidir.

Tablo 14: Camiye gitme durumuna göre dağılım

	Sayı	%
Beş vakit	54	26,5
Günde en az bir kez	60	29,4
Cuma günleri	47	23,0
Bayram	17	8,3
Cenaze	11	5,4
Hiç	15	7,4
Toplam	204	100,0

Tablo 14'te görüldüğü gibi katılımcıların %78,9'u en az haftada bir camiye gitmektedir. Türkiye'deki dindarlık seviyesini de inceleyen uluslar arası bir araştırmada ise Türkiye'de haftada en az bir kez camiye gidenlerin oranı % 59,1'dir.⁷ Batı Trakya'daki Müslümanların camiye gitme oranları Türkiye'deki Müslümanların camiye gitme oranlarından daha yüksektir. Bilindiği gibi Batı Trakya'da Müslümanlar Hıristiyanlarla birlikte yaşamaktadır. Öyle ki bazı yerleşim birimlerinde cami ile kilise arasında mesafe 50 metreden daha azdır. Bu durumda camiye gitme oranının Türkiye'ye göre yüksek olmasında, dindarlık oranının yüksek olmasının yanında farklılığı ortaya koyma çabası da olabilir. Çünkü biliyoruz ki kimlik bir yandan da farklılığa yapılan bir vurgudur. Batı Trakya'da uzun yıllar etnik kimliğin inkar edilmesi iç içe geçmiş milli ve dini öğeleriyle kimliğin tüm unsurlarına sahip çıkmada artı bir motivasyon oluşturabilir.

Tablo 15: Cinsiyet-camiye gitme ilişkisi

	Beş Vakıt		Günde en az Bir kez		Sadece Cuma Günleri		Sadece Bayram		Sadece Cenaze		Hiç		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	50	34,2	41	28,1	47	32,2	7	4,8	0	0	1	0,7	146	100,0
Kadın	4	6,9	19	32,8	0	0	10	17,2	11	19	14	24,1	58	100,0
Toplam	54	26,5	60	29,4	47	23	17	8,3	11	5,4	15	7,4	204	100,0

$\chi^2=97,168$

SD:5

$p<0,05$ (0,00)

⁷ Ali Çarkoğlu, Ersin Kalaycıoğlu, "Türkiye'de Dindarlık:Uluslararası Bir Karşılaştırma", Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, 2009, s.24, (Çevrimiçi) <http://research.sabanciuniv.edu/13119/> 1 Mayıs 2013

Tablo 15'te görüldüğü gibi erkeklerin %94,5'i haftada en az bir kez camiye gitmektedir. Yukarıda değindiğimiz araştırmaya göre ise Türkiye'deki erkeklerin %74'ü haftada en az bir kez camiye gitmektedir.⁸ Bu durumda Batı Trakya'daki Müslümanların, Türkiye'deki soydaşlarına göre camiyle daha yoğun bir ilişki kurduklarını söyleyebiliriz. Yine Tablo 15'e göre sadece bayram ve cenaze sebebiyle camiye giden kadınların oranı %36,2'yken camiye hiç gitmeyen kadınların oranı %24,1'dir.

Tablo 16: Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma

	Sayı	%
Çok iyi	118	57,8
Biraz	59	28,9
Hiç	27	13,2
Toplam	204	100,0

Tablo 16'da "Kur'an-ı Kerim'i yüzünden (Arapçasından) okuyabiliyor musunuz?" sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Bu durumda katılımcıların %86,7'si yani 177 kişi biraz da olsa Kur'an-ı Kerim okumayı bilmektedir. Batı Trakya'da öğleden sonra okul çocuklarının camilerde düzenlenen Kur'an kurslarına katılımlarının bu sonuca etki ettiğini düşünmekteyiz. Nitekim özellikle köylere yaptığımız ziyaretlerde köylerdeki çocukların neredeyse tamamının Kur'an eğitimine devam ettiğini öğrendik. Hatta ilkokul seviyesindeki bazı çocukların da hafızlık eğitimi aldıklarını gördük.

Tablo 17: Cinsiyet-Kur'an okumayı bilme ilişkisi

	Çok İyi		Biraz		Hiç		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	83	56,8	44	30,1	19	13,0	146	100,0
Kadın	35	60,3	15	25,9	8	13,8	58	100,0
Toplam	118	57,8	59	28,9	27	13,2	204	100,0

⁸ A.e.

Tablo 17'de 'Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuyabiliyor musunuz?' sorusuna verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Buna göre kadınlarla erkeklerin Kur'an okumayı bilme oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak camilerde açılan Kur'an kurslarına katılmada cinsiyet ayrımı olmaması gösterilebilir.

Tablo 18: Başörtüsü İle İlgili Tutum

	Sayı	%
Dini bir gerekliliktir	174	85,3
Gelenektir	17	8,3
Takılmasa da olur	12	5,9
Artık kullanılmamalıdır	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 18'de 'Aşağıdakilerden hangisi Müslüman kadınların başlarını örtmeleriyle ilgili tutumunuzu yansıtır?' sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %85,3'ü kadınların başlarını örtmelerini dini bir gereklilik olarak görmektedir. Bölgedeki yaşlı insanlarla yaptığımız sohbetlerde Batı Trakya'daki kadınlar için başörtüsünün dini bir gereklilik olmasının yanında geleneksel giyim kuşamın da bir parçası olduğunu dinledik. Fakat tüm dünyada olduğu gibi modernleşme tüm hızıyla Batı Trakya'da da geleneksel formları değiştirmektedir. Bu değişikliklerden giyim kuşam da nasibini almaktadır. Burada belirtmek istediğimiz bir nokta var. Tarihsel süreci incelediğimiz de Türkiye'de yaşanan birçok sosyal ve siyasi olay Batı Trakya'da da bir şekilde yansımalar bulmaktadır. Fakat Türkiye'de başörtüsü etrafında yaşanan tartışmalar Batı Trakya'da Türkiye'deki yasakları ve siyasi çağrışımları aynıyla yapmamaktadır.

Tablo:19 Başörtüsü hakkında tutum-Kendini dindar olarak tanımlama ilişkisi

Kendimi Dindar Olarak Tanımlarım	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Başörtüsü	139	79,9	31	17,8	2	1,1	2	1,1	0	0,0	174	100,0
Dini bir gerekliliktir	7	41,2	7	41,2	1	5,9	2	11,8	0	0,0	17	100,0
Gelenektir	2	16,7	4	33,3	0	0,0	3	25,0	3	25,0	12	100,0
Takılmasa da olur	0	0,0	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Artık kullanılmamalıdır	148	72,5	43	21,1	3	1,5	7	3,4	3	1,5	204	100,0
Toplam												

Tablo 19'da "Kendimi dindar olarak tanımlarım" ifadesine verilen cevaplarla "Aşağıdakilerden hangisi Müslüman kadınların başlarını örtmeleriyle ilgili tutumunuzu yansıtır?" ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Görüldüğü gibi başörtüsünü dini bir gereklilik olarak görenlerin %79,9'u kendini kesinlikle dindar olarak tanımlamaktadır. Başörtüsü gelenektir diyenlerin %41,2'si kendini kesinlikle dindar olarak tanımlarken, takılmasa da olur diyenlerin %16,7'si kendini kesinlikle dindar olarak tanımlamaktadır. Bu durumda kendini dindar olarak tanımlama oranı arttıkça başörtüsüyle ilgili onaylayıcı bir algıya sahip olma oranı da artmaktadır.

3.2.3. Dindarlığın boyutları

Tablo 20: Allah'ın Rızasına Uygun Hareket Etmek

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	185	90,7
Kısmen Katılıyorum	15	7,4
Kararsızım	3	1,5
Kısmen Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 20'de "Allah'ın rızasına uygun hareket etmeye çalışırım" ifadesine verilen cevapların dağılımı gösterilmektedir. Buna göre katılımcıların %90,7'si kesinlikle Allah'ın rızasına uygun hareket ettiğini belirtmiştir.

Tablo 21: İslam'ı Tebliğ Etme

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	162	79,4
Kısmen Katılıyorum	28	13,7
Kararsızım	9	4,4
Kısmen Katılmıyorum	5	2,5
Toplam	204	100,0

Tablo 21'de "İslam'ı tebliğ etme hususunda gayret gösteririm" ifadesine katılımın dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %79,4'ü bu ifadeye katıldıklarını belirtmiştir.

Tablo 22: Eğitim Durumu- İslam'ı tebliğ etme ilişkisi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur yazar değil	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Okur yazar	12	85,7	1	7,1	1	7,1	0	0,0	14	100,0
İlköğretim	71	80,7	10	11,4	6	6,8	1	1,1	88	100,0
Lise	41	85,4	6	12,5	0	0,0	1	2,1	48	100,0
Üniversite	37	69,8	11	20,8	2	3,8	3	5,7	53	100,0
Toplam	162	79,4	28	13,7	9	4,4	5	2,5	204	100,0

$\chi^2=10,716$

SD:12

$p>0,05$ (0,553)

Tablo 22'de "İslam'ı tebliğ etmek hususunda gayret gösteririm" ifadesine verilen cevapların eğitim durumuna göre dağılımı verilmiştir. Buna göre "İslam'ı tebliğ etme hususunda gayret gösteririm." ifadesine "Kesinlikle katılıyorum" cevabını verenlerin oranları 'okur yazar olmayan'dan, 'üniversite mezunları'na doğru azalan bir seyir izlemektedir. Burada ilköğretim mezunlarının %80,7'lik oranı farklılık oluşturmaktadır. Fakat "Kesinlikle katılıyorum" cevabı ile "Kısmen Katılıyorum" cevabı birlikte incelendiğinde, katılımcılar arasında İslam'ı tebliğe

kısmen de olsa gayret edenlerin oranları arasında eğitim durumlarına göre belirgin bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 23: Dinin Yasakladığı Şeyleri Yapmak

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	175	85,8
Kısmen Katılıyorum	17	8,3
Kararsızım	7	3,4
Kısmen Katılmıyorum	3	1,5
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0
Toplam	204	100,0

Tablo 23'de "Dinimin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım" ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %85,8'i dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan kesinlikle sakındığını belirtmiştir.

Tablo 24: Cinsiyet-Dinin yasakladığı şeylerden sakınmak ilişkisi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	123	84,2	12	8,2	7	4,8	3	2,1	1	0,7	146	100,0
Kadın	52	89,7	5	8,6	0	,0	0	,0	1	1,7	58	100,0
Toplam	175	85,8	17	8,3	7	3,4	0	1,5	2	1,0	204	100,0

$\chi^2=539,333$

SD:4

$p<0,05 (0,00)$

Tablo 24'te "Dinimin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım." ifadesine katılımcıların verdiği cevapların cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Buna göre dini yasaklardan kaçınma konusunda kadın veya erkekler arasında belirgin bir fark olmamakla beraber, kadınların bu konuda biraz daha duyarlı oldukları söylenebilir.

Tablo 25: Dini törenlere katılım

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	161	78,9
Kısmen Katılıyorum	39	19,1
Kararsızım	2	1,0
Kısmen Katılmıyorum	2	1,0
Toplam	204	100,0

Tablo 25'te katılımcıların "Dini törenlere katılımım. (Mevlit, mahya, mukabele, Kur'an okutma vs.) ifadesine verdikleri cevapların dağılımı verilmiştir.. Buna göre katılımcıların %98'i kısmen de olsa bu tür dini törenlere katılmaktadır. Çalışmamızın 2. bölümünde belirttiğimiz gibi bu tür törenler Batı Trakya'da çok geniş bir katılımı gerçekleştirilmektedir.

Tablo 26: Cinsiyet-Dini törenlere katılım ilişkisi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	117	80,1	25	17,1	2	1,4	2	1,4	146	100,0
Kadın	44	75,9	14	24,1	0	0,0	0	0,0	58	100,0
Toplam	161	78,9	39	19,1	2	1,0	2	1,0	204	100,0

Tablo 26'da Cinsiyete göre "Dini törenlere katılımım" ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre dini törenlere katılımında kadın veya erkekler arasında oransal olarak önemli bir fark yoktur.

3.3. DİN VE KİMLİK İLİŞKİSİ

3.3.1. Günlük hayat

Tablo 27: Çocuğa verilen isim

	Sayı	%
Dini isimlerden	116	56,9
Türk kahramanlarından	25	12,3
Güncel/Popüler isimlerden	16	7,8
Anne/Babamın isimlerinden	27	13,2
Diğer	20	9,8
Toplam	204	100,0

Tablo 27'de "Çocuğunuzun ismini nasıl seçersiniz?" sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %56,9'u çocuklarına isim verirken/vereceği zaman dini isimleri tercih etmektedir. Katılımcıların %72,5'inin kendisini kesinlikle dindar olarak tanımlamasına rağmen (Bkz. Tablo:43) çocuğuna isim verirken dini isimleri kullanma oranının %56,9 olması dikkat çekicidir. Bu durumda Batı Trakyalı Türklerin kimlik tanımlamalarında dinin ağırlıklı bir yeri olmasına rağmen tek etken olduğunu söyleyemeyiz. Fakat çocuklara isim verilirken kullanılan anne-baba isimlerinin içinde dini isimler olabileceği ihtimal dahilindedir. Yine birçok Türk kahramanının isminin de aynı zamanda dini isim olduğu göz önünde tutulmalıdır. Burada incelediğimiz olgu çocuğa isim verirken ki amaçtır.

Tablo 28: Yunanca bilme durumu

	Sayı	%
Çok İyi	58	28,4
İyi	93	45,6
Derdimi anlatacak kadar	50	24,5
Hayır	3	1,5
Toplam	204	100,0

Tablo 28'de katılımcıların Yunanca bilme durumlarına göre dağılımları verilmiştir. Buna göre katılımcıların %74'ü en az iyi derecede Yunanca bilmektedir.

Bunun yanında derdini anlatacak kadar Yunanca bilenlerin oranı %24,5, hiç Yunanca bilmeyenlerin oranı ise sadece %1,5'tir.

Tablo 29: Günlük hayatta kullanılan dil

	Sayı	%
Türkçe	191	93,6
Yunanca	5	2,5
Diğer	8	3,9
Toplam	204	100,0

Tablo 29'da "Günlük hayatta Türkler arasında hangi dili kullanmayı tercih ediyorsunuz?" sorusuna verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Bu tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğu yani %93,6'sı günlük hayatta Türkler arasında iletişim için Türkçe'yi kullanmaktadır. Bu soruya diğer cevabı verenlerin sayısı 8'dir. Diğer şikkına yazılan ifadeler ise şöyledir: "Türkçe-Yunanca", "Türkçe-Pomakça" ve "Pomakça". Burada dikkatimizi çeken şöyle bir husus vardır. Anket uygulamamız sırasında ailesiyle veya arkadaşlarıyla konuşurken Pomakça iletişim kurduğuna şahit olduğumuz bazı denekler anket bitiminde yaptığımız kontrolde bu soruya "Türkçe" cevabını vermiştir. Bunun, Yunanistan tarafından azınlığı üç parçaya ayırma çabasına karşı bir tepki olduğunu düşünüyoruz. Bu durumda bu şekilde davranan deneklerimiz ya konuştukları Pomakça'yı Türkçe'nin içinde addediyor ya da Pomakların Türklerden ayrı bir topluluk olduğu iddialarına bu şekilde tepki veriyor. Burma tarafından Gümölcine'nin dağlık Balkan kolunda yapılan çalışmada da günlük hayatta konuşulan dil seçeneğine verilen cevaplarda Türkçe başı çekmektedir. Bunun yanında aynı araştırmaya göre Türkçe-Pomakça konuşanların oranına kıyasla sadece Pomakça veya sadece Yunanca konuşanların oranı çok çok azdır.⁹ Bu noktada günlük hayatta kullanılan Türkçe'nin, azınlığın kendi arasında bir iletişim aracı olmasının yanında engellenen etnik kimliği vurgulama aracı olduğunu da söyleyebiliriz.

⁹ Mustafa Burma, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi", s.204

Tablo 30: Yunanca bilme durumu-Günlük hayatta kullanılan dil ilişkisi

	Türkçe		Yunanca		Diğer		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok iyi	48	82,8	4	6,9	6	10,3	58	100,0
İyi	90	96,8	1	1,1	2	2,2	93	100,0
Derdimi anlatacak kadar	50	100,0	0	0,0	0	0,0	50	100,0
Hayır	3	100,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	191	93,6	5	2,5	8	3,9	204	100,0

$\chi^2=16,678$

SD:6

$p>0,05$ (0,011)

Tablo 30'da Yunanca bilenlerin günlük hayatta konuştukları dile göre dağılımları verilmiştir. Bu tabloya göre Yunanca'yı iyi derecede bildiği halde günlük hayatta Türkçe iletişim kuranlar %96,8 gibi çok yüksek bir orana sahiptir. Yine Yunanca'yı çok iyi derecede bildiğini ifade edenlerin günlük hayatta Türkçe iletişim kurma oranı %82,8'dir. Bu durumda Tablo 28, Tablo 29 ve Tablo 30'u birlikte incelediğimizde katılımcıların %98,5'i en az derdini anlatacak kadar Yunanca bildiği halde günlük hayatta Türkler arasında iletişim kurarken %93,6 oranında Türkçe'yi kullanmaktadır. Buradan çıkan sonuca göre Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı Yunanca bilmesine rağmen günlük hayatta Türkçe konuşmaktadır diyebiliriz.

Tablo 31: Alışveriş yaparken tercih edilen esnaf

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	122	59,8
Kısmen Katılıyorum	50	24,5
Kararsızım	18	8,8
Kısmen Katılmıyorum	10	4,9
Kesinlikle Katılmıyorum	4	2,0
Toplam	204	100,0

Tablo 31'de katılımcıların "Alışveriş yaparken tercih ettiğim esnafın Türk olmasına dikkat ederim." ifadesine verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre katılımcıların %59,8'i kesinlikle bu ifadeye katılmaktadır. %6,9'u kısmen de olsa bu ifadeye katılmamaktadır. Alışverişte Türk esnaf tercihinin, Türk arkadaş tercih oranından düşük olması dikkat çekicidir. Bu durumda ekonomik kaygıların kimliğin önüne geçtiğini söyleyebiliriz. Alışveriş günlük hayat içerisindeki sosyal

davranışlardan biridir. Buradan hareketle azınlığın günlük hayatta daha çok yine kendisi gibi azınlık mensuplarıyla temas kurmaya gayret ettiğini söyleyebiliriz.

Tablo 32: Yunanca bilme durumu-Alışverişte tercih edilen esnaf

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok iyi	33	56,9	15	25,9	5	8,6	3	5,2	2	3,4	58	100,0
İyi	57	61,3	20	21,5	8	8,6	6	6,5	2	2,2	93	100,0
Derdimi anlatacak kadar	31	62,0	13	26,0	5	10,0	1	2,0	0	0,0	50	100,0
Hayır	1	33,3	2	66,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	122	59,8	50	24,5	18	8,8	10	4,9	4	2,0	204	100,0

$x^2=6,647$

SD:12

$p>0,05$ (0,880)

Tablo 32'de katılımcıların Yunanca bilme oranlarının, alışverişte Türk esnaf tercih etme durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcılar arasında derdini anlatacak kadar Yunanca bilenlerin %62'si alışverişte kesinlikle Türk esnaf tercih ederken, iyi derecede Yunanca bilenlerin %61,3'ü alışverişte kesinlikle Türk esnaf tercih etmektedir. Katılımcılar arasında çok iyi derecede Yunanca bilenlerin %56,9'u alışverişte Türk esnaf tercih etmektedir. Katılımcılar arasında iyi ve çok iyi derecede Yunanca bilenler arasında kısmen de olsa alışverişte Türk esnaf tercih edenlerin oranı aynıdır: %82,8. Kısmen de olsa alışverişte Türk esnaf tercih eden katılımcıların oranı incelendiğinde Yunanca bilme durumunun alışverişte Türk esnaf tercih etmede fazla bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz. Yani alışverişte Türk esnaf tercih etmede Yunanca bilip bilmemek önemli bir rol oynamamaktadır.

Tablo 33: Türk arkadaş tercihi

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	165	80,9
Kısmen Katılıyorum	23	11,3
Kararsızım	12	5,9
Kısmen Katılmıyorum	3	1,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 33'de "Arkadaşlarımın çoğu Türk azınlığına mensuptur." ifadesine verilen cevapların dağılımını görmekteyiz. Buna göre katılımcıların %80,9'u bu ifadeye kesinlikle katılırken, %92,2'si kısmen de olsa katılmıştır.

Tablo 34: Yunanca bilme durumu-Türk arkadaş tercihi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Çok iyi	44	75,9	10	17,2	1	1,7	2	3,4	1	1,7	58	100,0
İyi	73	78,5	10	10,8	9	9,7	1	1,1	0	0,0	93	100,0
Derdimi anlatacak kadar	45	90,0	3	6,0	2	4,0	0	0,0	0	0,0	50	100,0
Hayır	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	165	80,9	23	11,3	12	5,9	3	1,5	1	0,5	204	100,0

$\chi^2=13,719$

SD:12

$p>0,05$ (0,319)

Tablo 34'e göre Yunanca bilme durumunun, "Arkadaşlarımın çoğu Türk azınlığına mensuptur." ifadesine verilen cevaplara göre dağılımı verilmiştir. Yunanca'yı çok iyi derecede bilenlerin %75,9'u, iyi derecede bilenlerin %78,5'i, derdini anlatacak kadar bilenlerin %90'ı arkadaşlarımın çoğu Türk azınlığına mensuptur ifadesine kesinlikle katılmıştır. Yunanca'yı hiç bilmeyenlerin tamamı ise bu ifadeye kesinlikle katılmıştır. Buna göre arkadaşların çoğunun Türklerden oluşma oranı Yunanca bilmeyenlerden Yunanca'yı çok iyi derecede bilene göre azalmaktadır. Buradan hareketle Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının Yunanca'yı

bilme oranı arttıkça Yunanlılarla arkadaşlık ilişkileri kurma oranının da artacağını söyleyebiliriz. Nitekim Batı Trakya'daki gözlemlerimize ve azınlık mensuplarıyla yaptığımız sohbetlerden edindiğimiz izlenime göre Yunanca'yı görece daha iyi bilen gençlerin Yunanlılarla daha çok arkadaş olduklarını ifade edebiliriz. Bu noktada azınlığın Yunan toplumuna entegre olmasında Yunanca'nın önemli yeri vardır. Fakat entegrasyon sağlanırken kimlik kaygılarının de giderilmesi gereklidir.

Tablo 35: Dinin Sosyal Hayatla İlgili Kuralları

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	172	84,3
Kısmen Katılıyorum	25	12,3
Kararsızım	5	2,5
Kısmen Katılmıyorum	1	,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 35'te "Dinin sosyal hayatla ilgili kurallarını yerine getirmek hususunda çaba sarf ederim. (Akraba ziyareti, yardımlaşma vs.)" ifadesine verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Tabloya göre katılımcıların %84,3'ü sosyal hayatla ilgili dini emirleri yerine getirmek için çaba harcıyor. Bu durumda sosyal hayatın belirlenmesinde din önemli bir faktördür diyebiliriz.

Tablo 36: Eğitim durumu ile dinin sosyal hayata etkisi arasındaki ilişki

Dinin sosyal hayatla ilgili kurallarını yerine getirme	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Eğitim durumu												
Okur yazar değil	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Okur yazar	14	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	14	100,0
İlköğretim	77	87,5	8	9,1	2	2,3	0	0,0	1	1,1	88	100,0
Lise	41	85,4	6	12,5	1	2,1	0	0,0	0	0,0	48	100,0
Üniversite	39	73,6	11	20,8	2	3,8	1	1,9	0	0,0	53	100,0
Toplam	162	84,3	25	12,3	5	2,5	1	0,5	1	0,5	204	100,0

$\chi^2=11,909$

SD:16

$p>0,05 (0,750)$

Tablo 36'da "Dinin sosyal hayatla ilgili kurallarını yerine getirmek hususunda çaba sarf ederim. (Akraba ziyareti, yardımlaşma vs.)" ifadesine cevap verenlerin eğitim durumlarına göre oranları verilmiştir. Buna göre dinin sosyal hayatla ilgili kurallarına uymak konusunda kesin bir şekilde çaba gösterenlerin dağılımı okur yazar olmayandan okur yazar olana doğru azalan bir seyir izlemiştir. Yani katılımcılar arasında eğitim seviyesi arttıkça dinin sosyal hayatla ilgili kurallarına uymada gösterilen çaba azalma göstermektedir. Bunda hiç kuşkusuz eğitim seviyesi arttıkça bireyselleşmenin de artmasının etkisi vardır.

Tablo 37: Sıkıntı halinde yapılanlar

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	10	4,9
Kısmen Katılıyorum	10	4,9
Kararsızım	16	7,8
Kısmen Katılmıyorum	15	7,4
Kesinlikle Katılmıyorum	153	75,0
Toplam	204	100,0

Tablo 37'de "Başıma bir sıkıntı geldiğinde büyü, muska vs. gibi şeyler yaptırarak çözüm ararım." ifadesine verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre katılımcıların %75'i sıkıntılı hallerinde kesinlikle bu tip şeylerden kaçındıklarını belirtmiştir.

Tablo 38: Cinsiyet ile sıkıntı halinde yapılanlar arasındaki ilişki

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Erkek	7	4,8	9	6,2	10	6,8	12	8,2	108	74,0	14	100,0
Kadın	3	5,2	1	1,7	6	10,3	3	5,2	45	77,6	58	100,0
Toplam	10	4,9	10	4,9	16	7,8	15	7,4	153	75,0	204	100,0

$\chi^2=2,925$

SD:4

$p<0,05$ (0,571)

Tablo 38'de "Başıma bir sıkıntı geldiğinde büyü, muska vs. gibi şeyler yaptırarak çözüm ararım." ifadesine cevap verenlerin cinsiyete göre dağılımı gösterilmiştir. Görüldüğü gibi katılımcıların %75'i İslam dininde batıl inanç olarak kabul edilen davranışları kesinlikle sergilemediklerini ifade etmişlerdir. Fakat %9,8'lik bir katılımcı grubu başlarına kötü bir olay geldiğinde büyü vs. yollarla çözüm aradıklarını belirtmiştir. Tablo 38'e göre sıkıntılı durumlarda sergilenen davranışlar açısından erkek ve kadınların arasında önemli bir fark yoktur.

Tablo 39: Nevruz

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	34	16,7
Kısmen Katılıyorum	27	13,2
Kararsızım	51	25,0
Kısmen Katılmıyorum	23	11,3
Kesinlikle Katılmıyorum	69	33,8
Toplam	204	100,0

Tablo 39'da "Bir Türk bayramı olan nevruz'u kutlarım." ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre bu ifadeye kesinlikle katılmayanların oranının, kesinlikle katılanların oranının neredeyse iki katı olması dikkat çekicidir.

Buna göre Batı Trakya'da, kadim bir Türk bayramı olarak nitelenen Nevruz ile ilgili farkındalık olmadığını söyleyebiliriz.

3.3.2. Kendini Tanımlama

Tablo 40: Kendini Tanımlama

	Sayı	%
Müslüman	10	4,9
Türk	17	8,3
Müslüman Türk	173	84,8
Müslüman Yunanlı	1	0,5
Yunanlı Türk	3	1,5
Toplam	204	100,0

Tablo 40'da katılımcıların "Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %84,8'i kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlarken, kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların oranı %8,3, kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanların oranı %4,9'dur. Yunanistan'ın iddia ettiği gibi kendisini "Müslüman Yunanlı" olarak tanımlayanların oranı ise sadece %0,5'tir. Kendisini içerisinde "Türk" ifadesi geçen kelimelerle tanımlayanların oranı %94,6 iken, kendisini içerisinde "Müslüman" ifadesi geçen kelimelerle tanımlayanların oranı %90,2'dir. Yani kendini tanımlamada Türklük vurgusu Müslümanlık vurgusunun biraz üzerindedir. Bununla birlikte anket uygulamamız sırasında bazı deneklerin "Müslüman" ve "Türk" ifadelerinin ayrı ayrı şıklarda bulunması nedeniyle, "Bu ikisi aynı şey değil mi? Niye ayrı şıklara yazdınız?" diyerek tepki gösterdiğini belirtmeliyiz. "Müslüman" ve "Türk" kavramları Balkan coğrafyasının birçok yerinde olduğu gibi ¹⁰ Batı Trakya'da da aynı çağrışımları yapmaktadır. Şentürk'ün 2006'da Almanya'daki Batı Trakya Türkleri arasında yaptığı araştırmada kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların oranı %58,8 iken "Türk" olarak tanımlayanların oranı 29,34'tür. ¹¹ Buna göre Batı Trakya'da yaşayan Türklerin, Avrupa'daki Batı Trakyalı Türklere nazaran kendilerini

¹⁰ Baskın Oran, "Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.XLVIII, Sayı:1-4

¹¹ Şentürk, "Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme", s.173

daha çok "Müslüman Türk" olarak tanımladıkları ortadadır. Burma tarafından 2008 yılında Gümülcine'nin Balkan kolunda yapılan araştırmaya göre ise, katılımcıların %55'i kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlarken, %14'ü "Müslüman Türk Pomak" olarak tanımlamıştır. Kendisini "Yunanlı Müslüman" olarak tanımlayanların oranı ise %6'dır.¹² Batı Trakya'da "Balkan kolu"nda ağırlıklı olarak Pomak Türklerinin yaşadığı bilinmektedir. Bununla birlikte katılımcıların yarısından fazlası kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlamıştır. Yine aynı araştırmada kendisini içinde "Türk" kelimesi geçen ifadelerle tanımlayanların oranı %84'tür. Kendisini içerisinde "Müslüman" geçen ifadelerle tanımlayanların oranı ise %85'tir.¹³ Batı Trakya'daki azınlığın nasıl tanımlanacağı konusu hayati öneme sahip bir konudur. Nitekim Yunanistan, Batı Trakya'daki azınlığı Lozan'dan hareketle ve azınlığın homojen olmadığını söyleyerek "Müslüman azınlık" olarak tanımlarken, Türkiye ise azınlığı etnik vurgulardan dolayı "Türk azınlık" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar özellikle de Yunanistan'ın "Müslüman azınlık" tanımı Batı Trakyalı Türklerin günlük hayatında önemli etkilere sebep olmaktadır. Batı Trakyalı Türklerin kurum ve kuruluşlarında "Türk" ismini kullanmaları engellenmekte, etnik kimlikleri inkar edilmektedir. Bu noktada Batı Trakyalı Türklerin veya Yunanistan'ın ifadesiyle "Müslüman azınlığın" kendisini nasıl tanımladığı sorusu büyük önem arz etmektedir. Araştırmamız bu soruya açık bir cevap vermektedir. Yukarıdaki analizlerimizden de anlaşılacağı gibi Batı Trakya Türkleri kendilerini "Müslüman Türk" olarak tanımlamaktadır.

¹² Mustafa Burma, "Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi", s.205

¹³ A.e., s.183

Tablo 41: Kendini tanımlama-Yunanca bilme ilişkisi

	Çok iyi		İyi		Derdimi anlatacak kadar		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	4	40,0	2	20,0	4	40,0	0	0,0	10	100,0
Türk	5	29,4	9	52,9	3	17,6	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	46	26,6	81	46,8	43	24,9	3	1,7	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	2	66,7	1	33,3	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	58	28,4	93	45,6	50	24,5	3	1,5	204	100,0

$\chi^2=9,109$

SD:12

$p>0,05$ (0,694)

Tablo 41'de "Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen cevapların, Yunancayı bilme oranlarına göre dağılımı yer almaktadır. Tabloya göre kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların % 73,4'ü en az iyi derecede Yunanca bilmektedir. Kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların ise %82,3'ü en az iyi derecede Yunanca bilmektedir. Kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların arasındaki Yunanca bilme oranı, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların arasındaki Yunanca bilme oranından yüksektir.

Tablo 42: Kendini tanımlama-Çocuğa isim verme

Çocuğa verilen isim	Dini isimlerden		Türk kahramanlarından		Güncel/Popüler isimlerden		Anne/Babamın isimlerinden		Diğer		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kendini Tanımlama												
Müslüman	9	90,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	10,0	10	100,0
Türk	5	29,4	6	35,3	1	5,9	3	17,6	2	11,8	17	100,0
Müslüman Türk	100	57,8	19	11,0	15	8,7	24	13,9	15	8,7	173	100,0
Müslüman Yunanlı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0	1	100,0
Yunanlı Türk	2	66,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	33,3	3	100,0
Toplam	116	56,9	25	12,3	16	7,8	27	13,2	20	9,8	204	100,0

$\chi^2=27,912$

SD:16

$p>0,05$ (0,032)

Tablo 42'de "Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Çocuğunuzun ismini nasıl seçersiniz?" sorusuna verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Tabloya göre kendisini "Müslüman" olarak tanımlayanların %90'ı, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %57,8'i ve kendisini "Türk" olarak tanımlayanların ise %29,4'ü çocuklarına dini isim vermişlerdir/vereceklerdir. Katılımcılar arasında "Müslümanlık" vurgusu azaldıkça çocuklarına dini isim verme oranı da düşmektedir. Çocuklarına Türk kahramanlarının isimlerinden verenlerin oranı, kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların arasında %35,3 iken, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların arasında %11'dir. Kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanların arasında çocuklarına Türk kahramanlarının isimlerinden veren bulunmamaktadır. Katılımcılar arasında "Türklük" vurgusu azaldıkça çocuklarına Türk kahramanlarının isimlerinden verme oranı da düşmektedir.

Tablo 43: Kendini dindar olarak tanımlama

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	148	72,5
Kısmen Katılıyorum	43	21,1
Kararsızım	3	1,5
Kısmen Katılmıyorum	7	3,4
Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,5
Toplam	204	100,0

Tablo 43'de "Kendimi dindar olarak tanımlarım" ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %72,5'i kendisini kesinlikle dindar olarak tanımlarken, %93,6'sı kendisini kısmen de olsa dindar olarak tanımlamaktadır. Yine kendisini dindar olarak görmeyenlerin oranı ise %6,4'tür. Şentürk tarafından Avrupalı Batı Trakya Türkleri üzerine yapılan araştırmada kendisini "çok dindar" veya "dindar" olarak tanımlayanların oranı %57,7'dir. Buna göre Avrupa'daki Batı Trakyalılara göre Batı Trakya'da yaşayanların kendilerini dindar olarak tanımlama oranları daha yüksektir. Aynı araştırmaya göre "Hiç dindar değil" seçeneğini işaretleyenlerin sayısı 6, oranı ise %3,7'dir.¹⁴ Buna paralel olarak Tablo 43'e göre ise kısmen de olsa kendisini dindar olarak tanımlamayanların sayısı 10, oranı ise %4,9'dur.

¹⁴ Şentürk, "Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme", s.173-174

Tablo 44: Kendini tanımlama-Kendini dindar olarak tanımlama

Kendimi dindar olarak tanımlarım	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	9	90,0	1	10,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	10	100,0
Türk	9	52,9	5	29,4	0	0,0	1	5,9	2	11,8	17	100,0
Müslüman Türk	126	72,8	37	21,4	3	1,7	6	3,5	1	0,6	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	165	72,5	43	21,1	3	1,5	7	3,4	3	1,5	204	100,0

$\chi^2=18,441$

SD:16

$p>0,05$ (0,299)

Tablo 44'te "Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Kendimi dindar olarak tanımlarım" ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı görülmektedir. Buna göre kendini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %72,8'i, aynı zamanda kendini kesinlikle dindar olarak tanımlamaktadır. Kendini yalnızca "Müslüman" olarak tanımlayanların içinde, kendilerini kesinlikle dindar olarak tanımlayanların oranı %90 iken kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların kendisini kesinlikle dindar olarak tanımlama oranı %52,9'dur. Bu noktada kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanlara göre kendilerini kesinlikle dindar olarak tanımlama oranları oldukça düşüktür. Buna göre dindarlık algısı azaldığında, Türklük vurgusunun arttığını söyleyebiliriz. Şentürk'ün yaptığı araştırmadaki bulgular da bu tezimizi desteklemektedir. 'Avrupalı Batı Trakya Türkleri Anketi Sonuçları'na göre kendisini "Çok Dindar" olarak tanımlayanların %65,38'i aynı zamanda kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlarken, %26,92'si "Türk" olarak tanımlamıştır. Kendisini "Çok Dindar Değil" olarak tanımlayanların %50'si aynı zamanda kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlarken, %39,66'sı "Türk" olarak tanımlamıştır.¹⁵ Bu

¹⁵ Şentürk, "Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme", s.174

noktada Şentürk'ün şu ifadelerine katılmaktayız: "dindarlık eğilimi azaldıkça farklı kimlik tanımlamaları ortaya çıkmaktadır. Bu durum Batı Trakya Türk kimliğinde din ve etnisitenin iç içe geçmiş faktörler halini almış olduğunu göstermektedir." ¹⁶ Din ve etnisitenin içi içe geçmiş olmasının sebepleri vardır. Uzun yıllar boyunca azınlığın müftülerini seçmesine izin verilmemiş, camileri onarmaları engellenmiş, camilerin minareleri sorun edilmiş, sağlıklı bir dini eğitim verme imkanları ortadan kaldırılmış. Okullarda ve derneklerde Türk isminin kullanılması yasaklanmış. Adeta Türk varlığı inkar edilmiş. Yok farzedilen kimliğin en önemli iki ögesi olan Müslümanlık ve Türklük bu süreçte iç içe geçmiş ve farklılığın ifadesinde yer bulmuş. Günümüzde hala Türk kimliği inkar edilmekte ve müftü seçimine izin verilmemektedir. Bunun yanında '240 İmam Yasası' gibi uygulamalar gündeme getirilmektedir. Bu da bize Türklüğün ve Müslümanlığın Batı Trakya'daki kimlik algısında iç içe geçmiş olma durumunun devam edeceğini göstermektedir.

Tablo 45: Batı Trakyalı Türkleri dindar olarak tanımlama

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	130	63,7
Kısmen Katılıyorum	57	27,9
Kararsızım	13	6,4
Kısmen Katılmıyorum	4	2,0
Toplam	204	100,0

Tablo 45'te "Batı Trakyalı Türkler dindardır." ifadesine verilen cevaplar görülmektedir. Buna göre Batı Trakyalı Türklerin dindar olarak tanımlanmasına kesinlikle katılanların oranı %63,7'dir. Oysa Tablo 43'e göre kendini kesinlikle dindar olarak tanımlayanların oranı %72,5'tir. Buradan çıkan sonuca göre kendini dindar olarak görenlerin tamamı çevresi tarafından dindar olarak tanımlanmamaktadır. Bunun sebebi dindarlık tanımlamalarında olabilir. Kimi insan dini inanca sahip olmayı dindarlık olarak görebilirken kimi de dini ritüellerin tam olarak yerine getirilmesini dindarlık olarak görebilir. Dindarlık tanımlamalarındaki bu farkın oluşmasında bu durumun da etkili olduğu kanaatini taşımaktayız.

¹⁶ A.e., s.175

3.3.2.1. Evlilik

Tablo 46: Evlilikte Türk tercihi

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	186	91,2
Kısmen Katılıyorum	12	5,9
Kararsızım	4	2,0
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0
Toplam	204	100,0

Tablo 46'da "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir." ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların %91,2 si bu ifadeye kesinlikle katılırken, %5,9'u kısmen katılmıştır. Kesinlikle katılıyorum ve kısmen katılıyorum cevapları birlikte incelendiğinde katılımcıların %97,1'i "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir." ifadesine kısmen de olsa katılmıştır. Sosyal hayatın önemli bir parçası olan evlilik kurumunun kimlerle tesis edileceği söz konusu olduğunda Batı Trakya Türkleri büyük çoğunlukla yine Türkleri tercih etmektedir.

Tablo 47: Kendini tanımlama-Evlilikte Türk tercihi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	10	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	10	100,0
Türk	16	94,1	1	5,9	0	0,0	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	156	90,2	11	6,4	4	2,3	2	1,2	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	186	91,2	12	5,9	4	2,0	2	1,0	204	100,0

$\chi^2=2,120$

SD:12

$p>0,05$ (0,999)

Tablo 47'de Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %90,2'si "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın "Türk" olması benim için önemlidir." ifadesine kesinlikle katılıyorum demiştir. Kendisini "Türk" olarak tanımlayanların ise %94,1'i bu ifadeye kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanların bu ifadeye verdikleri cevap ise oldukça dikkat çekicidir. Kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanların %100'ü "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın "Türk" olması benim için önemlidir." ifadesine kesinlikle katılmıştır. Peki neden kendisini yalnızca "Müslüman" olarak tanımlayan deneklerin tamamı evlilikte karşı tarafın Türk olmasını kesinlikle önemli bulmaktadır? Bizce bu sorunun cevabı Batı Trakya'da "Müslüman" ve "Türk" sözcüklerinin yaptığı çağrışımın aynı olmasında aranmalıdır. Batı Trakya'da eğer bir kişi Türk'se aynı zamanda Müslüman'dır da. Kişi kendisini sadece Müslüman olarak tanımlasa bile Türklüğü, Müslümanlıktan ayrı bir olgu olarak görmemektedir.

Tablo 48:Evlilikte Karşı Tarafın Dindar Olması

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	152	74,5
Kısmen Katılıyorum	36	17,6
Kararsızım	9	4,4
Kısmen Katılmıyorum	3	1,5
Kesinlikle Katılmıyorum	4	2,0
Toplam	204	100,0

Tablo 48'de "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın dindar olması benim için önemlidir." ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Buna göre ankete katılanların %74,5'i evlenirken karşı tarafın dindar olmasını tercih ettiğini ifade etmiştir.

Tablo 49: Kendini tanımlama-Evlilikte dindar tercihi ilişkisi

Evlilikte karşı tarafın dindar olması	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kendini tanımlama												
Müslüman	10	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	10,0	10	100,0
Türk	9	52,9	4	23,5	2	11,8	2	11,8	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	129	74,6	32	18,5	7	4,0	1	0,6	4	2,3	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	152	74,5	36	17,6	9	4,4	3	1,5	4	2,0	204	100,0

$\chi^2=22,020$

SD:16

$p>0,05$ (0,143)

Tablo 49'da Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Evlendirirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın dindar olması benim için önemlidir." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Buna göre kendisini "Türk" olarak tanımlayanların %52,9'u bu ifadeye kesinlikle katılırken, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %74,6'sı bu ifadeye kesinlikle katılmıştır. Kendisini yalnızca "Müslüman" olarak görenlerin %100'ü evlilikte karşı tarafın dindar olmasının önemine kesinlikle katılmıştır. Bu oranlar bir arada düşünüldüğünde katılımcılar arasında kendini tanımlamadaki Müslümanlık vurgusu arttıkça evlilikte karşı tarafın dindar olmasına verilen önem de artmıştır. Burada farklılık oluşturan nokta, kendisini "Müslüman Yunanlı" olarak gören 1 kişi ile "Yunanlı Türk" olarak gören 3 kişinin tamamının evlilikte karşı tarafın dindar olmasının önemine kesinlikle katılması olmuştur.

Tablo 50: Kendini dindar olarak tanımlama-Evlilikte Türk tercihi ilişkisi

Evlilikte Türk tercihi	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kendini dindar olarak tanımlama										
Kesinlikle Katılıyorum	136	91,9	10	6,8	2	1,4	0	0,0	148	100,0
Kısmen Katılıyorum	39	90,7	1	2,3	1	2,3	2	4,7	43	100,0
Kararsızım	2	66,7	0	0,0	1	33,3	0	0,0	3	100,0
Kısmen Katılmıyorum	7	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	7	100,0
Kesinlikle Katılmıyorum	2	66,7	1	33,3	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	186	91,2	12	5,9	4	2,0	2	1,0	204	100,0

$\chi^2=29,066$

SD:12

$p<0,05$ (0,04)

Tablo 50'de "Kendimi dindar olarak tanımlarım." ifadesine cevap verenlerin, "Evlendirirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Tabloya göre kendisini kesinlikle dindar olarak tanımlayanların %91,9'u evlilikte karşı tarafın Türk olmasına kesinlikle dikkat etmektedir. Kendisini kısmen dindar olarak tanımlayanların, evlilikte karşı tarafın Türk olmasına kesinlikle dikkat etme oranı %90,7'dir. Burada 204 katılımcıdan kendisini kısmen de olsa dindar olarak tanımlayan 186 kişinin evlilikte karşı tarafın Türk olmasını kısmen de olsa tercih etmesi dikkat çekicidir. İslam dinine göre evlilikte karşı tarafın etnik kökeni önemli değildir. Fakat katılımcılar arasında dindarlık oranı arttıkça evlilikte karşı tarafın Türk olmasına dikkat etme oranı artmaktadır. Bunun nedenini daha önce de belirttiğimiz gibi Batı Trakya'da "Müslüman" sözcüğü ile "Türk" sözcüğünün aynı çağrışımları yapması olarak görebiliriz.

Tablo 51: Evlilikte Türk tercihi- Evlilikte dindar tercihi ilişkisi

Dindar tercihi	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Türk tercihi												
Kesinlikle Katılıyorum	145	78,0	29	15,6	7	3,8	3	1,6	2	1,1	186	100,0
Kısmen Katılıyorum	7	58,3	3	25,0	1	8,3	0	0,0	1	8,3	12	100,0
Kararsızım	0	0,0	3	75,0	1	25,0	0	0,0	0	0,0	4	100,0
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0,0	1	50,0	0	0,0	0	0,0	1	50,0	2	100,0
Toplam	152	74,5	36	17,6	9	4,4	3	1,5	4	2,0	204	100,0

$\chi^2=46,308$

SD:12

$p<0,05$ (0,00)

Tablo 51'de "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir." ifadesine cevap verenlerin, "Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın dindar olması benim için önemlidir." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Buna göre evlilikte karşı tarafın Türk olmasına kesinlikle katılanların %78'i evlilikte karşı tarafın dindar olmasına da kesinlikle katılmıştır. Buradan hareketle Batı Trakya'da sosyal hayatın önemli alanlarından biri olan evlilik söz konusu olduğunda hem Türklüğün hem de dindarlığın önemli filtreler olarak işlev gördüğünü söyleyebiliriz.

3.3.2.2. Alışveriş ve Arkadaş Tercihi

Tablo 52: Kendini tanımlama -Alışverişte Türk esnaf tercihi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	5	50,0	3	30,0	2	20,0	0	0,0	0	10,0	10	100,0
Türk	10	58,8	1	5,9	5	29,4	1	5,9	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	105	60,7	45	26,0	11	6,4	8	4,6	4	2,3	173	100,0
Müslüman Yunanlı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	2	66,7	1	33,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	122	59,8	50	24,5	18	8,8	10	4,9	4	2,0	204	100,0

$\chi^2=34,828$

SD:16

$p<0,05$ (0,04)

Tablo 52'de Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Alışveriş yaparken tercih ettiğim esnafın Türk olmasına dikkat ederim." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Tabloya göre alışverişte Türk esnafı tercih edenlerin oranı, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanlar arasında %60,7, kendisini "Türk" olarak tanımlayanlar arasında %58,8, kendisini "Müslüman" olarak tanımlayanlar arasında ise %50'dir. Kendisini "Yunanlı Türk" olarak gören 3 kişinin tamamı kısmen de olsa alışverişte Türk esnaf tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu ifadeye verilen Kesinlikle Katılıyorum ve Kısmen Katılıyorum cevapları birlikte incelendiğinde, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %86,7'si alışverişte Türk esnaf tercih ederken, kendisini "Türk" olarak tanımlayanların %64,7'si alışverişte Türk esnaf tercihinde bulunduğunu ifade etmiştir. Kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların alışverişte Türk esnaf tercihi oranı kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanların alışverişte Türk esnaf tercihi oranından yüksektir. Alışveriş konusunda kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların, kendilerini sadece "Türk" olarak tanımlayanlara göre daha fazla Türklük vurgusu yaptığı söylenebilir. Daha genel olarak da ekonomik kaygıların kimlik vurgusunu azalttığını söyleyebiliriz.

Tablo 53: Kendini tanımlama-Arkadaş tercihi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	8	80,0	0	0,0	2	20,0	0	0,0	0	0,0	10	100,0
Türk	14	82,4	1	5,9	2	11,8	0	0,0	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	140	80,9	22	12,7	8	4,6	2	1,2	1	0,6	173	100,0
Müslüman Yunanlı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	165	80,9	23	11,3	12	5,9	3	1,5	1	0,5	204	100,0

$\chi^2=75,126$

SD:16

$p<0,05$ (0,00)

Tablo 53'te Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Arkadaşlarımın çoğunluğu Türk azınlığına mensuptur." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Kendisini "Müslüman" olarak tanımlayan katılımcıların %80'i, kendisini "Türk" olarak tanımlayan katılımcıların %82,4'ü, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayan katılımcıların %80,9'u, "Arkadaşlarımın çoğu Türk azınlığına mensuptur." ifadesine kesinlikle katılmaktadır. Bu oranlar arasında dikkate değer bir farklılık yoktur. Bunun yanında kendisini "Yunanlı Türk" olarak tanımlayan 3 kişinin tamamının "Arkadaşlarımın çoğunluğu Türk azınlığına mensuptur." ifadesine tamamen katılması dikkate değerdir. Tablodan çıkan sonuçlara göre Türk arkadaş tercihiyle kendini tanımlama şekli arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Batı Trakya Türkleri sosyal hayatla ilgili olarak güçlü bir Türklük vurgusu yapmaktadır. Bu vurgu günlük hayatın alışverişten, arkadaş edinmeye, evlilikten, konuşulan dile kadar birçok alanında kendisini göstermektedir. Yine günlük hayatta yukarıda incelediğimiz birçok olguyu göz önünde bulundurduğumuzda, Batı Trakya Türklerinin daha çok kendi içerisinde ilişkiler kuran bir topluluk olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.2.3. Seçilmiş Müftü

Tablo 54: Kendini tanımlama- Seçilmiş müftünün temsil etmesi

Seçilmiş müftü bizi temsil eder	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kendini tanımlama												
Müslüman	6	60,0	2	20,0	2	20,0	0	0,0	0	0,0	10	100,0
Türk	13	76,5	2	11,8	0	0,0	0	0,0	2	11,8	17	100,0
Müslüman Türk	140	80,9	8	4,6	14	8,1	4	2,3	7	4,0	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	2	66,7	0	0,0	0	0,0	1	33,3	0	0,0	3	100,0
Toplam	162	79,4	12	5,9	16	7,8	5	2,5	9	4,4	204	100,0

$\chi^2=24,419$

SD:16

$p>0,05$ (0,081)

Tablo 54'te Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Seçilmiş müftünün bizi temsil ettiğini düşünüyorum." ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Katılımcılar arasında kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanların %80,9'u "Seçilmiş müftünün bizi temsil ettiğini düşünüyorum." ifadesine kesinlikle katılırken, kendisini "Türk" olarak tanımlayanların %76,5'i, kendisini "Müslüman" olarak tanımlayanların ise %60'ı bu ifadeye kesinlikle katılmıştır. Katılımcılar arasında "Seçilmiş müftünün bizi temsil ettiğini düşünüyorum." ifadesine kesinlikle katılanların oranı %79,4'tür. Bu ifadeye kısmen de olsa katılanlar da göze alındığında müftünün kendilerini temsil ettiğine inananların oranı, kendisini sadece "Müslüman" olarak tanımlayanlar arasında %80, kendisini sadece "Türk" olarak tanımlayanlar arasında %88,3, kendisini "Müslüman Türk" olarak tanımlayanlar arasında %85,5'tir. Seçilmiş müftünün kendisini temsil ettiğine inanma oranlarıyla kendisini sadece "Müslüman", sadece "Türk" ya da "Müslüman Türk" olarak tanımlama oranları arasında dikkate değer bir fark yoktur. Kısmen de olsa seçilmiş müftülerin kendilerini temsil ettiğine inananların oranı %85,3'tür. Batı Trakya'da İskeçe ve Gümülcine'de biri atanmış diğeri halk tarafından

camilerde el kaldırarak yapılan oylama sonucunda seçilmiş iki müftü bulunduğu çalışmamızın 2. bölümünde değinmiştik. Görüldüğü gibi halk tarafından seçilen müftüler Yunanistan tarafından tanınmasa da Batı Trakya Türkleri tarafından kendilerinin bir temsilcisi olarak görülmektedir. Burada Müftülük kurumu Müslüman kimliğini temsil ettiği için önemlidir. Bunun yanında müftülük Batı Trakya'da salt dini bir otorite değildir. Uzun yıllar boyunca Yunan Devleti'yle azınlık arasında yaşanan sorunlarda müftüler hep ön sıralarda yer almıştır. Bugün seçilmiş müftüler, azınlığın sivil toplum kuruluşları arasında bir çatı oluşum olan 'Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu'nun üyesidirler ve zaman zaman da başkanlık yapmaktadırlar.

Tablo 55: Kendini tanımlama-Camilerin Türk varlığının işareti olması ilişkisi

	Kesinlikle Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Kararsızım		Kısmen Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Müslüman	6	60,0	3	30,0	1	10,0	0	0,0	0	0,0	10	100,0
Türk	15	88,2	2	11,8	0	0,0	0	0,0	0	0,0	17	100,0
Müslüman Türk	144	83,2	23	13,3	2	1,2	1	0,6	3	1,7	173	100,0
Müslüman Yunanlı	1	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	100,0
Yunanlı Türk	3	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	100,0
Toplam	169	82,8	28	13,7	3	1,5	1	0,5	3	1,5	204	100,0

$\chi^2=9,474$
(0,893)

SD:16

$p>0,05$

Tablo 55'te Kendinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna cevap verenlerin, "Batı Trakya'daki camilerin buradaki Türk varlığının işareti olduğunu düşünürüm" ifadesine verdikleri cevapların oranlarının dağılımı verilmiştir. Bu ifadeye kısmen de olsa katılıyorum diyenlerin cevapları incelendiğinde bu katılımcıların, kendisini Müslüman olarak tanımlayanların %90'ını, kendisini Türk olarak tanımlayanların %100'ünü, kendisini Müslüman Türk olarak tanımlayanların %96,5'ini oluşturduğu görülmektedir. Buradan hareketle katılımcıların Batı Trakya'daki camileri, Batı Trakya'daki Türk varlığının bir işareti olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Burada dini

bir öge olan caminin varlığının, etnik kökenin varlığına işaret ettiğine inanılması dikkat çekicidir. Cami nihayetinde dini bir yapıdır. Öncelikle İslam'ı temsil eder. Batı Trakya'daki camilerin belli başlıları Osmanlı döneminden kalmadır. Bu durumda burada Müslüman=Türk formülasyonu devreye girer ve camiler otomatikman buradaki Türk varlığının simgesi olarak algılanır.

Tablo 56: Dini törenlere katılınca kendini azınlığın bir parçası olarak hissetme

	Sayı	%
Kesinlikle Katılıyorum	160	78,4
Kısmen Katılıyorum	32	15,7
Kararsızım	7	3,4
Kısmen Katılmıyorum	4	2,0
Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
Toplam	204	100,0

Tablo 56'da "Dini törenlere katılınca Türk azınlığının bir parçası olduğumu hissederim" ifadesine verilen cevapların dağılımı verilmiştir. Katılımcıların %78,4'ü bu ifadeye kesinlikle katılırken, %15,7'si kısmen katılmıştır. Kesinlikle Katılıyorum ve Kısmen Katılıyorum cevaplarını verenler birlikte incelendiğinde katılımcıların %94,1'i dini törenlere katılınca kısmen de olsa kendisini Türk azınlığının bir parçası olarak hissetmektedir. Batı Trakya'da oldukça geniş katılıma sahne olan dini törenlerin, Batı Trakya'daki Müslüman Türk kimliğinin bileşimine önemli bir katkı yaptığı açıktır.

SONUÇ

Batı Trakya Türkleri, 1923 Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'a bırakıldıkları günden bugüne toplumsal açıdan inişli çıkışlı bir süreç yaşamıştır. İlk yıllarda kendi sosyal kurumlarını oluşturmuşlar, müftülerini büyük ölçüde kendileri belirlemişler, vakıflarını kontrol etmişlerdir. Fakat Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan dalgalanmalar Batı Trakya'da artçı etkilere sebep olmuş ve günümüzdeki kurumsal açıdan kabul edilemez noktaya gelinmiştir. Bugün Batı Trakya'da Müslüman azınlık dini işlerin yanı sıra bazı medeni işlerini idare edecek müftülerini kendileri belirleyememektedir. Ve bu dini açıdan Batı Trakya'daki en önemli sorundur. Günümüzde devlet tarafından atanmış müftü, halk tarafından kabul görmemektedir. Dini hizmetler ağırlıklı olarak, halk tarafından kabul gören seçilmiş müftülükler tarafından verilmektedir. Batı Trakya'da dini törenlere halkın yoğun katılımının olduğunu söyleyebiliriz. Ramazan ayı, bayramlar, hafızlık, hatim, mahya, mevlid, kutlu doğum merasimleri coşkulu kalabalıklar tarafından kutlanır ve azınlığın bir araya gelmesini sağlar. Bu etkinlikler vasıtasıyla azınlıktaki milli duyarlılık da canlı tutulur. Dolayısıyla bu etkinlikler sadece birer dini olgu değil aynı zamanda etnik birlikteliği de simgeleyen olaylardır. Bu nedenle Batı Trakya'da din ve etnik köken kimlik algısını birlikte oluşturur. Araştırmamız bu konuda anket verilerine dayalı olarak Batı Trakya'da yapılan ilk çalışmadır. Bu nedenle Batı Trakya ile ilgili tartışmalarda bilim dünyasına katkı sunacağı kanaatindeyiz.

Araştırmamızın bu bölümünde ana varsayımımızı ve buna bağlı olan yan varsayımlarımızı sınavarak ulaştığımız sonuçları ortaya koyacağız. Ana varsayımımızın odak noktasını Batı Trakya azınlığının kimlik vurgusundaki milli ve dini öğeler oluşturmaktadır. Kendini tanımlama oranlarına baktığımızda katılımcıların kendilerini Müslüman Türk olarak tanımlama oranı oldukça yüksektir. (Bkz. Tablo 40) Yine kendini dindar olarak tanımlama ve Batı Trakyalı Türkleri dindar olarak tanımlama oranı da yüksektir. (Bkz. Tablo 43 ve Tablo 45) Kendini Müslüman Türk olarak tanımlama ile dindarlık arasında pozitif bir ilişki vardır. Burada Müslüman ve Türk olmak kendini tanımlamanın başat unsurlarıdır. Kendini

tanımlama ile müftüyü kendisinin bir temsilcisi olarak görme arasındaki ilişkiye bakarsak, kendini Müslüman Türk olarak tanımlayanlar arasında müftüyü temsilci olarak görme oranı yüksektir. (Bkz. Tablo 54) Bu sonuçlara göre araştırmamızın 'Batı Trakya Müslüman Türkleri kendi kimliklerini ifade ederken dini ve milli öğeleri birlikte vurgular ' şeklindeki ana varsayımı doğrulanmış olmaktadır.

Dini inançlar ile ilgili sonuçları incelediğimizde kesin bir Allah inancına sahip olma oranı oldukça yüksektir. (Bkz. Tablo 9) Aynı şekilde peygamber inancına sahip olma oranı da oldukça yüksektir. Yine ahiret inancına sahip olma oranı da dikkate değer ölçüde yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara göre araştırmamızın 'Batı Trakya azınlığı dini inançları güçlü bir topluluktur' şeklindeki 1. yan varsayımı doğrulanmış olmaktadır.

Hac ve zekat ibadetlerini yerine getirme ile ilgili oranlara baktığımızda, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu ritüelleri yerine getirdiğini görmekteyiz. (Bkz. Tablo 12 ve Tablo 13) Yine camiye gitme oranlarının yüksek olduğunu görmekteyiz. (Bkz. Tablo 14) Kur'an'ı yüzünden okumayı bilenler yüksek bir orana sahiptir. (Bkz. Tablo 16) Buradan Batı Trakya'daki camilerde öğleden sonraları açılan Kur'an kurslarının amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Başörtüsü ile ilgili tutumla kendini dindar olarak tanımlama arasındaki ilişkiye baktığımızda, başörtüsünü dini bir gereklilik olarak görme ile dindarlık arasında pozitif ilişki olduğunu görüyoruz. Bu sonuçlara göre araştırmamızın 'Batı Trakya azınlığında dini pratikleri yerine getirme oranı yüksektir' şeklindeki 2. yan varsayımı doğrulanmış olmaktadır.

Eğitim durumuyla İslam'ı tebliğ etme arasındaki ilişkiye baktığımızda eğitim durumu arttıkça İslam'ı tebliğ etme oranının düştüğünü söyleyebiliriz. Cinsiyetle dinin yasaklarından kaçınmak arasındaki ilişkiye baktığımızda bu konuda kadınlarla erkekler arasında dikkate değer bir fark olmadığını görüyoruz. Bununla birlikte dinin yasaklarından kaçınma oranı her iki cinsiyette de oldukça yüksektir. (Bkz. Tablo 21) Cinsiyetle dini törenlere katılım arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerle kadınlar arasında dikkate değer bir farklılık olmadığını ve her iki cinsiyette de dini törenlere katılımın yüksek olduğunu söyleyebiliriz. (Bkz. Tablo 26) Eğitim durumuyla dinin sosyal hayatla ilgili kurallarını yerine getirme arasındaki ilişkiye baktığımızda eğitim seviyesi arttıkça dinin sosyal hayata etkisinin azaldığını söyleyebiliriz. Bunun yanında katılımcılar arasında dinin sosyal hayatla ilgili kurallarına uyma oranı

yüksektir. (Bkz. Tablo 36) Batı Trakya azınlığının sosyal hayatının şekillenmesinde dinin önemli bir yeri vardır. Buradan çıkan sonuçlara göre araştırmamızın 'Batı Trakya azınlığının sosyal yaşamında din önemli bir yer tutar. Dini hayatın sosyal gereklerinin yerine getirilme oranı yüksektir.' şeklindeki 3. yan varsayımı doğrulanmış olmaktadır.

Kendini tanımlama ile evlilikte karşı tarafın Türk olmasını tercih etme arasındaki ilişkiye baktığımızda kendisini nasıl tanımlarsa tanımlasın büyük çoğunluğun evlilikte karşı tarafın Türk olmasını tercih ettiğini söyleyebiliriz. Burada dikkat çeken kendisini sadece Müslüman olarak tanımlayanların tamamının evlilikte karşı tarafın Türk olmasını tercih etmesidir. Bu da Türklükle Müslümanlığı aynı gördükleri sonucunu vermektedir. (Bkz. Tablo 47) Kendini tanımlama ile evlilikte karşı tarafın dindar olmasını tercih etme arasındaki ilişkiye baktığımızda kendisini sadece Türk olarak tanımlayanlar arasında evlilikte dindar kişiyi tercih etme oranı neredeyse yarı yarıyadır. (Bkz. Tablo 49) Kendini dindarlık açısından tanımlama ile evlilikte Türk tercihi arasındaki ilişkiye baktığımızda kendini dindar olarak tanımlayanların çok büyük çoğunluğunun evlilikte karşı tarafın Türk olmasını tercih ettiğini görmekteyiz. (Bkz. Tablo 50) Evlilikte karşı tarafın Türk olmasını tercih etmeyle dindar olmasını tercih etme arasındaki ilişkiye bakarsak katılımcıların çoğunluğunun evlilikte karşı tarafın hem Türk hem de dindar olmasını tercih ettiklerini görürüz. (Bkz. Tablo 51) Bu sonuçlara göre araştırmamızın 'Gündelik hayat içerisinde din, kimliğin oluşumunda önemli bir etkidir.' şeklindeki 4. yan varsayımının gündelik hayatın evlilikle ilgili kısmı için doğrulandığını görürüz.

Kendini tanımlamayla alışverişte Türk esnaf tercihi arasındaki ilişkiye baktığımızda anlamlı bir farklılaşma göremeyiz. (Bkz. Tablo 52) Alışverişte Türk esnaf tercihi yüksek bir oranda değildir. Bu sonuca göre araştırmamızın 'Gündelik hayat içerisinde din, kimliğin oluşumunda önemli bir etkidir.' şeklindeki 4. yan varsayımının gündelik hayatın alışveriş ile ilgili kısmı için doğrulanmadığını görürüz. Buradan ekonomik kaygıların kimlik vurgusunun önüne geçtiği sonucu çıkar.

Sonuç olarak Batı Trakya Türklerinin dini inanç ve pratiklere önem verdiğini ve dini duygularını etnik kimlikleriyle harmanlayarak kendilerini Müslüman Türk olarak tanımladıklarını ve bunu sosyal hayatlarına yansıttıklarını ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- Aarbakke, Vemund: **“The Muslim Minority of The Greek Thrace”**, Vol.1, Unpublished PhD Thesis, University of Bergen, Norway, 2000
- Adıyeke, Ayşe Nükhet: "Yunanistan Sınırları İçinde Bir Azınlık Örgütlenmesi Cemaat-ı İslamiyeler", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.I, S:2, 1992, s.265-288
- Alioğlu, Cafer: **Dünden Bugüne Batı Trakya**, Bursa, Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, 2005
- Alston, William P.: **"Din"**, Çev. Günay Tümer, AÜİFD, C.XVIII, 1970, s.163-176
- Arslantürk, Zeki: **Sosyoloji**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2001
- Arslantürk, Zeki: **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2010
- Atun, Ata: **Batı Trakya'daki Planlı Türk Soykırımı**, Münih/Almanya, III. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırma Kongresi, 31 Ocak-1 Şubat 2009
- Aydınlı, Ahmet: **Batı Trakya Faciasının İçyüzü**, İstanbul, Akın Yayınları, 1971
- Berger, Peter: "Bilgi Sosyolojisinde Bir Problem Olarak Kimlik", Çev. Mehmet Cüneyt Birkök, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.I, No:1, 2004, s.241-250

- Bilgin, Nuri: **Sosyal Psikoloji Sözlüğü: Kavramlar, Yaklaşımlar**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003
- Birand, Kamuran: "Dinin Mahiyeti Üzerine", **AÜİFD**, C.VI, S:1, 1957, s.104-118
- Burma, Mustafa: **"Lozan'dan Günümüze Batı Trakya'da Azınlık Eğitimi"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Hasan B. Dilan, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008
- Cebeci, Suat: "Milli Kimlik Bağlamında Din-Kültür İlişkisi", **Akademik İncelemeler**, C.III, S:2, 2008, s.1-11
- Chevalier, Jean: "Din Fenomeni", Çev. Mehmet Aydın, **AÜİFD**, C.XXVIII, No:1, s.79-125
- Chousein, Şule: **"Evolution of Minority Rights in Europe: The Case of Western Thrace Muslim Turkish Minority"**, Unpublished MA Thesis, Supervisor Cüneyt Yenigün, İstanbul Kültür University Institute of Social Sciences, İstanbul, 2006
- Cin, Turgay: "Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği", **DEÜSBED**, C.XI, S:1, 2009, s.147-179
- Cin, Turgay: Milletler Arası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar, **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010

- Cin, Turgay: **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003
- Cin, Turgay: **Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği**, Ankara, Orion Kitabevi, t.y.
- Coşkun, Ali: "Din ve Kimlik", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XXIV, No:1, 2003, s.5-23
- Çapçioğlu, İhsan, Şahin Gürsoy: "Din-Kimlik İlişkisi Üzerine", **Toplum Bilimleri Dergisi**, C:I-III, S:1-6, Ocak-Haziran-2006-2009, s.115-120
- Çarkoğlu, Ali-Kalaycıoğlu, Ersin: "**Türkiye'de Dindarlık:Uluslararası Bir Karşılaştırma**", Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, 2009, (Çevrimiçi) <http://research.sabanciuniv.edu/13119/> 1 Mayıs 2013
- Çavuşoğlu, Halim: **Balkanlar'da Pomak Türkleri**, Ankara, KÖKSAV, 1993
- Çelebi, Nilgün: "Kimlik ve Din", **Etnik Sosyoloji**, Orhan Türkdoğan, İstanbul, Timaş Yayınları, 1997
- Deaux, Kay: "Social Identity", **Encyclopedia of Women and Gender**, Ed. Judith Worell, Vol.2, Academic Press, 2002, USA, s.1061
- Ed. Marker, Philip M.: **Webster's Turkish-English Thesaurus Dictionary**, ICON Classics, 2008, USA
- Er, İzzet: "Sosyal Bilimlerde ve İslam'da Din Anlayışı", **UÜİFD**, CVII, S:7,1998, s.1-12

- Eren, Halit: **Batı Trakya Türk Cemaat ve Vakıf İdareleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Cevdet Küçük, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989
- Eren, Halit: **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Rebel Basım, 1992
- Furseth, Inger- Repstad, Pal: **Din Sosyolojisine Giriş:Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, Çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2011
- Görmez, Mehmet: **"Din, Kimlik ve Diyanet İşleri Başkanlığı"**, VI. Avrasya İslam Şurası Tebliği, İstanbul, 5-9 Eylül 2005
- Günay, Ünver: **Din Sosyolojisi**, 8. Bs., İstanbul, İnsan Yayınları, 2008
- Haddad, Yvonne Yazbeck: "Kurân'da 'Din' Teriminin Anlamı", Çev. Ahmet Güç, **UÜİFD**, C.IX, No:9, 2000, s.631-640
- Halaçoğlu, Yusuf-Eren, Halit: "Batı Trakya", **DİA**, İstanbul, C:V, 1994, s.144-147
- Halil, İlknur: "Batı Trakya'da Türk Okullarında 1923'ten Günümüze Eğitim ve Öğretim", Londra, **IV. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Kurultayı**, 16 – 18 Haziran 2000, Çevrimiçi (http://www.ogretmeninsesi.org/s_egitim.asp)
15 Nisan 2013

- Haz. Haluk Akalın vd.: **Türkçe Sözlük**, 10.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu, 2005
- Hurşit, Şerafettin: **Lozan Antlaşmasından Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümülcine, 2006
- Ismail, Ailin: **Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Elçin Aktoprak, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012
- İmam, Fatma: **“Batı Trakya’da Din (İskeçe Örneği)”**, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Danışman Süleyman Sayar, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa, 1998
- Kapza, Tzemil: **The Turkish Muslim Minority of Western Thrace-Greece**, Osmanlı Mirası ve Günümüz Balkan Müslüman Toplulukları Konferans Tebliğleri-Saraybosna 16-18 Ekim 2009, Sarajevo, Balkanlar Medeniyet Merkezi, 2011
- Kılıç, Cevdet: "Felsefe Din, Vahiy Akıl İlişkisi Bağlamında Din Kavramı ve Günümüz Din Toplum İlişkileri", **FÜİFD**, Sayı:4, 1999, s.109-135
- Kirman, Mehmet Ali: **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2004
- Kösoğlu, Nevzat: **Milli kültür ve Kimlik**, 3.bs. İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2003

- Kurt, Abdurrahman: **Din Sosyolojisi**, Bursa, Dora Yayınları, 2011
- Kurtuluş, Ümit: **Batı Trakya'nın Dünü Bugünü**, Ankara, Sincan Matbaası, 1979
- Mandacı, Nazif-Erdoğan, Birsen: **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'daki Azınlıklara Bir Bakış**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi, 2001
- Mansel, Arif Müfid: **Trakya'nın Kültür ve Tarihi**, İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1938
- Marshall, Gordon: **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999
- Meray, Çev. Seha L.: **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969
- Metin, Abdullah: "Kimliğin Toplumsal İnşası Ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı", **ÇKÜSBED**, C.II, S:1, 2011, s.74-92
- Okumuş, Ejder: **Toplumsal Değişme ve Din**, İstanbul, İnsan Yayınları, 2003
- Oran, Baskın: "Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.XLVIII, Sayı:1-4, s.109-120

- Oran, Baskın: **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1986
- Özgüç, Adil: **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1974
- Poulton, Hugh: **Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993
- Sezen, Yümni: **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1990
- Şentürk, Cem: **“Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Batı Trakya Türk Azınlığının Siyasal Örgütlenme Sürecine İlişkin Bir İnceleme”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Fuat Aksu, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006
- Smith, Anthony D.: **Milli Kimlik**, Çev. Bahadır Sina Şener, y.y., İletişim Yayınları, 1994
- Tekin, Mustafa: **Dua ve Sosyal Sorunlar**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2012
- Topçu, Rıdvan: **İslam Hukuku Açısından Batı Trakya'daki Müftülerin Yetkileri**, Komotini, BAKES, 2012

- Tümer, Günay : "Çeşitli Yönleriyle Din", **AÜİFD**, C.XXVIII, 1986, s.213-267
- Tümer, Günay: "Din", **DİA**, C:IX, 1994, s.312-320
- Türkkan, Zeynep: **Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Niyazi Akyüz, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: "**Osmanlı Tarihi**", C.I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947
- Ünal, Serdar, Gülşen Demir: "**Göç Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye'de Balkan Göçmenleri**", 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı, Aydın, Ekim-2009, s.379-407
- Vermeer, Paul, Johannes V. Ven: "Dini Kimlik Oluşumu: Eğitimsel Bir Yaklaşım", Çev. Ayşe Zişan Furat, **İÜİFD**, S:13, İstanbul 2006, s.173-193.
- Willaime, Jean Paul : "Dinin Tanımlanması Meselesi", Çev. Halife Keskin ve Abdullah Alperen, **ÇÜİFD**, C.III, S:1, Ocak-Haziran 2003, s.321-333
- Yaltrık, Hüseyin: "Trakya'da ve Batı Trakya'da Seyyid Ali Sultan Bektaşileri ve Müziği", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, No:53, 2010, s.331-344
- Yapıcı, Asım-Yıldırım, Münir: "Küreselleşme Sürecinin Dini Kimliklere Etkisi:Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme",

- Dini Araştırmalar**, C.VI, Sayı:17, Ankara, 2003, s.117-138
- Yıldız, Recep, Sakine Demir: "Milli Kimliğin Oluşumunda Zihniyet", **DÜSBD**, S:8, Haziran-2003
- Yorulmaz, Murat: "Din ve Kimlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Kimlik Arayışları-Yapısal Bir İçerik Analizi", **ESBA**, C.3, S:2, Haziran-2012, s.59-74
- Zuckerman, Phil: **Din Sosyolojisine Giriş**, ev. İhsan apıoğlu, Halil Aydınalp, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2006
- Azınlıkça**, Yıl:9, Sayı:74, Mart 2013
- Batı Trakya'daki İslami Eserler**, Yunanistan, y.y., 2009
- Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu**, Mazlumder, 2012
- İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı 2007-2008**, İskeçe, İskeçe Müftülüğü, 2008
- İskeçe Müftülüğü Faaliyet Kitabı-2011**, İskeçe, İskeçe Müftülüğü, 2012
- Kardelen Dergisi**, İskeçe Müftülüğü, İskeçe, Sayı:4, 2012
- Yeni Batı Trakya Dergisi**, Yıl:27, Sayı:282-283, 2012

DİJİTAL KAYNAKÇA

<http://www.haberler.com/fuen-yunanistan-daki-240-imam-yasasi-ni-elestirdi-4312812-haberi/> Erişim:10 Nisan 2013

<http://www.birlikgazetesi.info/haberler/6958-yunanstan-240-mam-yasasi-konusunda-cevap-verd.html> Erişim:10 Nisan 2013

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/06/28/muftuler-fener-rum-patrigi-gibi-secilecek> Erişim:5 Nisan 2013

<https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=4541&grup=4&arsiv=0>
Erişim:5Nisan 2013

<http://www.birlikgazetesi.info/haberler/6996-selanktek-yen-camde-90-yil-sonra-namaz-kilindi.html> Erişim:5 Nisan 2013

<http://www.birlikgazetesi.info/haberler/7023-atnaya-cam-buguen-haleye-cikiyor.html> Erişim:6 Nisan 2013

http://www.ogretmeninsesi.org/k_11.asp Erişim:06.04.2013

<http://www.gumulcinemuftulugu.info/default.aspx?Id=171> Erişim:06.04.2013

<http://rc.pekem.org/gr/Default.asp?P=ReadDoc&DocID=480> Erişim:06.04.2013

<http://rc.pekem.org/tr/Default.asp?P=ReadDoc&DocID=478> Erişim:08.04.2013

<http://www.gumulcinemuftulugu.info/default.aspx?Id=171> Erişim:06.04.2013

http://www.iskecemuftulugu.org/muftu_yardimcilari.php Erişim:27.03.2013

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-census2011> Erişim:22
Aralık 2012

http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/athenian_empire_450.jpg
Erişim:19 Aralık 2012

EKLER

EK-1 ANKET

Sevgili Batı Trakyalılar!

Batı Trakya Türklerinin din ve kimlik algıları üzerine araştırma yapmaktayım. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar “Batı Trakya Türklerinde Din ve Kimlik” adlı yüksek lisans tezimde kullanılacaktır. Bununla birlikte vereceğiniz değerli bilgiler sayesinde yapılacak olan bu çalışma Batı Trakya Türklerinin daha iyi tanınmasını da sağlayacaktır. Lütfen adınızı anket formlarına yazmayınız.

Selam, saygı ve sevgilerimle!

Necmettin Yılmaz

İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET SORULARI

1-Nerede oturuyorsunuz?

- a)İskeçe b)Gümülcine

2-Yaşadığınız yerleşim birimi nedir?

- a)Şehir merkezi b)Köy

3-Yaşınız kaç?

- a)18'den küçük b)19-30 c)31-45 d)46-65 e)65'ten yukarı

4-Cinsiyetiniz?

- a)Erkek b)Kadın

5-Medeni durumunuz?

- a)Evli b)Bekar c)Dul/ Boşanmış

6-Eğitim durumunuz nedir?

- a)Okur yazar değil b)Okur Yazar c)İlköğretim d)Lise e)Yüksekokul/Üniversite

7-Mesleğiniz nedir?

- a)Çiftçi b)Esnaf c)Memur d)Emekli e)Serbest Meslek f)İşsiz g)Ev hanımı h)Öğrenci

8-Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

- a)Müslüman b)Türk c)Müslüman Türk d)Müslüman Yunanlı e)Yunanlı Türk
f)Diğer.....(Varsa belirtiniz.)

9-Çocuğunuzun ismini nasıl seçersiniz?

- a)Dini isimlerden b)Türk kahramanlarından c)Güncel/Popüler isimlerden
d)Anne-babamın isimlerinden e)Diğer

10-Camiye ne sıklıkla gidersiniz?

- a)Beş vakit b)Günde en az bir kez c)Cuma günleri d)Bayram e)Cenaze f)Hiç

11-Kur'an-ı Kerim'i yüzünden (Arapçasından) okuyabiliyor musunuz?

- a)Çok iyi b)Biraz c)Hiç

12- Yunancayı biliyor musunuz?

- a)Çok iyi b)İyi c)Derdimi anlatacak kadar d) Hayır

13- Günlük hayatta Türkler arasında hangi dili kullanmayı tercih ediyorsunuz?

- a)Türkçe b)Yunanca c)Diğer..... (Varsa belirtiniz.)

14-Aşağıdakilerden hangisi Müslüman kadınların başlarını örtmeleriyle ilgili tutumunuzu yansıtır?

- a)Dini bir gerekliliktir b)Gelenektir c)Takılmasa da olur d)Artık kullanılmamalıdır

Aşağıdaki ifadelerin sizin için ne kadar doğru olduğunu, ifadenin yanındaki seçeneklerden size uygun olanını işaretleyerek belirtiniz.

A	B	C	D	E
Kesinlikle Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum

15	Kendimi dindar olarak tanımlarım.	A	B	C	D	E
16	Batı Trakyalı Türkler dindardır.	A	B	C	D	E
17	Mutlak kudret sahibi olan Allah birdir ve gerçekten mevcuttur.	A	B	C	D	E
18	Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberidir.	A	B	C	D	E
19	Ahiret günü ve ölümden sonra hayat vardır.	A	B	C	D	E
20	İmkânım olursa Hac ibadetini yerine getiririm veya getirdim.	A	B	C	D	E
21	Yeterli maddi imkâna sahipsem zekât ibadetini yerine getiririm.	A	B	C	D	E
22	Allah'ın rızasına uygun hareket etmeye çalışırım.	A	B	C	D	E
23	İslam'ı tebliğ etmek hususunda gayret gösteririm.	A	B	C	D	E
24	Dinimin yasakladığı şeyleri yapmaktan sakınırım.	A	B	C	D	E
25	Dini törenlere katılırım. (Mevlit, Mahya, Mukabele, Kur'an Okutma vs.)	A	B	C	D	E
26	Dini törenlere katılınca Türk azınlığının bir parçası olduğumu hissedirim.	A	B	C	D	E
27	Dinin sosyal hayat ile ilgili kurallarını yerine getirmek hususunda çaba sarf ederim. (Akraba ziyareti, yardımlaşma vs.)	A	B	C	D	E
28	Bir Türk bayramı olan Nevruz'u kutlarım.	A	B	C	D	E
29	Başıma bir sıkıntı geldiğinde büyü, muska vs. gibi şeyler yaptırarak çözüm ararım.	A	B	C	D	E
30	Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın Türk olması benim için önemlidir.	A	B	C	D	E
31	Evlenirken veya çocuklarımı evlendirirken karşı tarafın dindar olması benim için önemlidir.	A	B	C	D	E
32	Alışveriş yaparken tercih ettiğim esnafın Türk olmasına dikkat ederim.	A	B	C	D	E
33	Arkadaşlarımın çoğu Türk azınlığına mensuptur.	A	B	C	D	E
34	Seçilmiş müftünün bizi temsil ettiğini düşünüyorum.	A	B	C	D	E
35	Seçilmiş müftülüğün verdiği hizmetlerin dini ihtiyaçlarımızı karşılamada yeterli olduğunu düşünüyorum.	A	B	C	D	E
36	Batı Trakya'daki camilerin buradaki Türk varlığının işareti olduğunu düşünürüm.	A	B	C	D	E

EK-3 BATI TRAKYA HARİTASI

Kaynak: <http://www.batitrakyalilar.eu/index.php?page=Thread&postID=37>